

ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ
ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΧΩΡΟΝ:
ΑΝΑΛΥΣΙΣ ΒΑΣΕΙ ΤΗΣ ΜΕΘΟΔΟΥ ΜΕΤΑΒΟΛΗΣ - ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑΣ
ΔΙΑΡΘΡΩΣΕΩΣ (SHIFT - SHARE ANALYSIS)

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Π. ΧΙΩΤΗ

Δρος Οικονομικῶν Ἐπιστημῶν Πανεπιστημίου Manchester

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σκοπὸς τῆς παρουσίης ἐργασίας εἶναι ἡ διερεύνησις, τῇ βοήθειᾳ τῆς μεθόδου ἀναλύσεως «μεταβολῆς - ποσοστιαίας διαρθρώσεως» (Shift - Share), τῆς εἰς τὸν χῶρον κατανομῆς τῆς βιομηχανικῆς ἀναπτύξεως ἐν Ἑλλάδι. Ἀποτέρα ἐπιδιώξις ἦτο ἀρχικῶς ἡ ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς τῆς μεθόδου ταύτης συναγωγή, καὶ διὰ τὸ μέλλον, χρησίμων συμπερασμάτων ὡς πρὸς τὰς τάσεις καὶ δυνατότητας βιομηχανικῆς ἀναπτύξεως εἰς τὸν ἑλληνικὸν χῶρον. Ἡ ἐπιδιώξις αὕτη τελικῶς δὲν κατέστη δυνατόν νὰ πραγματοποιηθῇ πλήρως, λόγῳ ἐλλείψεως τῶν σχετικῶν στοιχείων διὰ τὴν προσεχῆ πενταετίαν. Ἐν τούτοις, τόσον ἐκ τῆς γενομένης διερευνήσεως τῆς περιφερειακῆς βιομηχανικῆς ἀναπτύξεως κατὰ τὴν περίοδον 1958 - 1969, ὅσον καὶ ἐκ τῶν χρησιμοποιηθεισῶν συμπληρωματικῶν πληροφοριῶν, δύναται νὰ θεωρηθῇ ὅτι ἐβελτιώθη σημαντικῶς ἡ ὑφισταμένη γνῶσις ἐπὶ τῶν τάσεων καὶ διαφαινομένων προοπτικῶν βιομηχανικῆς ἀναπτύξεως τῶν περιφερειῶν τῆς Χώρας.

Ἡ μερική, ἔστω, ἐκπλήρωσις τῆς ἀποτέρας ταύτης ἐπιδιώξεως ἐθεωρήθη σκόπιμος λόγῳ τῆς ἀνεπαρκοῦς ἐρεύνης καὶ ἀξιοποιήσεως τῶν ὑφισταμένων στοιχείων βιομηχανικῆς ἀναπτύξεως εἰς τὸν χῶρον καὶ τῆς ἀπουσίας οἰασδήποτε προσπαθείας ἐφαρμογῆς ἀναλυτικῶν μεθόδων, εὐρέως ἐφαρμοζομένων εἰς ἄλλας χώρας, ἰδίᾳ εἰς μίαν φάσιν ἐντεινομένης προσπαθείας ἐκβιομηχανίσεως καὶ περιφερειακῆς οικονομικῆς καὶ διοικητικῆς ἀποκεντρώσεως.

Πράγματι, εἶναι γνωστὸν ὅτι αἱ ἐξελίξεις τῶν τελευταίων ἐτῶν, περιγραφόμεναι καὶ εἰς τὴν παρούσαν ἐργασίαν, τόσον ἐπὶ ἐθνικοῦ ὅσον καὶ ἐπὶ περιφερειακοῦ ἐπιπέδου ἐπιβεβαιοῦν τὴν ταχείαν ἐκβιομηχάνισιν τῆς Χώρας μας καὶ τὴν προοδευτικὴν ἀποκέντρωσιν τῶν οἰκονομικῶν δραστηριοτήτων, κοινωνικῶν ὑπηρεσιῶν καὶ διοικητικῶν λειτουργιῶν πρὸς τὰ ἐκτὸς Ἀθηνῶν κύρια ἀστικά κέντρα καὶ τὰς νέας Περιφερειακὰς Διοικήσεις. Αἱ ἐξελίξεις αὗται, ἐπισημαίνουσαι τὴν ἑναρξιν ἐπιταχυνομένης φάσεως ἐκβιομηχανίσεως καὶ χωροταξικῶν ἀνακατατά-

ξων, είναι έν πολλοίς άποτέλεσμα τής άσκουμένης κρατικής πολιτικής ύποστηρίξεως και ένισχύσεως του ιδιωτικού τομέως, δι' έργων οικονομικής, τεχνικής και κοινωνικής ύποδομής, καταλλήλων κινήτρων, θεσμικών μεταβολών και διαφόρων άλλων μέτρων. Έν τούτοις, ή κρισιμότης τής φάσεως ταύτης, τόσον άπό πλευράς έγκαίρου προετοιμασίας τής Χώρας διά τήν επί ανταγωνιστικής βάσεως είσοδόν της είς τόν διεθνή στίβον, όσον και όρθολογικότεράς κατανομής τών δραστηριοτήτων, λειτουργιών και πληθυσμού είς τόν χώρον της, επιβάλλει τήν καλλιτέραν γνώσιν τών προβλημάτων, δυνατοτήτων και άναγκαίων προϋποθέσεων πληρεστεράς άξιοποίησεως τών πόρων τής οικονομίας και δικαιοτέρας διανομής τών αγαθών τής ανάπτυξεως μεταξύ τών κοινωνικών ομάδων και περιφερειών αούτης.

Η φιλοδοξία τής παρούσης εργασίας περιορίζεται βεβαίως είς τήν διερεύνησιν τών τάσεων κλαδικής βιομηχανικής ανάπτυξεως τών διαφόρων περιφερειών τής Χώρας κατά τήν περίοδον 1958 - 1969 και τήν επισήμανσιν παραγόντων χηρισίμων διά τήν πρόβλεψιν τής μελλοντικής κατανομής τής βιομηχανίας είς τόν έλληνικόν χώρον. Η έλλειψις στοιχείων εκτεινομένων είς τό άπώτερον παρελθόν δέν επέτρεψε τήν διακρίβωσιν μακροχρονιωτέρων τάσεων και συσχέτισιν αυτών πρός τās φάσεις ανάπτυξεως τής οικονομίας. Η ύπαρξις καταλλήλων στοιχείων θά επέτρεπεν ίσως τήν συστηματικότεραν διερεύνησιν τής ισχύος ή μή, έν Έλλάδι, διεθνών προτύπων εκβιομηχανίσεως και περιφερειακής ανάπτυξεως. Ωσαύτως λόγω έλλείψεως επαρκών στοιχείων δέν επεχειρήθη ή άνάλυσις τών αστικών βιομηχανικών συγκεντρώσεων και ή διερεύνησις τών επιπτώσεων εκ τής προσφάτου λειτουργίας τής Θεσσαλονίκης ως «πόλου ανάπτυξεως» τής Βορείου Έλλάδος και αντίποδος τών Αθηνών.

Η α priori, έν τούτοις, γνώσις τών άδυναμιών τής μεθόδου μεταβολής - ποσοστιαίας διαρθρώσεως διά τήν ίκανοποιητικήν έρμηνείαν του ύπό διερεύνησιν θέματος, κατέστησεν άναγκαίαν τήν παράθεσιν, συνοπτικώς, τόσον του θεωρητικού πλαισίου σχέσεων εκβιομηχανίσεως και περιφερειακής ανάπτυξεως, όσον και τών γενικωτέρων οικονομικών εξελίξεων τής Χώρας μας μεταπολεμικώς. Πρός τούτο έχρησιμοποιήθησαν στοιχεία εξ έτέρας έν εξελίξει ήμετέρας εργασίας άναφερομένης είς τήν διερεύνησιν τής διαρθρώσεως του συνόλου τών δραστηριοτήτων έν τώ ελληνικώ χώρω. Το πρώτον όθεν μέρος τής παρούσης εργασίας δέον όπως θεωρηθί ή ως πλαίσιον διευκολύνον τήν κατανόησιν του Β' μέρους.

Είς τό Β' μέρος τής εργασίας, μετά τήν σύντομον παρουσίασιν τής μεθόδου μεταβολής - ποσοστιαίας διαρθρώσεως (Shift - Share Analysis), περιγράφονται, έν λεπτομερεία, τά άποτελέσματα εκ τής εφαρμογής τής μεθόδου ταύτης επί τών στοιχείων βιομηχανικής άπασχολήσεως κατά διψήφιον κλάδον κατά τά έτη 1958 και 1969. Έπισημαίνονται ούτως αί επιπτώσεις επί τών περιφερειών τής επί έθνικού επιπέδου εξελίξεως τών ταχέως αναπτυσσομένων βιομηχανικών κλάδων, ως και ή διάφορος κατά περιφέρειαν εξελίξις τής άπασχολήσεως ώρισμένων κλάδων, αναλόγως πρός τά αναπτυχθέντα συγκριτικά πλεονεκτήματα. Διά τήν διευκόλυνσιν τής κατανοήσεως τών τοιούτων εξελίξεων παρατίθενται βοηθητικώς

αί κατά την αὐτὴν περίοδον σημειωθεῖσαι γενικώτεραι ἐξελίξεις εἰς τὴν οἰκονομίαν τῶν περιφερειῶν. Περαιτέρω, κατόπιν ἐφαρμογῆς τῆς αὐτῆς μεθόδου εἰς τὰς ὑπαρχούσας ἐκτιμήσεις τοῦ Ἐγκαθαρίστου Ἐγγωρίου Προϊόντος, συγκρίνονται τὰ σχετικὰ ἀποτελέσματα.

Τέλος, ἐκτίθενται συνοπτικῶς αἱ ἀδυναμίαι τῆς χρησιμοποιηθείσης μεθόδου, ἰδίᾳ ἐν ἀναφορᾷ πρὸς πλέον ἐξεζητημένας μεθόδους ἀναλύσεως καὶ προγραμματισμοῦ τῆς βιομηχανικῆς ἀναπτύξεως ἐν τῷ χώρῳ. Ἡ ἔλλειψις τῶν ἀναγκαίων στοιχείων δὲν ἐπιτρέπει ἐν τούτοις τὴν ἐφαρμογὴν τῆς μεθόδου ταύτης διὰ τὴν πρόβλεψιν τῆς μελλοντικῆς βιομηχανικῆς διαρθρώσεως τοῦ ἑλληνικοῦ χώρου. Μέχρις ὅτου τὰ σχετικὰ στοιχεῖα καταστοῦν διαθέσιμα καὶ συμπληρωθῇ ἡ ἀναγκαία ἐπεξεργασία, αἱ σχετικαὶ πληροφορίαι, ποιοτικῆς κυρίως φύσεως, αἵτινες περιέχονται εἰς τὸ δημοσιευθὲν «Σχέδιον Προτύπου Μακροχρονίου Ἀναπτύξεως τῆς Ἑλλάδος, 1973 - 1987», θεωροῦνται ὡς λίαν χρήσιμοι.

2. Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΕΚΒΙΟΜΗΧΑΝΙΣΕΩΣ ΔΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΙΝ ΜΙΑΣ ΧΩΡΑΣ ΕΙΣ ΤΟ ΣΥΝΟΛΟΝ ΚΑΙ ΤΑΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΤΗΣ ΚΑΙ Η ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΩΣ

2.1. Οἰκονομικὴ Ἀνάπτυξις, Ἐκβιομηχάνισις καὶ Περιφερειακὴ Ἀνάπτυξις

Ἡ σπουδαιότης τῆς ἐκβιομηχανίσεως εἰς τὴν διαδικασίαν ἀναπτύξεως μιᾶς οἰκονομίας τονίζεται ὑφ' ὄλων σχεδὸν τῶν συγχρόνων θεωριῶν οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως. Ἐν τούτοις, ὅπως ἰδιαιτέρα σημασία ἀπεδόθη εἰς τὴν ἐκβιομηχάνισιν ὑπὸ τῶν λεγομένων «ἱστορικῶν θεωριῶν» τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως. Αἱ θεωρίαι αὗται, βασισθεῖσαι κυρίως εἰς τὰς ἐμπειρικὰς ἐργασίας τῶν οἰκονομολόγων Colin Clark καὶ Allan Fisher (1) ὑπογραμμίζουν τὴν ἄμεσον διασύνδεσιν τῶν διαφόρων «σταδίων» οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως μετὰ τῆς «τομεακῆς διαρθρώσεως» τῶν διαφόρων οἰκονομιῶν.

Εἰδικώτερον, ὑποστηρίζεται ὅτι ἐκ τῆς ἐμπειρικῆς παρατηρήσεως τῆς διαδικασίας ἀναπτύξεως τῶν ἤδη ἀνεπτυγμένων κοινωνιῶν προκύπτει σαφῶς, ὅτι ὁ ρυθμὸς ἀναπτύξεως προσδιορίζεται ἐκ τῆς ταχύτητος μεθ' ἧς ἐπισυμβαίνει μετατόπισις τῶν πόρων τῆς οἰκονομίας ἐκ τοῦ πρωτογενοῦς πρὸς τὸν βιομηχανικὸν καί, βραδύτερον, τὸν τριτογενῆ τομέα αὐτῆς. Ἡ τοιαύτη μετατόπισις πόρων ἐπέρχεται προοδευτικῶς, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐπειδὴ ἡ εἰσοδηματικὴ ἐλαστικότης ζητήσεως τῶν προϊόντων τῆς βιομηχανίας καὶ τῶν ὑπηρεσιῶν εἶναι μεγαλυτέρα ἐκείνης τῶν ἀγροτικῶν προϊόντων, ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι ἡ ἠδῆ μὲν παραγωγικότης τῶν ἐν λόγῳ τομέων προκαλεῖ συνεχῆ μεταφορὰν κεφαλαίου καὶ ἐργασίας πρὸς αὐτούς.

1. Βλ. Colin Clark, *The conditions of economic progress*, London, 1940, καὶ A. Fisher, «Production, primary, secondary and tertiary», *Economic Record*, June, 1939

Πράγματι, πλεισταί μελέται ἐπιβεβαιοῦν ὅτι ἡ σημειωθεῖσα αὐξησις τοῦ κατὰ κεφαλὴν εἰσοδήματος διαφόρων χωρῶν συνεβάδισε συνήθως μὲ τὴν διεύρυσιν τῆς συμμετοχῆς τοῦ τομέως τῆς βιομηχανίας καὶ τῶν ὑπηρεσιῶν εἰς τὴν διάρθρωσιν τῆς οἰκονομίας ἐκάστης χώρας. Παρὰ ταῦτα, ἡ ἐμπειρική αὐτὴ διαπίστωσις περὶ συσχετίσεως μεταξὺ σταδίων ἀναπτύξεως καὶ διαδοχικῆς αὐξήσεως τῆς συμμετοχῆς τῶν τομέων βιομηχανίας καὶ ὑπηρεσιῶν, δὲν θεωρεῖται ὅτι ἐξηγεῖ ἐπαρκῶς τὴν διαδικασίαν ἀναπτύξεως, καθ' ὅσον *π ρ ο ὕ π ο θ έ τ ε ι* τὴν αὐξησιν τοῦ κατὰ κεφαλὴν εἰσοδήματος εἰς τὰ διάφορα στάδια ἀναπτύξεως μιᾶς οἰκονομίας. Ἐξ ἄλλου, νεώτεραι παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς ἀναπτύξεως διαφόρων χωρῶν (ἢ τμημάτων αὐτῶν) θέτουν ἐν ἀμφιβόλῳ τὴν ἀναγκαιότητα διαδοχικῆς ἐπικρατήσεως τοῦ πρωτογενοῦς, δευτερογενοῦς, καὶ τριτογενοῦς τομέως κατὰ τὰ διάφορα στάδια ἀναπτύξεως⁽¹⁾. Ἡ ἄδρομῆς διάκρισις μιᾶς οἰκονομίας εἰς τοὺς ὡς ἄνω τρεῖς βασικοὺς τομεῖς ὑποκρύπτει διαφορισμοὺς εἰς τὴν εἰσοδηματικὴν ἐλαστικότητα καὶ τὴν αὐξησιν τῆς παραγωγικότητος ἐπὶ μέρους κλάδων οἰκονομικῆς δραστηριότητος ἐντὸς τῶν τομέων, οἵτινες καὶ ἐξηγοῦν πληρέστερον τὴν δυναμικὴν των συμβολὴν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς οἰκονομίας ἐν τῷ συνόλῳ.

Παρὰ τὰ ὡς ἄνω μειονεκτήματα, ἡ ἀξία τῆς θεωρίας τῆς τομεακῆς διαρθρώσεως καὶ τῶν σταδίων ἀναπτύξεως δὲν περιορίζεται εἰς τὴν ἱστορικὴν καὶ περιγραφικὴν ἐρμηνείαν τῆς διαδικασίας ἀναπτύξεως καὶ τὴν γενικὴν ὑποστήριξιν τῆς ἐκβιομηχανίσεως ὡς τῆς δεούσης στρατηγικῆς διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν καθυστερημένων οἰκονομιῶν. Ἀντιθέτως, ἡ ἔννοια τῆς συσχετίσεως μεταξὺ παραγωγικότητος, ἐλαστικότητος ζητήσεως καὶ τομεακῆς (κλαδικῆς) ἀναδιαρθρώσεως, ἥτις ἐμπεριέχεται εἰς αὐτὴν, ἔχει ἐπιτρέψει τὴν ἀνάπτυξιν ἀναλυτικῶν μεθόδων ἐμβαθύνσεως εἰς τοὺς μηχανισμοὺς ἀναπτύξεως καὶ τὴν διασύνδεσίν της μὲ τὰς νεώτερας θεωρίας ἀναπτύξεως, ἰδίᾳ δὲ τῆς θεωρίας τῶν «πόλων ἀναπτύξεως» εἰς τὴν Οἰκονομικὴν τοῦ Χώρου.

Κατ' ἀρχὴν, ἡ ἐφαρμογὴ τῆς θεωρίας τῆς τομεακῆς διαρθρώσεως ἐν τὸς τοῦ τομέως τῆς βιομηχανίας ἔχει χρησιμοποιοηθῆ ὑπὸ ὠρισμένων ἐρευνητῶν διὰ τὴν ἐξέτασιν τοῦ ρόλου τῶν διαφόρων κλάδων τῆς μεταποιητικῆς δραστηριότητος εἰς τὰς διαφόρους φάσεις ἀναπτύξεως μιᾶς οἰκονομίας. Ὁ W. Hoffmann⁽²⁾, κατόπιν συγκριτικῆς μελέτης ἐπὶ διαφόρων χωρῶν, ὑποστηρίζει ὅτι ὑφίσταται ἓν, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον, ὁμοίομορφον πρότυπον βιομηχανικῆς ἀναπτύξεως ἀντιστοιχοῦν εἰς τὰ 4 βασικὰ στάδια ἀναπτύξεως μιᾶς οἰκονομίας, συμφώνως πρὸς τὸ ὁποῖον :

α) Κατὰ τὸ α' στάδιον : Παρατηρεῖται ἐπικράτησις τῶν βιομηχανιῶν καταναλωτικῶν ἀγαθῶν.

β) Κατὰ τὸ β' στάδιον : Αὐξάνεται ἡ συμμετοχὴ τῶν βιομηχανιῶν παραγωγῆς κεφαλαιουχικῶν ἀγαθῶν (παράγουν περὶ τὸ ἥμισυ τῆς παραγωγῆς τῶν βιομηχανιῶν καταναλωτικῶν ἀγαθῶν).

1. Βλ. S. Kuznets, *Economic growth and structure*, 1965 καὶ E. Πανᾶ, *Οἰκονομικὴ τῆς ἀναπτύξεως*, Ἀθήναι, 1971.

2. W. Hoffmann, *The growth of industrial economies*, Manchester, 1958.

γ) Κατὰ τὸ γ' στάδιον : Ἡ παραγωγή τῶν βιομηχανιῶν κεφαλαιουχικῶν ἀγαθῶν ἀξάνει πέραν τοῦ ἡμίσεος.

δ) Κατὰ τὸ δ' στάδιον : Παρατηρεῖται ἡ πλήρης ἐπικράτησις τῶν βιομηχανιῶν κεφαλαιουχικῶν ἀγαθῶν.

Περαιτέρω, ἐν τῷ ἑκᾶστου κλάδου ἔχουν ἐπισημανθῆ ὠρισμένοι ὑποκλάδοι ἢ βιομηχαναί, αἵτινες διαδραματίζουσι ἡγετικὸν ρόλον (Leading Industries) εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς συνολικῆς βιομηχανικῆς δραστηριότητος τοῦ κλάδου. Κατὰ τὰ ὡς ἄνω α' καὶ β' στάδια, π.χ. αἱ βιομηχαναί τροφίμων καὶ αἱ ὑφαντουργικαὶ εἶναι αἱ ἐπικρατέστεραι, ἐνῶ κατὰ τὸ τρίτον στάδιον προηγούνται αἱ βιομηχαναί χάλυβος, μηχανολογικαὶ κλπ. Βεβαίως, αἱ διαφοραὶ βαθμοῦ σημασίας τῶν βιομηχανιῶν αὐτῶν κατὰ στάδια καὶ κατὰ χώρας εἶναι σημαντικαί, ἐξαρτώμεναι, μεταξὺ ἄλλων, καὶ ἐκ τῆς διαφόρου διαρκείας τῶν φάσεων ἐκβιομηχανίσεως τῶν διαφόρων χωρῶν.

Ἡ χρησιμότης τῆς θεωρίας ταύτης γίνεται ἰδιαίτερος ἐμφανῆς εἰς τὴν προσπάθειαν ἀναλύσεως τῆς βιομηχανικῆς ἀναπτύξεως τῶν διαφόρων περιφερειῶν μιᾶς χώρας καὶ τὴν ἐκτίμησιν τῶν δυνατοτήτων βιομηχανικῆς ἀναπτύξεως ἐκάστης ἐξ αὐτῶν διὰ τὸ μέλλον. Ὅπως αἱ διάφοροι χώραι, οὕτω καὶ αἱ περιφέρειαι μιᾶς χώρας δύνανται νὰ διακριθῶσι εἰς διάφορα στάδια ἀναπτύξεως, ἀντιμετωπίζουσαι ποικίλα προβλήματα γενικωτέρας ἀναπτύξεως καὶ εἰδικωτέρας συνθήκας βιομηχανικῆς ἀναπτύξεως. Οὕτω δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν (1) :

α) Ἀνεπτυγμένης περιφερείας : Αἱ περιφέρειαι αὗται, παρὰ τὸν ἐξ ὀρισμοῦ ὑψηλὸν βαθμὸν γενικῆς ἀναπτύξεως, ἀντιμετωπίζουν συνήθως εἰδικὰ προβλήματα ἐσωτερικῆς ὀργανώσεως καὶ λειτουργίας, τεχνικῆς καὶ κοινωνικῆς ὑποδομῆς, εἰδικευμένου προσωπικοῦ, πληθωρισμοῦ κόστους κλπ. Εἰς τὸν βιομηχανικὸν τομέα, τὸ κύριον πρόβλημα συνίσταται εἰς τὴν ἀντικατάστασιν τῶν φθινουσῶν βιομηχανιῶν διὰ καταλληλοτέρων νέων τοιούτων, τουτέστιν ἐκείνων, αἵτινες προσαρμόζονται καλλίτερον πρὸς τοὺς ὑφισταμένους παραγωγικοὺς συντελεστὰς καὶ τοὺς πολεοδομικοὺς περιορισμοὺς (στενότης οἰκοπέδων, νομοθεσία προστασίας περιβάλλοντος κλπ.) τῆς περιοχῆς.

β) Ἀνεπτυγμένης ἤδη περιφερείας μὲ ὠρισμένης φθινούσας βιομηχανίας : Πρόκειται περὶ τῶν περιφερειῶν, αἵτινες ἀνεπτύχθησαν ἐπὶ τῇ βάσει ἀπολύτου ἐξειδικεύσεως εἰς παραδοσιακὰς βιομηχανίας, αἵτινες ἔχουσι ἀπολέσει σημαντικὸν μέρος τῆς ζήτησεως τῶν προϊόντων των, χαρακτηρίζονται ὑπὸ χαμηλῆς παραγωγικότητος καὶ ὑφίστανται τὰς κοινωνικὰς συνεπειὰς τῆς μὴ πλήρους ἐκμεταλλεύσεως τῆς δυναμικότητός των καὶ τῆς σχετικῆς ἀνεργίας. Ἡ ἐγκατάστασις δυναμικῶν βιομηχανιῶν ἱκανῶν, ὅπως ἀπορροφήσουσι τὸ ὑπάρχον ἐργατικὸν δυναμικὸν καὶ συμβάλουσι εἰς τὴν ἐπίτευξιν οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς ἀναπτύξεως τῆς περιοχῆς, ἀποτελεῖ τὸ κύριον πρόβλημα τῶν τοιούτων περιφερειῶν.

1. Βλ. P. Bernard et R. Rosenfeld «L'orientation de l'industrialisation d'une region» εἰς Ponencias del VIII Colloque de ASRLF, Madrid, 1968.

γ) Περιφερείας υπό εκβιομηχάνισιν: Είναι αί περιφέρειαι, αίτινες διαθέτουν ώρισμένας έστίας βιομηχανικής αναπτύξεως και καταβάλλουν έντόνους προσπαθείας περαιτέρω εκβιομηχανισέως των. Ἡ ἐπιλογή τῶν καταλλήλων βιομηχανικῶν κλάδων, ἱκανῶν ὅπως ἐπιφέρουν τὴν διεύρυνσιν τῆς βιομηχανικῆς βάσεως καὶ τὰς διασυνδέσεις τῶν βιομηχανιῶν, ἀποτελεῖ τὸ κύριον μέλημα εἰς τὰς περιφερείας ταύτας. Πρὸς ὑποβοήθησιν τῆς προσπαθείας ταύτης εἶναι ἀπαραίτητος ἡ κατασκευὴ τῆς ἀπαραιτήτου τεχνικῆς καὶ κοινωνικῆς ὑποδομῆς καὶ ἡ παροχὴ καταλλήλων κινήτρων.

δ) Καθυστερημένας περιφερείας: Εἰς τὰς περιφερείας ταύτας ἀπουσιάζει σχεδὸν παντελῶς οἰαδήποτε βιομηχανικὴ δραστηριότης. Ὡς ἐκ τούτου, τὸ κύριον πρόβλημα συνίσταται εἰς τὴν ἐπιλογὴν τῶν βασικῶν ἐκείνων βιομηχανιῶν, αἱ ὁποῖαι θὰ ἐπιτρέψουν τὴν προοδευτικὴν μετάβασιν τῆς περιφερείας εἰς τὸ ἐπόμενον στάδιον. Αἱ βιομηχανίαι παραγωγῆς βασικῶν καταναλωτικῶν ἀγαθῶν, ὑλικῶν κατασκευῶν καὶ ἐπεξεργασίας τῶν φυσικῶν πρώτων ὑλῶν θεωροῦνται ὡς αἱ κατ' ἀρχὴν ἀναπτυσσόμεναι βιομηχανίαι, ἀκολουθούμεναι ὑπὸ τῶν βιομηχανιῶν μὲ σημαντικὰς διασυνδέσεις εἰς ἀμφοτέρας τὰς κατευθύνσεις (Forward and Backward Linkages).

Εἶναι ἔμφανές ὅτι ἡ σημασία τῶν διαφόρων περιφερειῶν καὶ τῶν συναφῶν προβλημάτων βιομηχανικῆς ἀναπτύξεως ποικίλλει ἀναλόγως πρὸς τὴν φάσιν ἀναπτύξεως τῆς ὑπ' ὄψιν οἰκονομίας. Διὰ τοὺς σκοποὺς τῆς παρούσης ἐργασίας τὸ κύριον ἐνδιαφέρον συγκεντροῦται εἰς τὰς καθυστερημένας καὶ ὑπὸ εκβιομηχάνισιν περιφερείας, αίτινες ἀποτελοῦν τὸ μεγαλύτερον τμῆμα τῶν ἀναπτυσσομένων χωρῶν, ὡς ἡ Ἑλλάς. Αἱ χῶραι αὗται ἐπιδιώκουσαι τὴν προγραμματισμένην, συνήθως, ἐπιτάχυνσιν τῆς διαδικασίας ἀναπτύξεώς των, ἐνδιαφέρονται διὰ τὴν μελέτην καὶ ἐπισήμανσιν τῶν βιομηχανιῶν ἐκείνων, αίτινες δύνανται νὰ συμβάλουν εἰς τὴν ἀξιοποίησιν τῶν πόρων τῶν ἀσθενεστέρων τῶν περιφερειῶν, ταυτοχρόνως δὲ νὰ ἐπιτύχουν τὴν ἀποκέντρωσιν ἐκ τῆς Πρωτευούσης καὶ τὴν πλέον ἰσόρροπον κατανομὴν τῆς βιομηχανίας εἰς τὸν χῶρον των. Διότι εἶναι γνωστόν, ὅτι ἡ πλέον ἰσόρροπος κατανομὴ τῆς βιομηχανίας εἰς τὸν χῶρον μιᾶς οἰκονομίας ἀποτελεῖ ἀποφασιστικὸν παράγοντα γενικωτέρας οἰκονομικῆς, κοινωνικῆς καὶ πολιτιστικῆς ἰσορροπίας μιᾶς χώρας.

Ἡ ἐπισήμανσις τῶν πρὸς προώθησιν βιομηχανιῶν εἰς τὰς ὑπὸ ἀνάπτυξιν περιφερείας μιᾶς χώρας ἀπαιτεῖ τὴν κατὰ κλάδον ἀνάλυσιν τῆς βιομηχανικῆς διαρθρώσεως τῶν περιφερειῶν τούτων, ὡς μέρος τοῦ συνόλου τῆς οἰκονομίας τῆς χώρας. Ἡ χρησιμοποίησις τῆς μεθόδου τῆς κλαδικῆς διαρθρώσεως τῶν περιφερειῶν διὰ τὴν ἀνάλυσιν τῆς παρελθούσης βιομηχανικῆς ἐξελίξεως καὶ τὴν πρόβλεψιν ἢ τὸν προγραμματισμὸν τῶν ἐνδεδειγμένων πρὸς ἐγκατάστασιν βιομηχανιῶν διὰ τὸ μέλλον, παρὰ τὰς σημαντικὰς ἀτελείας καὶ περιορισμούς, συμβάλλει ἱκανοποιητικῶς εἰς τὴν διερεύνησιν καὶ κατανόησιν τῶν διαδικασιῶν ἀναπτύξεως ἐπὶ περιφερειακοῦ ἐπιπέδου.

Ἡ μέθοδος αὕτη, λόγῳ χρησιμοποίησεως ἀπλῶν σχετικῶς στοιχείων, διαθέσιμων εἰς τὰς περισσοτέρας χώρας ἐκ τῶν βιομηχανικῶν ἀπογραφῶν, ἔχει

εφαρμοσθῆ εὐρύτατα ὑπὸ ἐρευνητῶν καὶ προγραμματιστῶν ἀναπτυσσομένων χωρῶν(1). Εἰς ἐπόμενον τμήμα περιγράφεται λεπτομερῶς ἡ μέθοδος τῆς ἀναλύσεως τῆς κλαδικῆς διαρθρώσεως ἐπὶ περιφερειακοῦ ἐπιπέδου καὶ ἐκτίθενται τὰ ἀποτελέσματα ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς τῆς ἐν Ἑλλάδι διὰ τὴν περίοδον 1958-69. Ἐνταῦθα εἶναι σκόπιμον νὰ ἐκτεθοῦν, συνοπτικῶς, ὄρισμένα βασικὰ χαρακτηριστικὰ σημεῖα τῆς θεωρίας τῆς κλαδικῆς διαρθρώσεως ἐν σχέσει πρὸς τὴν περιφερειακὴν ἀνάπτυξιν.

Ἡ βασικὴ θέσις τῆς θεωρίας κλαδικῆς διαρθρώσεως εἶναι ὅτι ἡ ἀνάπτυξις περιφερείας τινὸς μιᾶς χώρας ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς κλαδικῆς διαρθρώσεως τῆς βιομηχανίας τῆς, εἰδικώτερον δὲ ἀπὸ τὸ ποσοστὸν τῶν ἐγκατεστημένων εἰς ταύτην κλάδων, οἵτινες ἀναπτύσσονται μὲ ταχύτατον ρυθμὸν ἐπὶ ἐθνικοῦ ἐπιπέδου. Ἀντιθέτως, ἐὰν οἱ ἐπικρατοῦντες κλάδοι εἶναι ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι ἐμφανίζουν βραδὺν ρυθμὸν ἐπὶ ἐθνικοῦ ἐπιπέδου, τότε ἡ περιφέρεια δικαιολογημένως ἐμφανίζεται ὡς ὕστεροῦσα εἰς τὴν οικονομικὴν τῆς ἀνάπτυξιν.

Ἡ βασικὴ ὑπόθεσις ἐπομένως τῆς ἐν λόγω θεωρίας εἶναι ὅτι ἐκάστη περιφέρεια ἀντανακλᾷ τὴν σύνθεσιν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον, τοῦ συνόλου τῆς χώρας, οἱ δὲ κλάδοι τῆς βιομηχανίας ταύτης ἀναπτύσσονται ὡς καὶ ἐπὶ ἐθνικοῦ ἐπιπέδου. Αἱ διάφοροι ἐμπειρικαὶ μελέται, ἐν τούτοις, δὲν ἐπιβεβαιοῦν τὴν ὑπόθεσιν ταύτην(2). Λόγῳ δυναμικῶν ἐπιδράσεων εἰς μίαν περιφέρειαν εἶναι δυνατὸν στασιμοὶ ἐθνικῶς κλάδοι νὰ παρουσιάσουν ὑψηλὸν ρυθμὸν ἀναπτύξεως ὡς π.χ. εἰς τὴν περίπτωσιν ἐπαυξήσεως τῶν συγκριτικῶν πλεονεκτημάτων τῆς περιφερείας λόγῳ τεχνολογικῶν ἐξελίξεων ἢ ἠϋξημένης προσφορᾶς ἐργασίας συνεπείᾳ μεταναστεύσεως εἰς ταύτην. Ἐξ ἄλλου, ἡ ἀνάπτυξις μιᾶς περιφερείας εἶναι δυνατὸν νὰ προέλθῃ οὐχὶ μόνον ἐκ τοῦ ὑψηλοῦ ποσοστοῦ ταχέως ἀναπτυσσομένων, ἐθνικῶς, κλάδων, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι διὰ διαφόρους αἰτίας ἡ περιφέρεια ἔλκει μεγαλύτερον ποσοστὸν ἑνὸς ἢ περισσοτέρων κλάδων, ἀνεξαρτήτως ἐὰν οὗτοι εἶναι ταχέως ἀναπτυσσόμενοι ἢ μὴ ἐπὶ ἐθνικοῦ ἐπιπέδου.

Παρὰ ταῦτα, ὡς θὰ ἐκτεθῆ κατωτέρω, ἡ μέθοδος αὕτη ἐπιτρέπει τὸν προσδιορισμὸν τῆς ἐπιδράσεως ἐπὶ τῆς περιφερείας τόσον τῶν μεταβολῶν τῶν ἐθνικῶν κλάδων τοῦ ὁποίου διαθέτει, ὅσον καὶ τῶν συγκριτικῶν πλεονεκτημάτων τὰ ὁποῖα αὕτη ἀναπτύσσει εἰς ὄρισμένους κλάδους, εἴτε ἀπὸ πλευρᾶς προσπελάσεως ἀγορῶν εἴτε ἀπὸ πλευρᾶς διαθεσιμότητος παραγωγικῶν συντελεστῶν.

Ὡς ἤδη παρετηρήθη, ἡ μέθοδος τῆς κλαδικῆς βιομηχανικῆς ἀναλύσεως, συνδυάζει τὴν ἐξήγησιν τῆς βιομηχανικῆς ἀναπτύξεως μιᾶς περιφερείας ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ταχέως ἀναπτυσσομένων κλάδων (Growth Industries) μὲ τὴν εἰδικωτέραν ἀνάλυσιν τοῦ τόπου ἐγκαταστάσεως τῶν ἐπὶ μέρος κλάδων ἢ καὶ ἐπιχειρήσεων. Ἐκ τῆς ἐμπειρικῆς ἐφαρμογῆς τοῦ τοιοῦτου συνδυασμοῦ ἀναλύσεως κα-

1. Βλ. π.χ. 1) J. M. Esteban, «Análisis interregional de crecimiento industrial en España» εἰς *Ponencias* κλπ. ἐνθ' ἀνωτ. καὶ 2) J.Q. Lasuen, «Venezuela: an industrial shift-share analysis» εἰς *Regional and urban economics*, Vol. No 2, 1971.

2. Βλ. H. Perloff et al., *Regions, resources and economic growth*, Baltimore, 1960.

θίσταται δυνατή και ή συγκεκριμένη εις τόν χῶρον έκφρασις τής θεωρίας τοῦ «πόλου ἀναπτύξεως».

Εἶναι γνωστόν ὅτι ή θεωρία τῶν «πόλων ἀναπτύξεως», εις τήν ἀρχικήν της σύλληψιν ὑπό τοῦ F. Perroux, δέν ἀφεώρα εις τήν γεωγραφικήν κατανομήν τής οἰκονομικῆς δραστηριότητος, ἀλλά εις τόν ἀφηρημένον οἰκονομικόν χῶρον και τὰς διασυνδέσεις μεταξύ τῶν διαφόρων βιομηχανιῶν (1). Ἡ διαδικασία τής «πολώσεως» ἐβασίζετο ἀρχικῶς εις τήν ἔννοιαν τῶν «μεγάλων ἐπιχειρήσεων» και τῶν «καινοτομιῶν» τοῦ Schumpeter, ἐν συνδυασμῶ πρὸς τήν κυριαρχικήν ἐπίδρασιν (Dominance) ἐπὶ ἄλλων ἐπιχειρήσεων, λόγω μεγέθους, δυνάμεως συναλλαγῆς κλπ. Ἡ δυναμική θεώρησις τῶν τοιοῦτων ἐπιχειρήσεων και κλάδων ἐδημιούργησε τήν ἔννοιαν τῶν «προωθητικῶν ἐπιχειρήσεων» (Propulsive Firm) και «προωθητικῶν κλάδων» (Propulsive Industry), χαρακτηριζομένων ὑπό ὑψηλοῦ τεχνολογικοῦ ἐπιπέδου και μεγάλης ἐλαστικότητος ζήτησεως τῶν προϊόντων των. Προοδευτικῶς, ή ἀφηρημένη διαδικασία ἀλληλεξαρτήσεως προσέλαβε πλέον συγκεκριμένην μορφήν, διὰ τής προβολῆς εις τόν χῶρον τής θεωρίας τής «βιομηχανικῆς ἀλληλεξαρτήσεως» (Industrial Interdependence). Ἐκτὸς τής προσαρμογῆς, διαπεριφερειακῶς, τοῦ πίνακος Leontieff (εἰσροῶν-ἐκροῶν), ή παράλληλος ἀνάλυσις ὑπό τῶν θεωρητικῶν τής οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως, ἴδια δὲ ὑπό τῶν A. Hirschman και G. Myrdal, τοῦ μηχανισμοῦ μεταδόσεως τής ἀναπτύξεως εις τόν χῶρον μέσῳ τῶν «πρὸς τὰ πρόσω» και «πρὸς τὰ ὀπίσω» διασυνδέσεων (Forward and Backward Linkages), ἐπέτρεψε τήν ἐπισήμανσιν τῶν βασικῶν (Key) και δυναμικῶν ή προωθητικῶν (Dynamic or Motrice) βιομηχανιῶν, αἵτινες ὁδηγοῦν εις τὰ βιομηχανικά συμπλέγματα (Industrial Complexes) και ἐντεῦθεν εις τοὺς συγκεκριμένους ἐν χῶρῳ πόλους ἀναπτύξεως.

Ἡ ἐπιλογή ὅθεν καταλλήλων προωθητικῶν ἐπιχειρήσεων και κλάδων, ὁ προγραμματισμὸς βιομηχανικῶν συμπλεγμάτων και ή δημιουργία δυναμικῶν πόλων ἀναπτύξεως διευκολύνεται ὑπό τής ἐξεταζομένης μεθόδου κλαδικῆς ἀναλύσεως, ἐφ' ὅσον αὕτη συμπληροῦται και ἀπὸ ἄλλας πληροφορίας σχετικὰς πρὸς τοὺς ἐπὶ μέρους τόπους ἐγκαταστάσεως, διαθέσεως τῶν προϊόντων, ὑπάρξεως οἰκονομιῶν κλίμακος, οἰκονομιῶν χωρικῆς συμπαραθέσεως κλπ. Ὡς τονίζεται και εις τὸ τελευταῖον τμήμα τής παρούσης ἐργασίας εἶναι λίαν δυσχερῆς ή πρόβλεψις, βάσει οἰασδῆποτε μεμονωμένης μεθόδου, τής βιομηχανικῆς ἀναπτύξεως μιᾶς περιφερείας ή τοῦ συνόλου τῶν περιφερειῶν μιᾶς χώρας, πολὺ δὲ περισσότερο ὁ προγραμματισμὸς και ή πραγματοποιήσις ἑνὸς προγράμματος ὀρθολογικῆς κατανομῆς τής βιομηχανικῆς δραστηριότητος ἐν χῶρῳ.

2.2. Ἡ Σημασία τής Ἐκβιομηχανίσεως διὰ τήν Ἑλλάδα

Τὰ ἀνωτέρω ἐπαναφέρουν τὸ θέμα τής σημασίας τής ἐκβιομηχανίσεως διὰ τήν ἀνάπτυξιν μιᾶς οἰκονομίας και, ἰδιαίτερος, τής συμβολῆς της εις τήν ὀρθο-

1. F. Perroux, «Economic space : theory and application», εις *Quarterly Journal of Economics*, 1950.

λογικωτέραν κατανομήν τῶν δραστηριοτήτων καὶ τοῦ πληθυσμοῦ εἰς τὸν χώρον ταύτης.

Ἡ σημασία αὐτή, ἰδίᾳ διὰ τὰς οἰκονομίας τὰς εὑρισκομένας εἰς τὴν ἔναρξιν τῆς διαδικασίας ἐκβιομηχανίσεως τῶν καὶ τὰς μικροῦ οἰκονομικοῦ μεγέθους τοιαύτας, τονίζεται ὅλως ἰδιαιτέρως εἰς τὸ δημοσιευθὲν Σχέδιον Προτύπου Μακροχρονίου Ἀναπτύξεως τῆς Ἑλλάδος, 1973-1987. Οὕτως, ὑπογραμμίζεται ὅτι ἡ βιομηχανία συμβάλλει εἰς τὴν δημιουργίαν βασικῶν προϋποθέσεων τῆς διαδικασίας οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως, ὡς εἶναι ἡ ἠϋξημένη τεχνολογία καὶ ἡ βελτίωσις τοῦ ποιοτικοῦ ἐπιπέδου τοῦ ἀνθρωπίνου δυναμικοῦ. Διὰ τῆς διαχύσεως νέων τεχνικῶν γνώσεων, ἐνσωματωμένων ἢ μὴ, εἰς τὴν οἰκονομίαν, προκαλεῖ ἄνοδον τοῦ γενικοῦ ἐπιπέδου τεχνικῆς καταρτίσεως τοῦ πληθυσμοῦ καὶ συντελεῖ εἰς τὴν αὐξησιν τῆς παραγωγικότητος τῆς ἐργασίας. Περαιτέρω, διὰ τῆς μεταποιητικῆς δραστηριότητος ἡ βιομηχανία προκαλεῖ τὴν ἀξιοποίησιν ἐγχωρίαν φυσικῶν πόρων, οἵτινες συνήθως ἐξάγονται ὑπὸ τὴν μορφήν πρώτων ὑλῶν. Ὅσαύτως συμβάλλει εἰς τὴν κάλυψιν τῶν συνεχῶς διευρυνομένων ἀναγκῶν μῆς ἀναπτυσσομένης οἰκονομίας εἰς καταναλωτικά, ἐνδιάμεσα καὶ κεφαλαιουχικά ἀγαθὰ, ἢ εἰσαγωγή τῶν ὁποίων δὲν εἶναι εὐχερῆς λόγῳ περιορισμένων συνήθως συναλλαγματικῶν πόρων.

Ὅς ἰδιαιτέρας σημασίας συμβολὴ τῆς ἐκβιομηχανίσεως θεωρεῖται ἡ δημιουργία, προοδευτικῶς, ἰκανῶν ἐπιχειρηματικῶν φορέων, οἵτινες ἀποτελοῦν βασικὸν περιοριστικὸν παράγοντα τῆς ἀναπτύξεως. Ἐξ ἄλλου, ἡ βιομηχανικὴ ἀνάπτυξις θεωρεῖται ὅτι ἐξασφαλίζει συνθήκας σταθερότητος καὶ προσαρμοστικότητος τῆς οἰκονομίας, ἐνῶ ταυτοχρόνως ἀποτελεῖ καὶ σαφῆ δείκτην ἰσχύος ἐνὸς ἔθνους.

Εἰδικώτερον διὰ τὴν χώραν μας, λόγῳ τῶν περιορισμένων φυσικῶν πόρων καὶ τοῦ μικροῦ μεγέθους τῆς ἐγχωρίου ἀγορᾶς, ἡ ἐκβιομηχανίσις ἀποτελεῖ τὸ κύριον μέσον διευρύνσεως τῆς συμμετοχῆς τῆς οἰκονομίας μας εἰς τὴν διεθνή ἀγορὰν καὶ τὴν ἐξασφάλισιν οὕτω προϋποθέσεων ταχύτερας οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως. Εἶναι γνωστὴ ἄλλωστε ἡ περιορισμένη καὶ ἀσταθῆς διεθνῆς ζήτησις διὰ τὰ γεωργικὰ προϊόντα, ἐνῶ παραλλήλως δὲν θεωρεῖται ἐπιθυμητὴ ἡ ὑπέρμετρος ἐξάρτησις τῆς οἰκονομίας μας ἐκ τῆς ἐξαγωγῆς ὑπηρεσιῶν (τουρισμός, ναυτιλία) πρὸς ἀποφυγὴν τόσον τῆς εὐπαθείας εἰς τὰς ἐξωτερικὰς κρίσεις, ὅσον καὶ τοῦ ὑψηλοῦ κοινωνικοῦ κόστους.

Ἄλλ' ἢ ταχεῖα βιομηχανικὴ ἀνάπτυξις διὰ χώρας, ὡς ἡ Ἑλλάς, εἶναι ἐπιθυμητὴ οὐχὶ μόνον διὰ τοὺς ἀνωτέρω λόγους, ἀλλὰ καὶ διότι ἀποτελεῖ τὸ βασικὸν μέσον πλεόν ἰσορροποῦ κατανομῆς τῶν δραστηριοτήτων καὶ πληθυσμοῦ εἰς τὸν χώρον, ἐξασφαλίζουσα οὕτω τὴν ἑναρμόνισιν τῶν οἰκονομικῶν, κοινωνικῶν, πολιτιστικῶν καὶ χωροταξικῶν ἀπόψεων τῆς ἀναπτύξεως. Πράγματι, ὁ ἐγκαίριος καὶ ὀρθολογικὸς προγραμματισμὸς τῆς βιομηχανικῆς ἀναπτύξεως τῶν ὑπὸ ἐκβιομηχανίσις χωρῶν, ὡς ἡ Ἑλλάς, δύνανται νὰ συμβάλῃ εἰς τὴν ἐπίσπευσιν τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως, εἰς τὴν ὀρθολογικωτέραν κατανομήν τῆς βιομηχανίας καί, μέσῳ ταύτης, τῶν λοιπῶν δραστηριοτήτων μεταξὺ τῶν διαφόρων περιφερειῶν, ὡς καὶ εἰς τὴν ἀποτελεσματικὴν προστασίαν τοῦ περιβάλλοντος.

Ἡ ἐπίσπευσις τῆς ἀναπτύξεως προκύπτει ὄχι μόνον ἐκ τῆς καλλιτέρας ἀξιοποιήσεως τῶν φυσικῶν καὶ ἀνθρωπίνων πόρων, ἀλλὰ καὶ τῶν προαναφερθεισῶν ἐμμέσων ἐπιδράσεων ἐπὶ τῆς καθόλου παραγωγικότητος καὶ τοῦ ἐν γένει ἀναπτυξιακοῦ πνεύματος, ἅτινα διαχέονται ὑπὸ τῆς βιομηχανίας. Αἱ εὐνοϊκαὶ αὐταὶ ἐπιδράσεις τῆς ἀποκεντρωμένης ἐκβιομηχανίσεως μεγιστοποιοῦν τὰ καταλυτικὰ τῶν ἀποτελέσματα μέσθ τῆς στρατηγικῆς τῶν πόλων ἀναπτύξεως. Διὰ τῆς στρατηγικῆς ταύτης ἐπιτρέπεται εἰς τὰς ὑπὸ ἀνάπτυξιν χώρας νὰ συμβιβάσουν κατὰ τὸν καλλίτερον δυνατὸν τρόπον τὰς συνήθως (μεσοπροθέσμως) ἀντιτιθεμένας ἐπιδιώξεις ταχείας, ἀφ' ἑνός, καὶ πλέον ἰσορρόπου, ἀφ' ἑτέρου, ἀναπτύξεως.

Ἡ ἀντίθεσις μεταξὺ τῶν βασικῶν τούτων ἐπιδιώξεων ὑφίσταται εἰς ὅλας τὰς ὑπὸ ἐκβιομηχανίαν χώρας διότι, ὡς ἐμφαίνεται καὶ ἐκ τῆς ἀκολουθοῦσης ἀναλύσεως τοῦ ἐν Ἑλλάδι προβλήματος, ἡ λειτουργία τοῦ μηχανισμοῦ τῆς ἀγορᾶς ἔχει ἱστορικῶς συντελέσει εἰς μίαν ὑπερσυγκέντρωσιν τῆς βιομηχανικῆς καὶ λοιπῆς δραστηριότητος εἰς τὴν Πρωτεύουσαν ἢ εἰς μίαν ἢ δύο ἐτέρας μεγάλας πόλεις. Ἡ τοιαύτη ὑπέρμετρος συγκέντρωσις, ἐνῶ ἱστορικῶς καὶ ἐξ ἀπόψεως ἰδιωτικοῦ τομέως ἀντανακλᾷ τὴν ὑπαρξίν ἐξωτερικῶν οἰκονομιῶν, ταχείας καὶ ὑψηλῆς ἀποδόσεως τῶν νέων ἐπενδύσεων, μακροχρονίως καὶ πέραν ὀρισμένου βαθμοῦ, συνεπάγεται οἰκονομικὸν μαρασμόν, κοινωνικὴν καὶ πολιτιστικὴν ἀποδιοργάνωσιν, δημογραφικὴν ἀποψίλωσιν ἐνίων περιοχῶν τῆς χώρας μὲ παράλληλον ἐμφάνισιν δυσμενῶν οἰκονομικῶν, κοινωνικῶν καὶ χωροταξικῶν προβλημάτων εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῶν ὀλίγων προνομιοῦχων ἀστικῶν κέντρων.

Ἡ ἐπιδίωξις ἀποφυγῆς τῶν ἀνωτέρω δυσμενῶν συνεπειῶν καὶ ἡ ἀναγνώρισις τῆς θετικῆς συμβολῆς τῆς ἐνσυνειδήτου πολιτικῆς περιφερειακῆς ἀναπτύξεως ἐπὶ τῇ βάσει τῆς συγκεντρωμένης βιομηχανικῆς ἀποκεντρώσεως, περιέχονται πλέον εἰς ὅλα τὰ σύγχρονα προγράμματα καὶ τὴν ἀκολουθοῦμένην πολιτικὴν ἀναπτύξεως τῶν περισσοτέρων χωρῶν⁽¹⁾. Εἰς τοῦτο ἔχουν συντελέσει ἀφ' ἑνός μὲν ἡ συνειδητοποίησις τῶν προβλημάτων ἐκ τῆς περιφερειακῆς ὑπαναπτύξεως, τῆς συμφορῆσεως καὶ τῆς ἀλλοιώσεως τοῦ περιβάλλοντος εἰς τὰς κεκορεσμένας περιοχάς, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ λόγφ γενικωτέρας ἀναπτύξεως καὶ τεχνολογικῆς προόδου εὐχερεστερά ἀντιμετώπισις τῆς ἐν χώρῳ κατανομῆς τῶν δραστηριοτήτων καὶ τῆς βιομηχανίας εἰδικώτερον.

Κατ' ἀρχὴν, αἱ ὑπὸ ἐκβιομηχανίαν χώραι, ὡς ἡ Ἑλλάς, ἔχουν ἐγκαταστήσει ἐπαρκῆς δίκτυον συγκοινωνιῶν καὶ ἐπικοινωνιῶν, τὸ ὁποῖον περιορίζει τὰ παλαιότερα μειονεκτήματα δυσχεροῦς καὶ βραδείας προσπελάσεως τῶν ἐκτὸς κέντρου περιφερειῶν. Περαιτέρω, ἡ ἠδῆξημένη ὑποδομὴ εἰς ἅπαντας τοὺς τομεῖς ἐξοπλισμοῦ καὶ κοινωνικῶν ὑπηρεσιῶν διὰ τῶν δημοσίων καὶ παραλλήλων ἐπενδύσεων ἔχει μειώσει τὴν δυσμενῆ συγκριτικὴν θέσιν τῶν ἐν λόγφ περιφερειῶν, ἐνῶ ἡ χορήγησις ἐνίοτε ἰσχυρῶν φορολογικῶν, χρηματοδοτικῶν καὶ ἄλλων κινήτρων ἐπηρεάζει εὐμενῶς τὰς ἀποφάσεις ἐπιλογῆς τοῦ τόπου ἐγκαταστάσεως τῶν νέων ἐπιχειρήσεων.

1. Βλ. π.χ. O.E.C.D., *The Regional Factor in Economic Development*, Paris, 1970.

Ἐξ ἄλλου, ἡ τεχνολογικὴ πρόοδος ἔχει ἀφ' ἐνός μὲν ἀπελευθερώσει μέγα μέρος τῆς βιομηχανίας ἐκ τοῦ προσανατολισμοῦ τῆς πρὸς τὸν τόπον τῆς πρώτης ὕλης ἢ τὰς ἀγοράς, ἀφ' ἐτέρου δὲ ἔχει συντελέσει εἰς τὴν ἐμφάνισιν νέων κλάδων μετακινητῶν εἰς τὸν χῶρον (Footloose Industries). Εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν, αἱ τεχνολογικαὶ ἐξελίξεις εἰς τὰς μεθόδους παραγωγῆς καὶ τὰ μέσα μεταφορᾶς, ἢ ἀντικατάστασις βαρέων προϊόντων δι' ἐλαφροτέρων κλπ. ἔχουν ἐπιτρέψει τὴν ἀξιοποίησιν τῶν πρώτων ὑλῶν καὶ προϊόντων ἀπομεμονωμένων περιφερειῶν ἢ τὴν συγκέντρωσιν ἐπιχειρήσεων εἰς αὐτὰς καὶ τὴν διεύρυνσιν τῆς περιοχῆς δραστηριότητός των. Εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν «ἐλαφρῶν» καὶ μετακινητῶν εἰς τὸν χῶρον νέων κλάδων (ὡς π.χ. τὰ ἠλεκτρονικά), ἡ σύγχρονος τεχνολογία ἔχει οὐσιαστικῶς διευρύνει τὴν εὐχέρειαν κατευθύνσεως τῶν νέων τούτων κλάδων εἰς περιοχὰς διαθετούσας ἔν βασικὸν προαπαιτούμενον: ἄφθονον, εὐθηνὸν καὶ ἐπιδέξιον ἐργατικὸν δυναμικόν.

Τὸ τοιοῦτον πολύτιμον ἀπόθεμα ἐργατικοῦ δυναμικοῦ, ὅσον εἰσέτι ὑφίσταται εἰς τὰς ὀλιγώτερον ἀνεπτυγμένας περιφερείας, δύναται καὶ πρέπει νὰ ἀξιοποιηθῇ καταλλήλως εἰς τοὺς κλάδους ἐκείνους (ὕφαντουργαί, νήματα, δέρματα κλπ.) εἰς τοὺς ὁποίους, ὡς αἱ πρόσφατοι ἐξαγωγικαὶ ἐπιδόσεις ἐπιβεβαιοῦν, ἡ χώρα μας ἔχει συγκριτικὸν πλεονέκτημα (προσωρινὸν ἔστω) ἔναντι τῶν Εὐρωπαϊκῶν κυρίως Κρατῶν. Εἶναι ὅθεν σαφές ὅτι αἱ ἐκτὸς Κέντρου περιφέρειαι προσφέρονται συνήθως δι' ἐγκατάστασιν ἐξαγωγικῶν ἐπιχειρήσεων, αἵτινες ἀφ' ἐνός μὲν ἀξιοποιοῦν περιφερειακοὺς πόρους, ἀφ' ἐτέρου δὲ ἐπαυξάνουν τὴν συνολικὴν βιομηχανικὴν δραστηριότητα καὶ τὰς ἐξαγωγὰς τῆς χώρας.

2.3. Βασικὰ Χαρακτηριστικὰ τῆς Μεταπολεμικῆς Οἰκονομικῆς Ἀναπτύξεως τῆς Ἑλλάδος

Εἰς τὸ τμήμα τοῦτο ἐπιχειρεῖται ἄδρομερῆς σκιαγράφησις τῆς ἐξελίξεως τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας κατὰ τὴν παρελθούσαν 20ετίαν. Σκοπὸς τῆς σκιαγραφήσεως ταύτης δὲν εἶναι ἡ πλήρης παράθεσις καὶ ἡ ἐρμηνεία τῶν σημειωθέντων φαινομένων ἀλλὰ ἀπλῶς ἡ τοποθέτησις τοῦ ἐθνικοῦ πλαισίου ἐντὸς τοῦ ὁποίου διεμορφώθησαν αἱ περιφερειακαὶ ἐξελίξεις.

Κατὰ τὴν πρώτην μεταπολεμικὴν δεκαετίαν (1950-1960), ἡ προσπάθεια τῆς Ἑλληνικῆς Οἰκονομίας ἔτεινε κατ' ἀρχὰς μὲν εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῶν ἐκ τῆς δεκαετοῦς πολεμικῆς περιόδου ζημιῶν καὶ τὴν ἐπ' ἀνάδοξον εἰς συνθήκας ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς ἰσορροπίας, ἐν συνεχείᾳ δὲ εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῶν προϋποθέσεων διὰ μίαν αὐτοδύναμον οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν.

Παρὰ τὸν ὑψηλὸν ρυθμὸν ἀναπτύξεως τῆς περιόδου ταύτης, τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς καθυστερημένης οἰκονομίας ἦσαν ἔντονα: χαμηλὸν κατὰ κεφαλὴν εἰσόδημα, ὑψηλὴ συμβολὴ τοῦ ἀγροτικοῦ τομέως τόσον εἰς τὸ ἀκαθάριστον ἐγχώριον προϊόν, ὅσον καὶ εἰς τὴν ἀπασχόλησιν, περιορισμένον σχετικῶς ποσοστὸν ἐπενδύσεων, μικρὰ συμβολὴ τῆς βιομηχανικῆς δραστηριότητος, ἐκδηλουμένη κυρίως εἰς κλάδους παραδοσιακοὺς μὲ χαμηλὴν παραγωγικότητα καὶ τεχνολογίαν. Ὡς ἦτο ἐπόμενον λόγῳ τοῦ ἐπιπέδου ἀναπτύξεως τῆς οἰκονομίας, ὁ ἀποφασιστικὸς παράγων τῆς περαιτέρω προωθήσεως αὐτῆς δὲν ἦτο ἡ πλευρὰ

της προσφοράς, ή όποία έξ άπόψεως έργατικού δυναμικού ένεφάνιζε διαθέσιμα πλεονάσματα, αλλά ή πλευρά της ζήτησεως (1).

Αί κατά την διάρκεια της 4ετοδς κατοχής και κατά την μετέπειτα περίοδον της άνταρσίας και των συναλλαγματικών περιορισμών συσσωρευθεΐσαι άνάγκαι εύρον διέξοδον μετά την κατάργησιν των εισαγωγικών περιορισμών, ίκανοποιούμεναι κατ' άρχάς διά της έξωτερικης βοθηείας και έν συνεχεία διά των άδήλων πόρων. Ή συνεχώς αύξανόμενη εισροή άδήλων πόρων όχι μόνον συνετέλεσεν εις την ίκανοποίησιν των άναγκών άνευ πληθωριστικών πιέσεων, αλλά και διετήρησε την ιδιωτικήν ζήτησιν εις επίπεδον ύψηλότερον του έγχωρίου προϊόντος, συντελέσασα ούτως εις διεύρυνσιν της άγοράς και επέκτασιν της παραγωγικής διαδικασίας εις όλους τους τομείς. Παραλλήλως ή κρατική προσπάθεια πρὸς σχηματισμόν κοινωνικού κεφαλαίου, ύποκινουμένη ύπό των διεθνών τάσεων της μεταπολεμικής περιόδου και ένισχυομένη κατ' άρχάς διά της έξωτερικης βοθηείας και των έπανορθώσεων και έν συνεχεία διά της ιδιωτικής κινήσεως κεφαλαίων άπετέλεσε και αύτη ουσιώδη παράγοντα προωθήσεως της παραγωγικής διαδικασίας, βραχυχρονίως μὲν ένισχύουσα την ζήτησιν, μακροχρονίως δέ συντελούσα εις την αύξησιν του παραγωγικού δυναμικού της οικονομίας.

Δεδομένου δέ ότι οί αύξανόμενοι άδηλοι πόροι άπετελοΐντο κατ' άρχάς εκ ναυτιλιακών και μεταναστευτικών έμβασμάτων, θα ήδύνατό τις νά διατυπώση την άποψιν ότι τά πρώτα στάδια της μεταπολεμικής ανάπτυξεως της οικονομίας έστηρίχθησαν, συντελούσης και της παρεμβατικής πολιτικής του Κράτους, εις την «έξαγωγήν» ύπηρεσιών, άκόμη και έν τὸ μέρος αυτών τὸ άφορῶν εις τὸ μεταναστευτικὸν συνάλλαγμα, ύπήρξεν ολίγον ιδιότυπον.

Ή ηύξημένη άγοραστική δύναμις κατά την περίοδον ταύτην, στρεφομένη κυρίως πρὸς ίκανοποίησιν βασικών άναγκών (73,9% κατά τὸ έτος 1950 έναντι 65,5% κατά τὸ έτος 1970), ώδήγησε τόσον εις την αύξησιν ὅσον και εις την σύν τῆ παρόδῳ του χρόνου αναδιάρθρωσιν της γεωργικής και της βιομηχανικής παραγωγῆς πρὸς προϊόντα ύψηλοτέρου επιπέδου. Παραλλήλως, ὁ έτερος των προσδιοριστικών παραγόντων της ζήτησεως, αί επενδύσεις, όχι μόνον έμφανίζεται κατά την δεκαετίαν 1950-60 ὡς καταλαμβάνων ὅλονέν και ύψηλότερον ποσοστὸν του άκαθαρίστου έγχωρίου προϊόντος, αλλά και μεταβαλλόμενος, από άπόψεως διαρθρώσεως, και μάλιστα ύπέρ του τομέως των δημοσίων επενδύσεων. Κατά την περίοδον 1954-58 τὸ ποσοστὸν των δημοσίων, επί του συνόλου, των επενδύσεων, άνήρχετο εις 29%, ένῶ κατά την περίοδον 1959-63 άνήλθεν εις 33%. Έκ των ιδιωτικών επενδύσεων αί κατοικίαι κατά την πρώτην ὡς άνω περίοδον αντιπροσωπεύουν ποσοστὸν 26% και κατά την δευτέραν 35%.

Ή δευτέρα 10ετία (1960-70) χαρακτηρίζεται από ύψηλούς επίσης ρυθμούς αύξήσεως του εισοδήματος, ύψηλότερα ποσοστά των επενδύσεων επί του άκαθαρίστου έγχωρίου προϊόντος, μείωσιν της σημασίας του πρωτογενούς τομέως, τόσον από άπόψεως προϊόντος ὅσον και από άπόψεως άπασχολήσεως πρὸς ὄφελος των δύο άλλων τομέων, δευτερογενούς και τριτογενούς, ύψηλὸν ποσοστὸν αστικο-

1. Βλ. Β.Ε.Ι., «Μακροχρόνιοι Προοπτικαί της Έλληνικής Οικονομίας», Άθήναι, 1967.

ποίησεως τοῦ πληθυσμοῦ ἀλλὰ καὶ συστηματικὴν ἔκροήν ἐργατικοῦ δυναμικοῦ πρὸς τὴν Εὐρωπαϊκὴν ἀγορὰν ἐργασίας καί, τέλος, ἀπὸ εὐδιακρίτους τάσεις ἀναδιαρθρώσεων καὶ ἀναπροσανατολισμῶν, αἱ ὁποῖαι ὑποδηλοῦν ἐξελίξεις πρὸς αὐτοτροφοδοτουμένην ἀνάπτυξιν.

Καὶ κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἡ ζήτησις τόσον διὰ καταναλωτικὰ ἀγαθὰ, ὅσον καὶ δι' ἀγαθὰ ἐπενδύσεων ἐξηκολούθησε νὰ κινῆται εἰς ὑψηλὰ ἐπίπεδα, τροφοδοτουμένη εἰς σημαντικὸν καὶ πάλιν βαθμὸν ὑπὸ τῶν ἀδήλων πόρων, εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῶν ὁποίων συνετέλεσαν ἤδη καὶ τὰ ἐμβάσματα ἐργατῶν ἐκ τῆς Κεντρικῆς Εὐρώπης.

Αἱ ἐπενδύσεις μὲ τὴν συνεχῶς ἀξανομένην συμμετοχὴν των εἰς τὸ ἀκαθάριστον ἐθνικὸν προϊόν διαδραματίζουσι ἤδη σημαντικώτερον ρόλον εἰς τὴν διατήρησιν τῆς παραγωγικῆς δραστηριότητος εἰς ὑψηλὰ ἐπίπεδα καὶ προαξάνουσι τὸ παραγωγικὸν δυναμικὸν τῆς Χώρας. Τὸ ὑψηλὸν ποσοστὸν τὸ ὁποῖον ἀντιπροσωπεύουσι αἱ ἐπενδύσεις εἰς κατοικίας, φαίνεται ὅτι τελικῶς δὲν ἀποτελεῖ φαινόμενον καταδικαστέον, ὡς ἐχαρακτηρίζετο παλαιότερον, διότι πλὴν τοῦ ὅτι ἱκανοποιεῖ πραγματικὰς ἀνάγκας τοῦ πληθυσμοῦ τῆς χώρας, ὠθεῖ καὶ εἰς τὴν ἐπέκτασιν τῶν κλάδων παραγωγῆς τῶν ἀντιστοιχῶν πρώτων ὑλῶν. Ὁ ὑψηλὸς ρυθμὸς ἀξίσεως τοῦ προϊόντος τῶν κλάδων ξύλου, μὴ μεταλλικῶν ὀρυκτῶν καὶ ἔν τινι μέτρῳ τῶν βασικῶν μεταλλουργικῶν (ὑψηλότερος τοῦ ἐθνικοῦ ρυθμοῦ ἀξίσεως τοῦ προϊόντος κατὰ τὰς δύο δεκαετίας), ἀκολουθῶν τὴν ἔντονον οἰκοδομικὴν δραστηριότητα, ἀποτελεῖ σοβαρὰν ἔνδειξιν περὶ τοῦ ὅτι σημαντικὸν ποσοστὸν τοῦ ἐκ μεταποιήσεως προϊόντος ὀφείλεται εἰς τὴν δραστηριότητα ταύτην.

Εἰς τὸν πρωτογενῆ τομέα ἡ δευτέρα δεκαετία ἐμφανίζει τὰ ἀποτελέσματα, καίτοι μὴ ὀλοκληρωμένα εἰσέτι, τῶν σχετικῶς ὑψηλῶν ἐπενδύσεων, αἱ ὁποῖαι ἐπραγματοποιήθησαν κατὰ τὴν πρώτην δεκαετίαν εἰς τὸν τομέα, ἰδίᾳ εἰς ἔργα ἐγγείων βελτιώσεων, καὶ εἰς ἔργα τοῦ συγκοινωνιακοῦ τομέως γενικῶς, συντελοῦντα εἰς τὴν εὐρύτεραν διακίνησιν τῶν ἀγαθῶν, ἐνῶ κατὰ τὴν προηγηθεῖσαν περίοδον ἡ ἀύξισις τοῦ τομέως ὀφείλετο κυρίως εἰς τεχνολογικὰς βελτιώσεις τῶν καλλιεργητικῶν μεθόδων ταχείας ἀποδόσεως καὶ χαμηλοτέρων κεφαλαιακῶν ἀπαιτήσεων. Κατὰ τὴν δευτέραν 10ετίαν ἡ ἐκμετάλλευσις τῶν ἐκ τῶν ἐγγειοβελτιωτικῶν ἔργων ἀποδοθειῶν ἐκτάσεων συνωδεύθη καὶ ἀπὸ ἰδιωτικὰς ἐπενδύσεις εἰς ἐξοπλισμὸν (χρηματοδοτηθείσας κατὰ ὑψηλὸν ποσοστὸν ὑπὸ τῶν ἀρμοδίων φορέων) καὶ ἀπὸ χαρακτηριστικὰς μεταστροφὰς πρὸς καλλιεργείας ὑψηλοτέρων ἀποδόσεων (κτηνοτροφικὰ φυτὰ, βιομηχανικὰ φυτὰ, ὀπωροκηπευτικά). Κατεβλήθησαν ἐπίσης προσπάθειαι προσανατολισμοῦ τῶν καλλιεργειῶν πρὸς ἐξαγωγήματα προϊόντα καὶ βιομηχανοποιημένα εἶδη διατροφῆς, τὰ ὁποῖα παρουσιάζουσι εὐνοϊκώτερας προϋποθέσεις τοποθετήσεώς των εἰς τὰς ἐξωτερικὰς ἀγοράς, ἀλλὰ καὶ προσαρμόζονται πρὸς τὰς συνηθείας τῆς ἐσωτερικῆς καταναλώσεως, αἱ ὁποῖαι ἤρχισαν νὰ διαμορφοῦνται συμφῶνως πρὸς τὰ πρότυπα τῶν πλέον ἀνεπτυγμένων χωρῶν.

Εἰς τὸν τομέα τῆς μεταποιήσεως αἱ κυριώτεραι ἐξελίξεις, αἱ ὁποῖαι ἐσημειώθησαν κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν, χαρακτηρίζουσι τὴν μεταστροφὴν τοῦ τομέως πρὸς κλάδους, οἱ ὁποῖοι εἰς τὰς βιομηχανικὰς ἀνεπτυγμένας χώρας συμμε-

τέχουν κατά τὸ ὑψηλότερον ποσοστὸν εἰς τὸ προϊόν τῆς μεταποιήσεως. Οἱ παραδοσιακοὶ κλάδοι (τροφῶν, ποτῶν, καπνοῦ, ἐνδύσεως καὶ ὑποδήσεως κλπ.) συμμέτεχουν ἤδη κατὰ μικρότερον (ἐναντι τῆς προηγούμενης δεκαετίας) ποσοστὸν εἰς τὴν ἀπασχόλησιν καὶ τὸ προϊόν τοῦ μεταποιητικοῦ τομέως, ἐνῶ ἀνέρχονται τὰ ἀντίστοιχα ποσοστὰ τῶν ἀναπτυσσομένων κλάδων (ὡς τῆς χημικῆς βιομηχανίας καὶ ἰδίως φαρμάκων καὶ πλαστικῶν, τῶν μεταφορικῶν μέσων, τῶν μεταλλουργικῶν βιομηχανιῶν, τῶν παραγῶν πετρελαίου κλπ.). Ἐνδεικτικῶς ἀναφέρεται ὅτι οἱ κλάδοι τροφίμων, ὑφαντουργίας καὶ ἐνδύσεως κατὰ τὸ 1950 ἀντεπροσώπευον τὸ 65,5% τοῦ ἐκ μεταποιήσεως ἀκαθαρίστου ἐγχωρίου προϊόντος (εἰς σταθερὰς τιμὰς 1958), ἐνῶ κατὰ τὸ ἔτος 1970 τὸ ποσοστὸν τοῦτο εἶχε περιορισθῆ εἰς τὸ 40,2%. Σημειωτέον ἐπίσης ὅτι ὅλοι οἱ κλάδοι τῆς μεταποιήσεως (πλὴν δύο) παρουσίασαν καὶ κατὰ τὰς δύο δεκαετίας αὐξήσεις τοῦ προϊόντος τῶν ὑψηλοτέρων τοῦ συνολικοῦ ΑΕΠ. Εἰς τὴν προώθησιν τῶν νέων κλάδων συνετέλεσεν εἴτε τὸ διαμορφωθὲν καὶ ἐξελισσόμενον μέγεθος τῆς ἀγορᾶς, τὸ ὁποῖον ἐπέτρεψε τὴν ἐν τῇ χώρᾳ ἐγκατάστασιν μονάδων οἰκονομικοῦ μεγέθους, εἴτε ἡ ἐκμετάλλευσις ἐγχωρίων πρώτων ὑλῶν πρὸς ἱκανοποίησιν τῆς ἐξωτερικῆς ἀγορᾶς (βασικαὶ μεταλλουργικαὶ βιομηχανίαι ἢ ὑφαντουργικαὶ) ὑπὸ συνθήκας ἀνταγωνιστικῆς.

Τέλος, εἰς τὸν τομέα τῶν ὑπηρεσιῶν, ἡ σημειωθείσα ἐξέλιξις ἀφορᾷ τόσον εἰς τὸν ἐκσυγχρονισμόν ὑφισταμένων σημαντικῶν κλάδων, ὅσον καὶ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν κλάδων ὑφισταμένων πρότερον εἰς νηπιώδη κατάστασιν. Ὁ τουρισμὸς καὶ οἱ ἐξυπηρετοῦντες αὐτὸν κλάδοι εὐρίσκονται ἐν ταχείᾳ ἐξελίξει. Χαρακτηριστικὸν τῶν σημειουμένων ἐξελίξεων εἰς τὴν διάρθρωσιν τῆς οἰκονομίας εἶναι καὶ τὸ γεγονός ὅτι, ἐνῶ κατὰ τὴν πρώτην δεκαετίαν (1950-60) αἱ ἐτήσια μεταβολαὶ τοῦ ἐθνικοῦ προϊόντος ἠκολούθουν καὶ ἐπηρεάζοντο κυρίως ἀπὸ τὰς μεταβολὰς τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς, κατὰ τὴν μετέπειτα περίοδον ἡ μεταποιητικὴ δραστηριότης ἐνισχυομένη καὶ ἐκ τῆς ἐξ ἄλλων παραγόντων ὑποκινουμένης οἰκοδομικῆς δραστηριότητος, ἤρχισε νὰ ἀνεξαρτοποιηθῆ ἐκ τῶν ἐπιδράσεων τῆς πρωτογενοῦς παραγωγῆς καὶ νὰ ἀποκτᾷ σχετικὴν αὐτοδυναμίαν, ὑποδηλοῦσαν τὴν δρᾶσιν αὐτοτροφοδοτικῶν δυνάμεων. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ ρυθμοῦ ἀναπτύξεως τῆς μεταποιήσεως καὶ τῆς οἰκονομίας γενικώτερον ἀσκοῦν καὶ οἱ κλάδοι ἐξαγωγικῶν προϊόντων (μεταλλουργικῶν, ὑφαντικῶν, χημικῶν).

2.4. Βιομηχανικὴ Ἐνάπτυξις ἐπὶ Ἐθνικοῦ Ἐπιπέδου 1960-1970

Αἱ σημαντικαὶ ἐξελίξεις, αἱ ὁποῖαι ἐπραγματοποιήθησαν κατὰ τὴν 10ετίαν 1960-70 εἰς τὸν τομέα τῆς βιομηχανίας καὶ εἰδικώτερον τῆς μεταποιήσεως, ὀφειλόμεναι βεβαίως κατ' ἀρχὰς καὶ κυρίως εἰς εὐνοϊκὰς συνθήκας ζήτησεως τῶν ἀντιστοίχων προϊόντων, τόσον ἐπὶ ἐθνικοῦ ὅσον καὶ ἐπὶ διεθοῦς ἐπιπέδου (χαρακτηριστικὴ ὑπῆρξεν ἐν προκειμένῳ ἡ εἰς ὑψηλὰ ἐπίπεδα διατήρησις τοῦ ρυθμοῦ ἀναπτύξεως τῆς οἰκονομίας τῶν Χωρῶν τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης καὶ Ἀμερικῆς ἀλλὰ καὶ ἡ διεύρυνσις τῶν συναλλαγῶν καὶ ἡ προοπτικὴ εὐρυτέρας συνεργασίας μεταξὺ Δύσεως καὶ Ἀνατολῆς), ἐνισχύθησαν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη καὶ διὰ τῶν διαφόρων μέτρων πολιτικῆς, τὰ ὁποῖα ἐν τῷ πλαισίῳ τοῦ λήγοντος 5ετοῦς προ-

γράμματος ἀπέβλεπον εἰς ὑψηλούς, σχετικῶς, στόχους. Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε στοιχείων οἱ στόχοι οἱ ἀναφερόμενοι εἰς τὸν ρυθμὸν ἀναπτύξεως τοῦ ἐκ μεταποίησεως προϊόντος, τὴν ἀναδιάρθρωσιν καὶ τὰς ἐξαγωγὰς αὐτοῦ, φαίνεται ὅτι ἔχουν πραγματοποιηθῆ. Ἀξιοσημείωτον εἶναι ὅτι ἡ αὐξησης τῶν ἐξαγωγῶν δὲν παρατηρεῖται μόνον εἰς τὰ μεταλλουργικὰ προϊόντα, ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλους κλάδους παραγωγῆς ἐνδιαμέσων καὶ τελικῶν ἀγαθῶν (νηματουργία, χημικὰ προϊόντα, μὴ μεταλλικὰ ὀρυκτά, εἶδη τροφίμων, εἶδη ἱματισμοῦ καὶ ὑποδήσεως κλπ.).

Ἀποτελεσματικώτερα εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῶν ὡς ἄνω ἐξελίξεων φαίνεται ὅτι ὑπῆρξαν τὰ ληφθέντα μέτρα πιστωτικῶν διευκολύνσεων, αἱ ἐπιδοτήσεις ἐξαγωγικῶν ἐπιτοκίων καὶ τὰ κίνητρα ἐπενδύσεων καὶ εἰσαγωγῆς ξένων κεφαλαίων, ἐνῶ ἄλλα μέτρα (ἀναδιοργάνωσις ὑπηρεσιῶν, ἔρευνα, τυποποιήσις, ἔλεγχος ποιότητος, βιομηχανικαὶ ζῶναι καὶ περιοχαί, ἀπλοποιήσις διαδικασιῶν κλπ.), τὰ ὁποῖα εἶχον προγραμματισθῆ καὶ ἀνεμένετο ὅτι θὰ συντελέσουν εἰς τὴν περαιτέρω ποσοτικὴν καὶ ποιοτικὴν προώθησιν τῆς μεταποιητικῆς παραγωγῆς, δὲν ὠλοκληρώθησαν ἢ δὲν προωθήθησαν μέχρι τοῦ σταδίου ἐφαρμογῆς καὶ ὡς ἐκ τούτου δὲν συνέβαλον ὅσον προβλέπετο.

Χαρακτηριστικὰ στοιχεῖα, ὡς πρὸς τὸν ρυθμὸν μεταβολῆς καὶ τὴν διάρθρωσιν τοῦ προϊόντος ἐκ μεταποίησεως μεταξύ τῶν ἐτῶν 1960 καὶ 1970, δίδονται ὑπὸ τῶν σχετικῶν πινάκων τῶν Ἐθνικῶν Λογαριασμῶν (1). Πλὴν ὅμως τῶν ὑψηλῶν ρυθμῶν μεταβολῆς, οἱ ὁποῖοι παρατηροῦνται ἐν προκειμένῳ τόσον ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ σύνολον τοῦ τομέως τῆς μεταποίησεως, ὅσον καὶ εἰς τοὺς ἐπὶ μέρους κλάδους καὶ ἐκτὸς τῆς ἐμφανοῦς ἀναδιρθώσεως τοῦ τομέως ὑπὲρ τῶν κλάδων παραγωγῆς ἐνδιαμέσων ἀγαθῶν, αἱ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐπελθοῦσαι μεταβολαὶ συνοδεύονται καὶ ὑπὸ ἄλλων ἐπιτευγμάτων τοῦ τομέως, ὡς εἶναι ὁ ἐκσυγχρονισμὸς τοῦ παραγωγικοῦ δυναμικοῦ, ἡ παραγωγή νέων προϊόντων, ἡ ἐξειδίκευσις τῆς παραγωγῆς, ἡ ἀνάπτυξις τῶν ἐξαγωγῶν καὶ ἡ ὑποκατάστασις τῶν εἰσαγωγῶν εἰς ὄρισμένους κλάδους. Αἱ τελευταῖα ἰδίως ἐξελίξεις μαρτυροῦνται καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι τὸ ποσοστὸν τῶν ἐξαγωγῶν ἐπὶ τῆς ἀκαθάριστου ἀξίας τῆς παραγωγῆς ἐκτιμᾶται ὅτι τὸ 1970 ἀντεπροσώπευε τὸ 10% ἐναντι 4% περίπου κατὰ τὸ 1965, ὡς καὶ ἐκ τοῦ ὅτι ἡ ἀκαθάριστος ἀξία τῆς παραγωγῆς ἐκάλυψε κατὰ τὸ 1970 τὸ 76% περίπου τῆς συνολικῆς προσφορᾶς, ἐνῶ κατὰ τὸ 1965 ἐκάλυπτε τὸ 72%.

Ὁ τοιοῦτος ἀναπροσανατολισμὸς τῆς μεταποίησεως δίδει ἐνθαρρυντικὰς προοπτικὰς διὰ τὴν μελλοντικὴν ἐξέλιξιν τοῦ τομέως, ὑποδηλῶν ὅτι ἡ προοπτικὴ συνδέσεως τῆς Χώρας, ὡς πλήρους μέλους μετὰ τῆς Ε. Ο. Κ., ἀσκεῖ ἤδη τὰς ἐπιδράσεις της, εἴτε ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τοῦ ἐπιχειρηματικοῦ κόσμου τῆς Χώρας, εἴτε ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τοῦ Κράτους, ἐνεργοῦντος διὰ τὴν διαμόρφωσιν τοῦ καταλλήλου θεσμολογικοῦ πλαισίου, εἴτε τέλος ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τῆς ἀλλοδαπῆς ἐπιχειρηματικῆς δραστηριότητος, ἀποβλεπούσης εἰς τὴν καλλιτέραν ἐκμετάλλευσιν τῶν συνθηκῶν, αἱ ὁποῖα θὰ δημιουργηθοῦν διὰ τῆς συνδέσεως.

1. Βλ. Ε.Σ.Υ.Ε., Ἐθνικοὶ Λογαριασμοὶ τῆς Ἑλλάδος, 1948-1970, Ἄριθ. 21, σελ. 14-16.

Ἡ διαφαινομένη τάσις ἀναπτύξεως τοῦ τομέως, παρὰ τὸ γεγονός ὅτι εὐρίσκεται εἰς τὴν ἀρχὴν εἰσέτι, δεικνύει ἐπιδίωξιν (ἢ ὁποία πρέπει νὰ ἐνταθῆ εἰς τὸ μέλλον) προσανατολισμοῦ πρὸς τὰς δραστηριότητας ἐκείνας, αἵτινες ἐμφανίζουν συγκριτικὰ πλεονεκτήματα τῆς Χώρας, ὡς εἶναι ἡ ἀξιοποίησις τοῦ περιορισμένου μὲν ἀλλ' ἀνεκμεταλλεύτου εἰσέτι ὀρυκτοῦ πλοῦτου, ἢ μεταποίησις τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς καὶ ἡ ἀνάπτυξις, ὅπου εἶναι δυνατόν, τῆς παραγωγῆς ἐνδιαμέσων ἀγαθῶν πρὸς ἐφοδιασμόν τῶν κλάδων παραγωγῆς τελικῶν ἀγαθῶν ἱκανοποιούντων τὴν ἐγχώριον ἀγοράν. Εἶναι ἤδη φανερόν ὅτι ὡς ἐκ τοῦ μεγέθους τῆς ἐγχωρίου ἀγορᾶς, πλὴν τῆς ὑποκαταστάσεως τῶν εἰσαγωγῶν ἡμιτελικῶν καὶ τελικῶν ἀγαθῶν, ἡ διεύρυνσις τῆς βιομηχανικῆς δραστηριότητος θὰ πρέπει νὰ στηριχθῆ εἰς τὰς ἐξαγωγάς.

Ἐξ ἄλλου, ἡ ἀπασχολήσις εἰς τὸν τομέα τῆς μεταποιήσεως ηὐξήθη μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1958 καὶ 1969 κατὰ 21,2% ἐνῶ κατὰ τὴν αὐτὴν περίοδον ἡ αὔξησις τοῦ προϊόντος τῆς μεταποιήσεως, εἰς σταθερὰς τιμάς, ὑπερέβη τὸ 100%. Ἐκ τῶν 20 κλάδων τοῦ τομέως μόνον δύο (αἱ βιομηχανίαι τροφίμων καὶ αἱ ὑφαντικαὶ) παρουσίασαν αὔξησιν μικροτέραν τοῦ τομέως καὶ ἕτεραι δύο (καπνοῦ καὶ ὑποδήσεως) ἐνεφάνισαν μείωσιν (καίτοι ὡς πρὸς τὰς βιομηχανίας καπνοῦ ὑπάρχει ἀνομοιομορφία τῶν στατιστικῶν δεδομένων μεταξὺ τῶν δύο ἀπογραφῶν). Οἱ ἀναφερθέντες τέσσαρες κλάδοι (20, 22, 23, καὶ 24), ἀντιπροσωπεύοντες κατὰ τὴν ἀπογραφὴν 1958 τὸ 53% τοῦ συνόλου τῆς ἀπασχολήσεως εἰς τὴν μεταποίησιν, κατὰ τὴν ἀπογραφὴν 1969 συνεκέντρωνον τὸ 42% μόνον τῆς ἀπασχολήσεως ὁλοκλήρου τοῦ τομέως. Οἱ κλάδοι οὗτοι ἀπετέλουν τὸ 1958 τοὺς κυριωτέρους τῶν «παραδοσιακῶν», ἢ δὲ μείωσις τῆς ἀπασχολήσεώς των ὑπεραντισταθμίζεται ἀπὸ αὔξησιν τῆς παραγωγικότητος συνεπεῖα ἀναδιαρθρώσεως τῶν κλάδων, ἢ ὁποία ὠδήγησεν ὄχι μόνον εἰς τὴν αὔξησιν τοῦ προϊόντος τῶν κλάδων τούτων ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη πραγματοποιουμένας ἐξαγωγὰς ἐνδεικτικὰς τῆς ἀνταγωνιστικότητος τῶν ἐν λόγῳ προϊόντων.

Εἰς ἀντιστάθμισιν τῆς μείωσεως τῆς συμμετοχῆς τῶν κυριωτέρων «παραδοσιακῶν» κλάδων εἰς τὸ σύνολον τῆς ἀπασχολήσεως ὁλοκλήρου τοῦ τομέως, 10 ἄλλοι κλάδοι, οἱ ὁποῖοι κατὰ τὸ διάστημα 1958-1969 ἐσημείωσαν αὔξησεις τῆς ἀπασχολήσεώς των ἄνω τοῦ 50% (Growth Industries), κατὰ τὴν τελευταίαν βιομηχανικὴν ἀπογραφὴν ἀντεπροσώπευον τὸ 25,7% τῆς ἀπασχολήσεως τῆς μεταποιήσεως, ἐνῶ ἡ συμμετοχὴ των εἰς τὴν ἀπασχολήσιν τοῦ 1958 ἦτο 17,7% (οἱ κλάδοι οὗτοι ἦσαν οἱ 21, 27, 29, 30, 32, 34, 36, 37, 38 καὶ 39). Ἐκ τούτων ὁ κλάδος τῆς βασικῆς μεταλλουργίας εἶναι κατὰ ὑψηλὸν ποσοστὸν (45% τῆς ἀκαθάριστου ἀξίας παραγωγῆς) ἐξαγωγικός, ἀναπτυχθεὶς διὰ τῆς ἐπεξεργασίας ἐγχωρίων πρώτων ὑλών, ἐνῶ οἱ λοιποὶ ὀφείλουν τὴν ταχεῖαν ἀνάπτυξιν των κατὰ κύριον λόγον εἰς τὴν διεύρυνσιν τῆς ἐσωτερικῆς ζήτησεως κατ' ἀκολουθίαν τῶν εἰσοδηματικῶν ἐξελίξεων καὶ συντελοῦν εἰς τὴν ὑποκατάστασιν εἰσαγωγῶν. Ἐξιοσημείωτον τυγχάνει τὸ γεγονός ὅτι οἱ πλεῖστοι τῶν ὡς ἄνω δέκα κλάδων, οἱ ὁποῖοι κατὰ τὸ διάστημα 1958-1969 ἐπραγματοποίησαν τοὺς ὑψηλοτέρους ρυθμοὺς αὔξεσεως τῆς ἀπασχολήσεώς των, συμπεριλαμβάνονται καὶ μεταξὺ τῶν 10 κλάδων, οἱ ὁποῖοι κατὰ τὸ αὐτὸ περίπου διάστημα (1959-1970) ἐπραγματοποίη-

σαν τούς ύψηλοτέρους ρυθμούς αύξήσεως τής παραγωγής των. Χαρακτηριστικός είναι ο έπόμενος πίναξ :

Κ λ ά δ ο ς	Μέση έτη- σία αύξη- σις άπασχο- λήσεως 1958-1969	Σειρά κατά τάξιν ύψη- λοτέρου ρυθμού	Μέση έτη- σία αύξη- σις παρα- γωγής 1959-1970	Σειρά κατά τά- ξιν ύψη- λοτέρου ρυθμού
32. Πετρελαίου	14,9	1	10,7	5
30. Έλαστικού	6,9	2	20,3	2
37. Ήλεκτρ. μηχανών	6,7	3	10,7	6
34. Βασικαί μεταλλουργ.	6,0	4	23,4	1
39. Διάφοροι	5,9	5	10,0	8
36. Μηχανών (πλήν ήλεκ.)	5,6	6	*	*
29. Δέρματος	4,7	7		
27. Χάρτου	4,5	8	10,8	4
38. Μεταφορικών μέσων	4,0	9	9,4	10
21. Ποτών	3,9	10	-	-

2.5. Ένδειξεις περι τής Περιφερειακής Βιομηχανικής Άναπτύξεως

α. Άπασχόλησις

Έναντι τής, ως προηγουμένως αναφέρεται, αύξήσεως τής άπασχολήσεως εις τόν τομέα τής μεταποιήσεως κατά 21,2% μεταξύ των έτών 1958 και 1969, ή άπασχόλησις του κλάδου εις τὰ διάφορα γεωγραφικά διαμερίσματα τής Χώρας, καθώς και ή συμμετοχή αυτών εις τήν συνολικήν αύξησιν του κλάδου ειχον ως κάτωθι :

Περιφέρειαι	Αύξεις %	Συμμετοχή εις αύξησιν
Σύνολον Χώρας	21,2	100%
Περιφέρεια Πρωτευούσης	36,5	71,1
Στερεά Έλλάς & Εύβοια	39,3	14,0
Πελοπόννησος	— 0,5	— 0,2
Ίόνιοι Νήσοι	—23,9	— 2,0
Ήπειρος	15,9	1,2
Θεσσαλία	9,6	2,5
Μακεδονία	25,1	23,4
Θράκη	—10,6	— 1,1
Νήσοι Αιγαίου	—26,9	— 6,6
Κρήτη	—11,7	— 2,5

* Συμπεριλαμβάνονται εις τας ήλεκτρικάς μηχανάς και συσκευάς.

Περισσότερον ενδιαφέρον, ίσως, παρουσιάζουν αί κατά τήν διάρκειαν τής περιόδου 1958-1969 σημειωθείσαι μεταβολαί, ως διαπιστοῦται διὰ τής απογραφῆς τοῦ 1963, τοῦτο δέ, διότι αί διαφορετικαί μεταβολαί τής ἀπασχολήσεως τῶν περιφερειῶν μεταξύ τής δετίας 1958-63 καί 1963-69 δεικνύουν ἐνδεχομένως ὀρισμένης τάσεως, αἱ ὁποῖαι ἤρχισαν νά διαμορφοῦνται κατ' ἀκολουθίαν τῶν μέτρων περιφερειακῆς πολιτικῆς.

	Αὔξεις %		Συμμετοχή εἰς Αὔξησιν	
	1958-63	1963-69	1958-63	1963-69
Σύνολον Χώρας	14,0	6,3		
Περ. Πρωτευούσης	28,8	5,9	85,3	43,6
Στερεά Ἑλλάς & Εὐβοία	17,4	18,8	9,4	22,8
Μακεδονία	6,9	17,0	9,7	49,8
Θεσσαλία	4,3	5,0	1,7	4,1
Ἡπειρος	3,9	11,5	0,4	2,6

Οὕτως, ἐνῶ κατά τήν πρώτην πενταετίαν τὰς μεγαλυτέρας ποσοστιαίας αὐξήσεις τής ἀπασχολήσεως εἶχον αἱ περιφέρειαι Πρωτευούσης καί Στερεᾶς Ἑλλάδος, κατά τήν δευτέραν τὰς μεγαλυτέρας αὐξήσεις παρουσιάζουν αἱ περιφέρειαι Στερεᾶς καί Μακεδονίας. Ἐπίσης ἐνῶ κατά τήν πρώτην δετίαν ἡ περιφέρεια Πρωτευούσης ἀπερρόφησε πλεόν τῶν 4/5 τής ὀλικῆς αὐξήσεως τής ἀπασχολήσεως, κατά τήν δευτέραν δετίαν τὸ ἥμισυ τής ὀλικῆς ἀπασχολήσεως ἀπερρόφησεν ἡ περιφέρεια Μακεδονίας, ἡ περιφέρεια Πρωτευούσης μόνον τὸ 44%, σημαντικὴν δέ συμμετοχὴν εἰς τήν ὀλικὴν αὐξήσιν τής ἀπασχολήσεως ἐνεφάνισε καί ἡ περιφέρεια Στερεᾶς Ἑλλάδος.

Εἰδικότερον, κατὰ κλάδους καί κατὰ γεωγραφικά διαμερίσματα, αἱ συνολικαί μεταβολαί τής ἀπασχολήσεως μεταξύ τῶν ἐτῶν 1958 καί 1969, ὡς προκύπτουν ἐκ τῶν βιομηχανικῶν ἀπογραφῶν τῶν ἀντιστοίχων ἐτῶν, ἔχουν ὡς εἰς τὸν ἀκολουθοῦντα Πίνακα 2. 5. 1 τής ἐπομένης σελίδος.

Εἰς τὸ σύνολον τής χώρας μόνον τέσσαρες κλάδοι τής μεταποιήσεως ἐμφανίζουν μεταβολὴν τής ἀπασχολήσεως μικροτέραν τής μεταβολῆς ὀλοκλήρου τοῦ τομέως, ἤτοι οἱ κλάδοι 20 (εἰδῶν διατροφῆς), 22 (καπνοῦ), 23 (ὕφαντικαί) καί 24 (ἐνδύσεως-ὑποδήσεως), ἐκ τούτων δὲ οἱ δύο, οἱ 22 καί 24 ἐμφανίζουν μείωσιν τής ἀπασχολήσεως, ὀφειλομένην μᾶλλον εἰς διάφορον ὀρισμὸν τῶν δύο τούτων κλάδων κατὰ τὰς δύο ἀπογραφάς.

Ὁ Πίναξ 2.5.2 δίδει μίαν ἄμεσον ὀπτικὴν εἰκόνα τῶν ἀνωτέρω σημειομένων μεταβολῶν ἐκφραζομένων ὡς ἐξῆς :

Διά Χ σημειούνται οί κλάδοι έκάστης περιφέρειας, οί όποιοι παρουσιάζουν αύξησιν τής άπασχολήσεως μεγαλυτέραν τής συνολικής αύξήσεως τής άπασχολήσεως τής άντιστοίχου περιφέρειας.

Διά - σημειούνται οί κλάδοι τών περιφερειών, οί όποιοι παρουσιάζουν αύξησιν άπασχολήσεως μεγαλυτέραν τής αύξήσεως του κλάδου εις τόν σύνολον τής Χώρας.

Διά XX σημειούνται αι περιφέρειαι, αι όποια παρουσιάζουν αύξησιν άπασχολήσεως όλοκλήρου τής μεταποιήσεως μεγαλυτέραν τής αύξήσεως του τομέως εις όλόκληρον τήν Χώραν

Ούτω, καθίσταται άμέσως έμφανές ότι μόνον τρία γεωγραφικά διαμερίσματα εκ τών 10 τής Χώρας παρουσιάζουν αύξησιν τής άπασχολήσεως εις τήν μεταποίησιν μεγαλυτέραν τής αύξήσεως όλοκλήρου του τομέως (Πρωτευούσης, Στερεάς - Εύβοίας και Μακεδονίας). Φαίνεται επίσης εις ποίους κλάδους αι περιφέρειαι παρουσιάζουν αύξήσεις είτε μεγαλυτέρας τής όλικής αύξήσεως τής άπασχολήσεως των εις τήν μεταποίησιν, είτε μεγαλυτέρας τής αύξήσεως του άντιστοίχου κλάδου.

Η Μακεδονία, ή Στερεά Έλλάς - Εύβοια και ή Περιφέρεια Πρωτευούσης παρουσιάζουν μεγαλυτέρας αύξήσεις (είτε εναντι του κλάδου είτε εναντι τής περιφέρειας) εις τους περισσοτέρους κλάδους, ακολουθούν δε αι περιφέρειαι Θεσσαλίας και Πελοποννήσου, ενω αι λοιπαι περιφέρειαι παρουσιάζουν πολύ μικροτέρας αύξήσεις.

Κατά κλάδους εξεταζόμενος ό Πίναξ 2.5.2. εμφανίζει χαρακτηριστικώς δύο περιοχάς με μεγαλυτέραν πυκνότητα συμβόλων, μίαν περιλαμβάνουσαν τους κλάδους 25-28 και μίαν πολύ πυκνοτέραν, περιλαμβάνουσαν τους κλάδους 35-39. Η τελευταία αύτη όμάς άντεπροσώπευε τόν 1969 τόν 24 % των άπασχολουμένων εις τόν τομέα, εναντι ποσοστού 19 % περίπου κατά τόν 1958. Η όμάς κλάδων 25-28 και κατά τά δύο έτη άντεπροσώπευε ποσοστόν 15 % περίπου του συνόλου των άπασχολουμένων εις τήν μεταποίησιν. Άλλοι τρεις κλάδοι εμφανίζουν επίσης αύξήσεις εις τās περισσοτέρας περιφέρειας, είναι δε ούτοι οί των τροφίμων, ποτών και μη μεταλλικών όρυκτων.

Πλήν χαρακτηριστικων περιπτώσεων κλάδων, των όποιων τά μεγάλα έργοστάσια είναι γνωστά και γνωστή ή θέσις των, θά ήδύνατο νά παρατηρηθί ότι οί λοιποί κλάδοι, οί εμφανίζοντες ύψηλās ποσοστιαίας αύξήσεις τής άπασχολήσεως εις πολλές περιφέρειας, είναι κλάδοι των όποιων τά προϊόντα άπευθύνονται εις τόν τελικόν καταναλωτήν, άποτελούνται άπό μονάδας μικρού μεγέθους, άποτελεσματικās εις μικράς άγοράς και ή διασπορά των εις όλας σχεδόν τās περιφέρειας είναι άποτέλεσμα του ηύξημένου εισοδήματος των κατοίκων των περιφερειών τούτων και τής μεταβολής των προτιμήσεων των ως και τής μεταδόσεως τής τεχνολογίας άπό του κέντρου πρós τās περιφέρειας. (Η αύξησης τής άπασχολήσεως επί παραδείγματι των κλάδων 35, 36, 37 και 38 δύναται νά έρμηνευθί εκ του συνεχώς αύξανόμενου αριθμού αυτοκινήτων και όχημάτων πάσης φύσεως εις όλας τās περιφέρειας, ως και εκ του αύξανόμενου αριθμού οικιακών συσκευών).

Π ί ν α ξ 2.5.1.

Συντελεστές μεταβολής της απασχολήσεως κατά γεωγραφικά διαμερίσματα 1958 - 1969

Κλάδος μεταποιήσεως	Σύνολον Χώρας	Περιφ. Πρωτευούσης	Στερεά Ελλάδα & Εύβοια	Θεσσαλία	Μακεδονία	Θράκη	Ήπειρος	Πελοπόννησος	Νήσοι Ίονίου	Νήσοι Αιγαίου	Κρήτη
20	1,134	1,035	1,325	1,149	1,127	0,892	1,421	1,196	0,945	1,101	1,281
21	1,529	2,623	1,034	1,228	1,061	1,076	1,713	1,477	0,163	1,139	1,255
22	0,501	0,714	0,133	0,362	0,516	1,109	0,200	0,425	—	0,219	—
23	1,034	0,083	1,32	1,560	0,963	0,463	0,506	0,986	0,788	0,391	0,978
24	0,920	1,216	0,734	0,802	1,021	0,577	0,524	0,647	0,455	0,435	0,510
25	1,279	1,616	1,661	1,204	1,446	1,117	1,334	0,827	0,889	0,979	0,675
26	1,227	1,235	1,242	1,787	1,625	1,309	1,036	0,789	1,407	0,790	0,810
27	1,621	1,510	3,292	30,571	1,812	0,333	—	1,506	—	1,300	0,688
28	1,459	1,548	1,916	1,033	1,505	1,013	1,065	1,190	0,814	0,740	0,721
29	1,698	1,414	0,938	0,355	3,337	0,772	0,323	0,868	0,277	0,573	0,466
30	2,081	2,189	4,666	1,848	1,282	1,133	0,809	7,587	0,667	0,667	1,810
31	1,326	2,129	1,734	0,514	8,992	0,228	0,242	0,139	0,046	0,129	0,073
32	4,644	2,597	4,872	2,250	99,750	—	—	4,000	—	—	—
33	1,382	1,302	1,959	1,084	1,506	0,890	6,010	1,395	0,693	0,780	1,492
34	1,908	0,749	2,618	—	22,024	—	—	—	—	—	—
35	1,345	1,377	1,614	1,449	1,471	0,951	1,476	1,173	1,005	0,820	0,883
36	1,830	1,941	1,702	1,559	2,102	1,718	5,167	1,476	1,398	0,567	2,795
37	2,042	2,164	2,423	1,131	2,089	1,341	1,091	1,219	1,385	1,228	1,303
38	1,539	1,640	2,173	0,938	1,422	1,074	2,039	1,534	1,270	1,383	1,485
39	1,876	1,827	1,775	0,251	2,339	1,920	2,048	1,628	1,730	1,596	1,682
20-39	1,212	1,365	1,393	1,096	1,251	0,895	1,159	0,995	0,761	0,731	0,883

ΚΛΑΔΟΙ	Συνολικόν Χώρας	Π Ε Ρ Ι Ο Ε Ρ Ε Ι Α Ι									
		Πρωτευούσης	Στ. Ελλάδος και Ειδικής	Θεσσαλίας	Μακεδονίας	Επικράτ.	Ήπειρου	Πελοποννήσου	Ν. Τορ. Γεν.	Ν. Αιγαίου	Κρήτης
20				X			X	X	X	X	X
21	X	X		X		X	X	X		X	X
22		-			-	X					
23		-	-	X					X		X
24		-			-						
25	X	X	-	X	X	X	X		X	X	
26	X	-	-	X	X	X	-		X	X	
27	X	X	X	X	X			X		X	
28	X	X	-	X	X	X		X	X	X	
29	X	X		X	X			X			X
30	X	X	X	X	X	X		X			
31	X	X	X	X	X			X			
32	X	X	X	X	X			X			
33	X		X	X	X		X	X		X	X
34	X		X	X	X			X			
35	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
36	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
37	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
38	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
39	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
40-48	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X

X = κλάδοι με αύθροιν άπασχόλησως > τής αντίστοιχου διά την περιφέρεια
 - = κλάδοι " " " > τής του κλάδου συνολικώς
 XX = Περιφέρειαι " " > τής του τομέως συνολικώς

Περίοδος 1958-1959

β. Ἀκαθάριστον ἐγχώριον προϊόν ἐκ μεταποιήσεως

Περισσότερον εὐνοϊκὴ τῆς αὐξήσεως τῆς ἀπασχολήσεως τοῦ τομέως εἰς τὴν ἐπαρχιακὴν Ἑλλάδα φαίνεται ὅτι εἶναι ἡ μεταβολὴ ἢ ἐπελθοῦσα εἰς τὸ ἐκ μεταποιήσεως ἀκαθάριστον ἐγχώριον προϊόν (προστιθεμένην ἀξίαν). Οὕτως, ἐνῶ κατὰ τὰ ἔτη 1963 καὶ 1968 ἡ ἀπασχόλησις εἰς βιομηχανικὰς ἐπιχειρήσεις μὲ ἀπασχολούμενους ἄνω τῶν 10 ἀτόμων εἰς τὴν περιφέρειαν Πρωτευούσης ἀντεπροσώπευε ποσοστὸν περίπου 60 % τῆς ὀλικῆς βιομηχανικῆς ἀπασχολήσεως τῶν ἀντιστοίχου μεγέθους ἐπιχειρήσεων, τοῦ ὑπολοίπου 40 % καλυπτομένου ὑπὸ τῶν ἐπιχειρήσεων τῆς ἐπαρχιακῆς Ἑλλάδος, ἡ προστιθεμένη ἀξία τῶν ἀντιστοίχων ἐπιχειρήσεων εἰς τὴν περιφέρειαν Πρωτευούσης κατὰ τὸ ἔτος 1963 ἀντεπροσώπευε ποσοστὸν περίπου 60 %, κατὰ δὲ τὸ 1968 τὸ ποσοστὸν τοῦτο ἐμειώθη εἰς 50 % περίπου πρὸς ὄφελος τῆς προστιθεμένης ἀξίας τῶν βιομηχανικῶν ἐπιχειρήσεων τῆς ἐπαρχιακῆς Ἑλλάδος. Ἡ μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1963 καὶ 1968 μεταβολὴ τῆς προστιθεμένης ἀξίας ἐκ μεταποιήσεως εἰς τὰς ἐκτὸς τῶν Ἀθηνῶν περιοχὰς ὑπῆρξε διπλασία τῆς εἰς τὴν περιοχὴν Ἀθηνῶν σημειωθείσης (16,6 % ἐτησίως διὰ τὴν ὑπόλοιπον Χώραν καὶ 8,4 % διὰ τὴν περιοχὴν Πρωτευούσης, πάντοτε προκειμένου περὶ βιομηχανιῶν ἄνω τῶν 10 ἀπασχολούμενων).

Παράλληλος πρὸς τὴν ἀνωτέρω εὐνοϊκὴν ἐξέλιξιν ὑπὲρ τοῦ προϊόντος τῆς ἐπαρχικῆς μεταποιητικῆς δραστηριότητος ὑπῆρξε καὶ ἡ ἐξέλιξις τῆς παραγωγικότητος (νοουμένης ὡς προστιθεμένης ἀξίας κατ' ἀπασχολούμενον), ἐπίσης εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν καταστημάτων μὲ ἄνω τῶν 10 ἀπασχολούμενων. Οὕτως ἐνῶ ἡ μέση ἐτησία μεταβολὴ τῆς παραγωγικότητος μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1963 - 1968 εἰς ὀλόκληρον τὴν Χώραν ἀνῆλθεν εἰς 10,1 %, εἰς τὴν περιφέρειαν Πρωτευούσης ἦτο μόνον 7,1 % καὶ εἰς τὴν ὑπόλοιπον Χώραν 13,8 %.

Εἰδικώτερον ἡ ἐκτιμωμένη (βάσει τῶν βιομηχανικῶν ἐρευνῶν) μεταβολὴ τῆς παραγωγικότητος εἰς τὴν περιφέρειαν Πρωτευούσης καὶ τὴν ὑπόλοιπον Χώραν κατὰ κλάδους ἔχει ὡς εἰς τὸν πίνακα τῆς ἐπομένης σελίδος.

Ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τοῦ ἐπομένου πίνακος, ἡ μεταβολὴ τῆς παραγωγικότητος τῶν μεταποιητικῶν κλάδων εἰς τὴν ἐπαρχιακὴν Ἑλλάδα μόνον εἰς τρεῖς κλάδους (27 χάρτου, 32 παραγῶγων πετρελαίου καὶ 38 μεταφορικῶν μέσων) ὑπῆρξε δυσσμενεστέρα, ἔναντι τῆς ἀντιστοίχου μεταβολῆς εἰς τὴν περιφέρειαν Πρωτευούσης. Μεταξὺ τῶν αἰτίων τῆς ἀνωτέρω ἐξελίξεως θὰ ἠδύνατο νὰ ἀναφερθοῦν ἡ ἐξίσωσις (ἢ τουλάχιστον ἡ ἄμβλυνσις) τῶν διαφορῶν τῆς ἀμοιβῆς τῆς ἐργασίας μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ ἐπαρχιακῆς Ἑλλάδος, ὁ ἐκσυγχρονισμὸς τοῦ ἐξοπλισμοῦ τῶν ἐπαρχιακῶν βιομηχανιῶν (εἰς τὸν ὅποιον σημαντικῶς συνετέλεσε καὶ ἡ δυνατότης χρησιμοποίησεως τῆς ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας ὡς κινητηρίου δυνάμεως) καὶ ἡ ἴδρυσις νέων μονάδων ἐξ ὑπαρχῆς ἐξοπλισμένων μὲ τελειότερα μηχανήματα.

Ἀξιοσημείωτον εἶναι ὅτι οἱ κλάδοι, οἱ ὅποιοι εἰς τὸ σύνολον τῆς Χώρας ἐμφανίζουν ρυθμοὺς αὐξήσεως τῆς παραγωγικότητός των μεγαλυτέρους τοῦ μέσου ἐτησίου ρυθμοῦ ὀλοκλήρου τοῦ τομέως παρουσιάζουν καὶ ὑψηλοτέρους ρυθμοὺς εἰς τὰς Λοιπὰς Περιφερείας τῆς Χώρας. Πρόκειται περὶ τῶν κλάδων καπνοῦ, ξύλου, ἐλαστικοῦ καὶ πλαστικῶν ὑλῶν, χημικῶν βιομηχανιῶν, μὴ μεταλλικῶν

Μέση έτησία μεταβολή τής παραγωγικότητας
εις τήν μεταποίησιν 1963 — 1968

Κλάδοι	Σύνολον Χώρας	Περιφ. Πρωτευούσης	Λοιπαι Περιφέρειαι
20	7,3	4,8	8,8
21	6,0	6,3	6,5
22	16,8	16,3	17,4
23	7,8	7,5	8,2
24	7,8	6,9	11,5
25	11,5	7,6	16,1
26	6,5	6,5	8,4
27	8,1	11,2	5,2
28	8,3	8,2	9,8
29	9,5	7,4	10,1
30	12,7	11,6	19,3
31	13,0	8,1	31,0
32	-3,9	4,3	-3,7
33	13,4	5,5	17,8
34	21,0	-4,7	18,2
35	10,7	8,5	18,3
36	4,4	1,4	11,4
37	10,0	9,8	55,0
38	-4,1	-2,3	16,0
39	3,1	1,6	10,5
Σύνολον	10,1	7,1	13,8

δρυκτών, μεταλλουργικών προϊόντων, προϊόντων εκ μετάλλου και ηλεκτρικών μηχανών, οι οποίοι ως εμφανίζεται και εκ των Έθνικολογιστικών εκτιμήσεων (μολονότι ή σχετική όμαδοποίησης είναι διάφορος), έσημείωσαν τους ύψηλότερους ρυθμούς ανάπτυξεως καθ' όλην την μεταπολεμικήν περίοδον.

Η ευνοϊκότερα εξέλιξις του προϊόντος και τής παραγωγικότητας εις τους κλάδους τούτους εις τας έκτος Αθηνών Περιφέρειας επισημαίνεται ιδιαιτέρως, διότι αποτελεί ένδειξιν περι των συγκριτικών πλεονεκτημάτων τα όποια διεμορφώθησαν εις τας περιφέρειας ταύτας κατά την μεταπολεμικήν περίοδον και ίδια κατά τα τελευταία έτη.

γ. Έπενδύσεις και άδειαι δια νέας ιδρύσεις και έπεκτάσεις επιχειρήσεων

Έκ των διαθεσίμων στοιχείων αναφορικώς προς τας έπενδύσεις εις μηχανολογικόν εξοπλισμόν βάσει εκδοθεισών άδειών λειτουργίας και την έγκατεστημένην ισχύν των νέων και έπεκταθέντων βιομηχανικών καταστημάτων, προκύπτει ή κατά τα τελευταία έτη σημαντική βελτίωσις τής κατά άπασχολούμενον έπενδύσεως εις την έκτος Αθηνών λοιπήν Χώραν. Είναι χαρακτηριστικόν ότι μεταξύ των έτων 1963 και 1968 ή αύξησις τής κατά άπασχολούμενον έπενδύσεως εις την λοιπήν Ελλάδα ήτο μεγαλυτέρα εκείνης τής περιφέρειας Αθηνών (143 % έναντι 92 %) (1).

δ. Λόγος χωροταξικής συγκεντρώσεως

Μία άκόμη ένδειξις τής στροφής τής βιομηχανικής δραστηριότητας προς τας έκτος τής Πρωτευούσης περιφέρειας τής Χώρας παρέχεται δια τής άντιπαροβολής του λόγου χωροταξικής συγκεντρώσεως (Location Quotient) μεταξύ των έτων 1963 και 1969. Σημειούται έν προκειμένω ότι οι κατωτέρω αναφερόμενοι δείκται του έτους 1969 ύπελογίσθησαν προς σύγκρισιν μετά των δεικτών τους όποιους παραθέτει ό Κ. Μιχαλόπουλος εις σχετικόν άρθρον του (2). Ο κ. Μιχαλόπουλος ύπελόγησε τους λόγους χωροταξικής συγκεντρώσεως με σκοπόν να δείξη ότι οι κλάδοι οι έχοντες έντονα Forward Effects (οίτινες και θεωρούνται ύπ' αυτου ως οι καταλληλότεροι δια την βιομηχανικήν ανάπτυξιν μιās χώρας) έχουν και έντόνους τάσεις συγκεντρώσεως και ότι έπομένως κατά τό στάδιον τής ανάπτυξεως μιās Χώρας δέν είναι εύκολον να επιτευχθῆ διασπορά των βιομηχανικών έγκαταστάσεων και συνεπώς δέν είναι εύχερης ή επιδίωξις μιās ίσορρόπου, έν τινι έννοία, περιφερειακής ανάπτυξεως. Ουτα, κατά τους ύπολογισμούς του περιέλαβε μόνον τους κλάδους,οίτινες εκ διεθνών δεδομένων φαίνονται έχοντες

1. Λόγω άνεπαρκείας χώρου δέν παρατίθενται οι σχετικοί πίνακες.

2. Βλ. C. Michalopoulos, «Inter-industry relations, External economies and regional economic development» in *Industrial Location and Regional Development*, U. N., 1971.

ισχυρά Forward Effects, ήτοι τούς κλάδους βασικής μεταλλουργίας, προϊόντων πετρελαίου, χημικών προϊόντων, χάρτου, ύφαντουργίας, ελαστικού και πλαστικών υλών και τόν κλάδον εκδόσεων και εκτυπώσεις. Με τὰ δεδομένα άπασχολήσεως τών αὐτών κλάδων έκ τῆς βιομηχανικῆς άπογραφῆς τοῦ έτους 1969 ύπελογίσθησαν και οί αντίστοιχοι δείκται διὰ τὸ έτος τοῦτο. Τὸ άποτέλεσμα τών δύο ύπολογισμῶν έχει ως άκολουθως :

Λόγος χωροταξικῆς συγκεντρώσεως επιλεγέντων κλάδων κατὰ τὰ έτη 1963 και 1969

	1963	1969
Περιφέρεια Πρωτεύουσας	1,346	1,281
Στερεά Έλλάς και Εύβοια	1,084	1,156
Πελοπόννησος	0,815	0,866
Θεσσαλία	0,574	0,692
Μακεδονία	0,704	0,790
Θράκη	0,236	0,241
Ήπειρος	0,349	0,321
Κρήτη	0,332	0,241
Νῆσοι Αιγαίου και Ίονίου	0,599	0,395

Παρά τὸ γεγονός ότι οί άνωτέρω δείκται δέν περιλαμβάνουν τὴν άπασχόλησιν όλων τών κλάδων και μάλιστα ώρισμένων τών οποίων ἢ μέχρι τοῦ 1969 μεταβολή τῆς άπασχολήσεως ἦτο σημαντική, εἶναι χαρακτηριστική ἢ μείωσις τοῦ δείκτου τῆς Περιφερείας Πρωτεύουσας και ἡ βελτίωσις τών δεικτῶν άλλων Περιφερειῶν και ἰδια τῆς Στερεᾶς Έλλάδος, περιλαμβανοῦσης τὰς δύο άναπτυσσομένας περιοχᾶς Θηβῶν και Χαλκίδος, όπου μεταξὺ τών έτῶν 1963 και 1969 έγκατεστάθησαν σημαντικαί έκ τών εἰς τούς δείκτας περιλαμβανομένων μονάδων. Αἱ έξελίξεις τῆς περιόδου 1963-1969, ὅθεν, δέν φαίνονται νὰ επιβεβαιοῦν τὴν θέσιν τοῦ κ. Μιχαλοπούλου. Άντιθέτως ύφίστανται ένδειξεις ότι ώρισμένοι έκ τών βιομηχανιῶν με ισχυρά Forward Effects δύνανται νὰ έγκαθίστανται έκτός τών κατὰ παράδοσιν προνομιούχων περιοχῶν, εἴτε λόγω δημιουργούμενων ισχυρῶν «οικονομῶν χωρικῆς συμπαραθέσεως», εἴτε λόγω έξαγωγικοῦ προσανατολισμοῦ, εἴτε και ένεκα πολιτικῆς άποφύσεως και πρὸς ένίσχυσιν τῆς περιφερειακῆς ανάπτυξεως.

3. Η ΜΕΘΟΔΟΣ ΜΕΤΑΒΟΛΗΣ — ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑΣ ΔΙΑΡΘΡΩΣΕΩΣ (SHIFT — SHARE) ΚΑΙ Η ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗΝ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΙΝ ΚΑΙ ΤΟ ΠΡΟΪΟΝ ΚΑΤΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ, 1958—1969

3.1. Ἡ Μέθοδος Μεταβολῆς—Ποσοστιαίας Διαρθρώσεως (Shift · Share) : Συνοπτικὴ Παρουσίασις

Ἡ μέθοδος αὕτη ἀρχικῶς ἐπινοηθεῖσα ὑπὸ τοῦ D. Creamer καὶ ἀναπτυχθεῖσα ὑπὸ τοῦ E. S. Dunn, Jr, ἐφηρμόσθη διὰ πρώτην φορὰν συστηματικῶς ὑπὸ τοῦ H. S. Perloff κ.ἄ. εἰς τὴν ὀγκώδη ἔρευνάν των ἐπὶ τῆς περιφερειακῆς ἀναπτύξεως τῶν ΗΠΑ μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1870-1950 ὑπὸ τὸν τίτλον Regions, Resources and economic Growth. Κατὰ τὴν τεχνικὴν ταύτην συγκρίνεται ἡ συνολικὴ μεταβολὴ μεγέθους τινὸς (εἰσοδήματος, ἀπασχολήσεως, κατὰ κεφαλὴν εἰσοδήματος ἐκάστης περιφερείας πρὸς τὴν μεταβολὴν τοῦ ἰδίου μεγέθους, ἡ ὁποία θὰ ἔπρα) γματοποιεῖτο, ἐὰν ἡ ἐκάστοτε ἐξεταζομένη περιφέρεια ἠκολούθει τὸν ρυθμὸν μεταβολῆς ὁ ὁποῖος ἐπραγματοποιήθη κατὰ τὴν αὐτὴν περίοδον εἰς ὀλόκληρον τὴν Χώραν. Ἐξετάζεται δηλαδὴ ἡ «ἀπόκλισις» ἐκάστης περιφερείας ἐκ τῆς μεταβολῆς, ἥτις θὰ ἐσημειοῦτο, ἐὰν ἡ περιφέρεια ἠκολούθει τὸν ἐθνικὸν ρυθμὸν μεταβολῆς. Ἡ τοιαύτη «ὀλικὴ ἀπόκλισις», ἐκφράζεται ὡς

$$St = E^* \cdot j - \left(\frac{E^* \cdot \cdot}{E \cdot \cdot} \right) E \cdot j$$

ὅπου $E^* \cdot j$ καὶ $E \cdot j$ εἶναι, ἐπὶ παραδείγματι, ἡ συνολικὴ ἀπασχόλησις τῆς περιφερείας j εἰς τὸ τέλος καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς περιόδου ἀντιστοίχως, ἐνῶ $E^* \cdot \cdot$ καὶ $E \cdot \cdot$ εἶναι ἀντιστοίχως ἡ ὀλικὴ ἀπασχόλησις τῆς Χώρας κατὰ τὸ τέλος καὶ τὴν ἀρχὴν τῆς περιόδου.

Ἡ ὡς ἄνω ὀλικὴ μεταβολὴ ἢ ἀπόκλισις ἀναλύεται περαιτέρω εἰς «διαφορικὴν ἀπόκλισιν» (Differential Shift) καὶ «ἀναλογικὴν ἀπόκλισιν» (Proportionality Shift). Ἡ διαφορικὴ ἀπόκλισις εἶναι τὸ ἄθροισμα τῶν ἀποκλίσεων, ὑπολογιζομένων ὡς καὶ ἡ ὀλικὴ ἀπόκλισις, τὰς ὁποίας παρουσιάζει ἡ ἀπασχόλησις ἐκάστου κλάδου οἰκονομικῆς δραστηριότητος εἰς δεδομένην περιφέρειαν. Αὕτη ἐκφράζεται ὡς

$$Sd = \Sigma_i [E^*ij - \left(\frac{E^*i \cdot}{E \cdot i} \right) Eij]$$

ὅπου E^*ij καὶ Eij συμβολίζουν τὴν ἀπασχόλησιν τοῦ κλάδου i εἰς τὴν περιφέρειαν j ἀντιστοίχως εἰς τὸ τέλος καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς περιόδου, ἐνῶ E^*i καὶ Ei συμβολίζουν τὴν ἀπασχόλησιν τοῦ κλάδου i εἰς ὀλόκληρον τὴν Χώραν, ἐπίσης εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος τῆς περιόδου. Καὶ ἐνταῦθα, ὅπως καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς ὀλικῆς ἀποκλίσεως, ὑπολογίζεται ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῆς κατὰ τὸ τέλος τῆς περιόδου, ἀπασχολήσεως καὶ τῆς ἀπασχολήσεως, ἡ ὁποία θὰ εἶχε πραγματοποιηθῆ, ἐὰν ἡ περιφέρεια ἠκολούθει τὸν ρυθμὸν μεταβολῆς τῆς Χώρας. Ἄλλ' εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν, ἡ διαφορὰ αὕτη ἀναφέρεται εἰς τὴν ἀπασχόλησιν ἑνὸς ἐκάστου κλάδου ἐκάστης περιφερείας. Τὸ ἄθροισμα τῶν ἀποκλίσεων ὄλων τῶν κλάδων ἐκάστης περιφερείας μᾶς δίδει τὴν ἀπόκλισιν τῆς ἀπα-

σχολήσεως όλοκλήρου τῆς περιφέρειας. Τὸ ἄθροισμα τοῦ Sd τῶν διαφορικῶν ἀποκλίσεων, δὲν ἰσοῦται πρὸς τὴν ὀλικὴν ἀπόκλισιν St, διότι ἀφ' ἑνὸς μὲν ἑκα-
 στος κλάδος ἐκάστης περιφέρειας μεταβάλλεται μὲ ρυθμὸν διάφορον τοῦ παρα-
 τηρηθέντος εἰς ὀλόκληρον τὸν κλάδον τῆς Χώρας, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ σύνθεσις
 τῶν κλάδων ἐκάστης περιφέρειας εἶναι τοιαύτη, ὥστε οἱ ἀπασχολούμενοι εἰς ὀρι-
 σμένους ἐκ τῶν κλάδων τούτων αὐξάνονται μὲ ρυθμὸν διάφορον τοῦ μέσου ἐθني-
 κοῦ τοιοῦτου. Ἡ διαφορικὴ ἀπόκλισις σημαίνει ὅτι εἰς ὀρισμένας περιφέρειας
 μερικοὶ κλάδοι ἐξελίσσονται μὲ ρυθμὸν διάφορον ἐκείνου μὲ τὸν ὅποιον ἀναπτύ-
 σονται οἱ ἴδιοι κλάδοι εἰς ἄλλας περιφέρειας.

Ἡ διαφορὰ μεταξύ ὀλικῆς ἀποκλίσεως St καὶ διαφορικῆς ἀποκλίσεως Sd
 ἀποτελεῖ τὴν ἀναλογικὴν ἀπόκλισιν Sp καὶ ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι ὀρισμένοι κλάδοι
 ἀναπτύσσονται, ἐπὶ ἐθνικοῦ ἐπιπέδου, μὲ ρυθμὸν διάφορον ἐκείνου μὲ τὸν ὅποιον
 ἀναπτύσσονται ἄλλοι κλάδοι. Οὕτως, αἱ περιφέρειαι αἱ ὀποῖαι «ἐξειδικεύονται»
 εἰς κλάδους βραδυτέρας ἀναπτύξεως δεικνύουν ἀρνητικὴν ἀναλογικὴν ἀπόκλισιν,
 ἐνῶ αἱ περιφέρειαι αἱ «ἐξειδικεύονται» εἰς κλάδους ταχυτέρας ἀναπτύξεως
 δεικνύουν θετικὴν ἀναλογικὴν ἀπόκλισιν.

Ὁ διαχωρισμὸς τῆς ὀλικῆς ἀποκλίσεως τῆς ἀπασχολήσεως μιᾶς περιφέρειας
 εἰς διαφορικὴν καὶ ἀναλογικὴν τοιαύτην παρέχει ἐνδείξεις περὶ τῶν αἰτιῶν τὰ
 ὀποῖα προεκάλεσαν τὴν ὀλικὴν ἀπόκλισιν. Ἡ διαφορικὴ ἀπόκλισις ὀφείλεται
 εἰς τὸ ὅτι ὀρισμένοι περιφέρειαι ἀποκτοῦν μακροχρονίως διαφορικὰ πλεονεκτή-
 ματα ἢ μειονεκτήματα ἔναντι ἄλλων περιφερειῶν, τόσον ἀπὸ ἀπόψεως πόρων
 ὅσον καὶ ἀπὸ ἀπόψεως ἀγορῶν πρὸς τὰς ὀποίας διοχετεύουν τὰ προϊόντα ὀρι-
 σμένων δραστηριοτήτων τῶν. Πρὸς πληρεστέραν δὲ κατανόησιν τῶν ἐμφανι-
 ζομένων ἀποκλίσεων ἀπαιτεῖται λεπτομερὴς διερεύνησις τῆς περιφέρειας βάσει
 τῶν ἀρχῶν τῆς ἀναλύσεως τοῦ τόπου ἐγκαταστάσεως (Location Analysis). Διὰ τὴν
 καλυτέραν ἀπεικόνισιν τῶν πλεονεκτημάτων καὶ μειονεκτημάτων ἐκάστης περιφε-
 ρείας οἱ Perloff κλπ. προτείνουν εἰδικὸν πίνακα προσπελασιμότητος τῶν εἰσοδῶν
 καὶ ἐκροδῶν ἐκάστου κλάδου, οὗτω δὲ διευκολύνεται ἡ ἔρευνα τῶν παραγόντων ἐξε-
 λίξεως μιᾶς περιφέρειας καὶ ἡ διαπίστωσις τοῦ δυναμικοῦ αὐτῆς πρὸς ἀνάπτυξιν.
 Ἐξ ἄλλου, ἡ ἀναλογικὴ ἀπόκλισις ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι αἱ διάφοροι περιφέρειαι
 παρουσιάζουν κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς περιόδου ὀρισμένην διάρθρωσιν τῆς οἰκονο-
 μικῆς τῶν δραστηριότητος, κατὰ τὸ διάστημα δὲ τῆς περιόδου συμμετέχουν κατὰ
 μεγαλύτερον ἢ μικρότερον ποσοστὸν εἰς τοὺς κλάδους, τοὺς ἐπὶ ἐθνικοῦ ἐπι-
 πέδου ἀναπτυσσομένους ταχύτερον ἢ βραδύτερον.

Πρὸς ἐρμηνείαν τῶν ἀναλογικῶν ἀποκλίσεων θὰ πρέπει νὰ ἀναζητήσωμεν
 τοὺς παράγοντας, οἵτινες ἐπηρεάζουν τὴν διάρθρωσιν τοῦ ἐθνικοῦ προϊόντος,
 ἐφ' ὅσον, ὡς ἀνεφέρθη, καὶ ἀνωτέρω, αἱ ἀναλογικαὶ ἀποκλίσεις, ὑποδηλοῦν ὅτι
 κλάδοι τινὲς ἀναπτύσσονται ἐπὶ ἐθνικοῦ ἐπιπέδου μὲ ρυθμὸν διάφορον τοῦ ρυθμοῦ
 ἄλλων κλάδων. Οὕτως ἀπὸ πλευρᾶς προσφορᾶς θὰ πρέπει νὰ ἐρευνηθοῦν παράγον-
 τες ὡς αἱ τεχνολογικαὶ μεταβολαί, ἡ ἐμφάνισις νέων προϊόντων, ἡ προσπέλασις
 πρὸς νέας περιοχὰς καὶ γενικῶς παράγοντες, δι' ὧν μεταβάλλεται ἡ παραγωγι-
 κότης καὶ προκαλεῖται μετατόπισις πόρων ἀπὸ κλάδου εἰς κλάδον. Ἀπὸ πλευρᾶς

ζητήσεως, ἐξ ἄλλου, θὰ πρέπη νὰ ἐρευνηθοῦν ἄλλοι παράγοντες, ὡς ἡ εἰσοδημα-
τική ἐλαστικότητα, ἡ μεταβολὴ τῶν προτιμήσεων κλπ.

3.2. Ἀνάλυσις τῶν Ἀποκλίσεων τῆς Ἀπασχολήσεως εἰς τὴν Μεταποίησιν κατὰ τὴν Περίοδον 1958 - 1969

Ἡ ἀνωτέρω μέθοδος ἐφηρμόσθη ἐπὶ τῶν στοιχείων τῆς ἀπασχολήσεως κατὰ
τὰ δέκα γεωγραφικὰ διαμερίσματα τῆς Χώρας καὶ διὰ τὰ ἔτη 1958 καὶ 1969. Τὸ
τελικὸν ἀποτέλεσμα τῆς ἐπεξεργασίας τῶν στοιχείων τῶν ἀντιστοίχων βιομη-
χανικῶν ἀπογραφῶν ἐμφανίζεται εἰς τὸν ἀκολουθοῦντα πίνακα :

Π Ι Ν Α Κ Ε 3.2.1.

Περιφερειακαὶ συνολικαί, διαφορικαὶ καὶ ἀναλογικαὶ ἀποκλίσεις τῆς βιομηχανικῆς ἀπασχο-
λήσεως μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1958 καὶ 1969

Περιφέρειαι	Ἀ π ο κ λ ί σ ε ι ς		
	Συνολικαί	Διαφορικαί	Ἀναλογικαί
Περιφ. Πρωτευούσης	26.155	15.277	10.878
Στερεὰ καὶ Εὐβοία	5.661	5.811	-150
Πελοπόννησος	-9.252	-7.782	-1.470
Ἴονιοι Νῆσοι	-3.378	-3.349	-29
Ἡπειρος	-354	-35	-319
Θεσσαλία	-2.731	-1.669	-1.062
Μακεδονία	3.177	10.310	-7.133
Θράκη	-2.821	-2.618	-203
Νῆσοι Αἰγαίου	-10.317	-9.985	-332
Κρήτη	-6.140	-5.960	-180
Σύνολον Χώρας	0	0	0
	±34.993	±31.398	±10.878

Ἐκ τοῦ πίνακος τούτου προκύπτει ὅτι κατὰ τὴν ἐρευνητένην περίοδον τρεῖς
μόνον ἐκ τῶν δέκα περιφερειῶν τῆς Χώρας εἶχον θετικὰς συνολικὰς ἀποκλίσεις
τῆς ἀπασχολήσεως. Μόνον εἰς τὰς περιφερείας ταύτας ἡ παρατηρηθεῖσα αὐξησις
τῆς ἀπασχολήσεως εἰς τὴν μεταποίησιν ἦτο ὑψηλοτέρα ἐκείνης, ἡ ὁποία θὰ ἐση-
μειοῦτο, ἐὰν αἱ περιφέρειαι αὗται εἶχον ἀκολουθήσει τὸν ρυθμὸν αὐξήσεως τῆς
ἀπασχολήσεως εἰς ὁλόκληρον τὴν Χώραν. Τοῦτο βεβαίως δύναται νὰ διαπιστωθῇ
καὶ ἐκ τοῦ πίνακος τοῦ δεικνύοντος τὰ ποσοστὰ αὐξήσεως τῆς ἀπασχολήσεως
κατὰ περιφερείας, ὅπου φαίνεται ὅτι ἐνῶ ἡ αὐξησις τῆς ἀπασχολήσεως εἰς ὁλό-

κληρον την Χώραν ἀνήλθεν εἰς 21 % μόνον εἰς τὰς περιφέρειας Πρωτευούσης, Στερεᾶς καὶ Μακεδονίας τὰ ἀντίστοιχα ποσοστὰ ἀνήλθον εἰς 36, 39 καὶ 25 τοῖς ἑκατόν. Ὅλαι αἱ λοιπαὶ περιφέρειαι εἶχον εἴτε αὐξήσεις μικροτέρας τοῦ ἐθνικοῦ μέσου ὄρου, εἴτε ἀρνητικὰς μεταβολάς. Ἐν τούτοις, ὁ πίναξ τῶν ἀποκλίσεων ἐμφανίζει κάτι περισσότερον, ἐμφανίζει δηλαδὴ ὅτι αἱ τρεῖς περιφέρειαι εἶχον θετικὰς διαφορικὰς ἀποκλίσεις, ὅπερ σημαίνει ὅτι εἰς τὰς περιφέρειας ταῦτας διεμορφώθησαν συγκριτικὰ πλεονεκτήματα, τὰ ὁποῖα ὑπεκίνησαν τὴν ἀνάπτυξιν εἰς αὐτὰς ὀρισμένων κλάδων μὲ ρυθμοὺς ὑψηλοτέρους τῶν ἀντιστοίχων κλαδικῶν ρυθμῶν. Ἐπίσης ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐμφανίζεται ἀμέσως ἐνταῦθα, εἶναι τὸ ὅτι πλὴν τῆς περιφέρειας τῆς Πρωτευούσης ὅλαι αἱ λοιπαὶ εἶχον ἀρνητικὰς ἀναλογικὰς ἀποκλίσεις, εἶχον δηλαδὴ κλαδικὰς μεταβολὰς τῆς ἀπασχολήσεως τῶν μικροτέρας τῆς γενικῆς μεταβολῆς τῆς βιομηχανικῆς ἀπασχολήσεως εἰς ὁλόκληρον τὴν Χώραν, ἢ ὅτι ὅλαι αἱ περιφέρειαι, ἐκτὸς τῆς Πρωτευούσης, «ἐξειδικεύονται» εἰς κλάδους ἐξελισσομένους μὲ ρυθμὸν βραδύτερον τοῦ ρυθμοῦ ὁλοκλήρου τῆς μεταποιήσεως. Καὶ πάλιν ὅμως ἡ συνοπτικὴ εἰκὼν τὴν ὁποίαν δίδει ὁ πίναξ 3.2.1. δὲν εἶναι ἰδιαιτέρως διαφωτιστικὴ, ἐνῶ τοιαύτη εἶναι ἡ εἰκὼν τῶν διαφορικῶν καὶ ἀναλογικῶν ἀποκλίσεων κατὰ Περιφέρειας καὶ κατὰ Κλάδους, ἐξ ὧν προέκυψαν αἱ ὡς ἄνω ἀποκλίσεις. Πρὶν ἢ παραθέσωμεν ὅμως τὰς παρατηρήσεις μας ἐπὶ τῶν κλαδικῶν ἀποκλίσεων εἰς τὰς διαφόρους περιφέρειας τῆς Χώρας θεωροῦμεν σκόπιμον νὰ ἀναφέρωμεν ὀλίγα τινὰ περὶ τῆς γενικῆς ἐξελίξεως τῶν Περιφερειῶν, περὶ τοῦ γενικοῦ δηλαδὴ πλαισίου ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐσημειώθησαν αἱ μεταβολαὶ τῆς βιομηχανικῆς ἀπασχολήσεως.

Ἡ περιφέρεια Μακεδονίας ἐξελίχθη κατὰ τὰς δύο τελευταίας δεκαετίας μὲ ὑψηλοὺς ρυθμοὺς, καὶ τοῦτο θὰ ἠδύνατο νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὴν ὑπαρξιν φυσικῶν πόρων ἀφ' ἑνὸς καὶ εἰς τὴν γεωγραφικὴν θέσιν αὐτῆς ἀφ' ἑτέρου, λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν βεβαίως καὶ τῆς κρατικῆς πολιτικῆς ἐπενδύσεων ἢ ὁποῖα ἐξεδηλώθη ἐνωρὶς εἰς τὴν περιφέρειαν ταύτην διὰ τῆς διαθέσεως σημαντικῶν ποσῶν πρὸς τῶν ἔργων τούτων, πλὴν τῶν βραχυχρονίων ἐπιπτώσεων ἐπὶ τῆς ἀπασχολήσεως καὶ τοῦ εἰσοδήματος, παρέσχε τὴν δυνατότητα ἐκμεταλλεύσεως τῶν διαθεσίμων φυσικῶν πόρων καὶ τὴν σημαντικὴν ἐξέλιξιν τοῦ γεωργικοῦ προϊόντος τῆς περιοχῆς. Ἡ αὐξήσις τούτου ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸ μέγεθος τοῦ πληθυσμοῦ διέμορφωσε τὰς προϋποθέσεις ἀγορᾶς ἐπαρκοῦς, τόσον ἀγορᾶς ἐργασίας ὅσον καὶ ἀγορᾶς διαθέσεως τελικῶν προϊόντων. Πέραν τούτων ἡ θέσις τῆς περιφέρειας ταύτης καὶ εἰδικώτερον τῆς πόλεως Θεσσαλονίκης εἰς τὸ κέντρον τοῦ βορείου τμήματος τῆς Χώρας, τοῦ ὁποίου μάλιστα ἡ ἀνατολικὴ πλευρὰ (ἀπὸ Θεσσαλονίκης μέχρι Τουρκικῶν συνόρων) δὲν ἔχει ὀδικὴν ἐπικοινωνίαν μὲ τὰς Ἀθήνας, ἢ ὑπαρξίς τοῦ λιμένος τῆς Θεσσαλονίκης καὶ ἡ γειτνίασις πρὸς τοὺς βορείους γείτονας τῆς Χώρας, ἢ θέσις τῆς πόλεως παρὰ τὴν διεθνή ἀρτηρίαν Κεντρικῆς Εὐρώπης-Τουρκίας, ἀποτελοῦν προϋποθέσεις εὐνοϊκὰς διὰ τὴν συγκέντρωσιν οἰκονομικῆς δραστηριότητος, ἢ ὁποῖα ἤρχισε νὰ ἐμφανίζεται ἐντονωτέρα ἤδη ἀπὸ τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τῆς δεκαετίας 1950 - 1960. Μεταξὺ τῶν ἄλλων πλεονε-

κτημάτων θά πρέπει νά τονισθῆ καί ἡ ποιότης τοῦ ἀνθρωπίνου παράγοντος τῆς περιφέρειας, ἐμπλουτισθείσης, μετὰ τὴν Μικρασιατικὴν καταστροφὴν, διὰ πληθυσμοῦ δραστηρίου, καί μὲ ἐπιχειρηματικὴν παράδοσιν καί πρωτοβουλίαν.

Τέλος, παρατηρεῖται ὅτι συγκριτικὰ πλεονεκτήματα προσέδωκεν εἰς τὴν περιφέρειαν καί ἡ ἄσκησις τῆς Κρατικῆς πολιτικῆς, ἔστω καί μὴ συστηματικῆς, διὰ τῆς ἐκτελέσεως καὶ ἄλλων σημαντικῶν ἔργων ὑποδομῆς, ἐν οἷς δὲν θά πρέπει νά παροραῖται ἡ σημασία τῆς ἰδρύσεως πανεπιστημιακῶν σχολῶν καὶ ἄλλων πνευματικῶν ἰδρυμάτων ὡς καί ἡ κατὰ προτεραιότητα ἐγκατάστασις βιομηχανικῆς περιοχῆς εἰς τὴν Θεσσαλονίκην.

Τὰ ἀνωτέρω συγκριτικὰ πλεονεκτήματα ὠδήγησαν εἰς αὐτόνομον καὶ ἀλληλεξαρτωμένην συγκέντρωσιν πληθυσμοῦ καὶ οἰκονομικῆς δραστηριότητος μὲ ἀποτέλεσμα τὴν ἀνάπτυξιν εἰς τὴν περιφέρειαν ὄλων τῶν κλάδων τῆς μεταποιήσεως καὶ ἐιδικώτερον τῶν «νέων» ἀναπτυσσομένων τοιούτων, εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῶν ὁποίων συνέβαλεν, εἰς τινὰς περιπτώσεις (λιγνίται, ἄζωτοῦχα λιπάσματα) καί ἡ διαθεσιμότης ὀρυκτῶν πόρων.

Τὸ γεωγραφικὸν διαμέρισμα τῆς Ἀνατολικῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ Εὐβοίας ἀναπτύσσει συγκριτικὰ πλεονεκτήματα ὀφειλόμενα κυρίως εἰς τὴν γειτνίασιν τῆς περιοχῆς πρὸς τὸ βιομηχανικὸν καὶ διοικητικὸν κέντρον τῶν Ἀθηνῶν, ἐνῶ εἰς ὀρισμένας περιπτώσεις τῶν μὴ μεταλλικῶν ὀρυκτῶν (λευκόλιθος, τιμμένα, οἰκοδομικὰ ὑλικά) ἡ ὑπαρξις πρώτων ὑλῶν παρέσχε τὴν εὐκαιρίαν ἀναπτύξεως τῶν ἀντιστοίχων κλάδων, εὐθὺς ὡς διεμορφώθησαν αἱ κατάλληλοι συνθήκαι τῆς ἀγορᾶς.

Ἡ περιφέρεια Θεσσαλίας παρουσιάζει συγκριτικὰ πλεονεκτήματα κυρίως ὡς πρὸς τὴν πρωτογενῆ παραγωγὴν τῆς ὁποίας ἡ ἀναδιάρθρωσις ὑπὲρ τῶν βιομηχανικῶν φυτῶν συνετέλεσεν εἰς σημαντικὴν αὐξήσιν τοῦ προϊόντος τοῦ τομέως, καὶ αὐξήσιν τοῦ κατὰ κεφαλὴν γεωργικοῦ εἰσοδήματος. Παράλληλος ὑπῆρξεν ἡ ἐξέλιξις καὶ τοῦ τομέως τῶν ὑπηρεσιῶν καὶ κατασκευῶν ἰδίως κατὰ τὴν δευτέραν δεκαετίαν. Τέλος δὲ ἡ περιφέρεια αὕτη, μὴ ἐμφανίζουσα θετικὴν διαφορικὴν ἀπόκλισιν, ὡς πρὸς τὴν ἀπασχόλησιν τῆς μεταποιήσεως, δὲν ἐμφανίζει ἐντόνους ἀρνητικὰς ἀποκλίσεις, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον σημαίνει ὅτι οἱ κλάδοι τῆς μεταποιήσεως ὀλίγον ὕστερον τῶν ἐθνικῶν ρυθμῶν. Τὰ συγκριτικὰ πλεονεκτήματα τῆς περιοχῆς φαίνεται ὅτι ὑπῆρξαν οἱ διαθέσιμοι γεωργικοὶ φυσικοὶ πόροι, οἱ ὁποῖοι ἐν τούτοις δὲν ἀνεπτύχθησαν ἐπαρκῶς, καί ἡ κεντρικὴ θέσις αὐτῆς, ἡ ὁποία ὅμως θά ἠδύνατο νά θεωρηθῆ ἀπὸ τινων ἀπόψεων καὶ ὡς μειονέκτημα, λόγῳ τῆς ἐκατέρωθεν ὑπάρξεως τῶν δύο ἰσχυροτέρων μέχρι τοῦδε πόλων ἔλξεως τῆς Χώρας.

Ἡ σημειωθεῖσα ἐξέλιξις εἰς τὸν τομέα τῆς μεταποιήσεως ὑπῆρξεν ἀποτέλεσμα τῆς διαθεσιμότητος τῶν ὀρυκτῶν φυσικῶν πόρων (σιδηρονικέλιον) ἀλλὰ καὶ συνέπεια τῆς ἀσκηθείσης πολιτικῆς πρὸς ἐγκατάστασιν ὀρισμένων μονάδων εἰς Θεσσαλίαν καὶ τὴν ἰδρυσιν τῆς βιομηχανικῆς περιοχῆς Βόλου.

Αἱ λοιπαὶ περιφέρειαι τῆς Χώρας ἐμφανίζουν χαμηλοὺς ρυθμοὺς ἐξελίξεως τοῦ περιφερειακοῦ προϊόντος των καὶ μείωσιν τῆς ἀπασχολήσεως των (καὶ τοῦ πληθυσμοῦ αὐτῶν), παρ' ὅλον ὅτι ὀρισμένοι ὑποπεριοχαὶ αὐτῶν ἀπετέλεσαν

ιδιαιτέρας νησίδας αναπτύξεως κυρίως εἰς τὸν πρωτογενῆ τομέα. Ὁ κυριώτερος λόγος τῆς καθυστέρησεως τῶν περιφερειῶν τούτων θὰ ἠδύνατο νὰ ἀναζητηθῆ εἰς τὴν μὴ πλήρη ἐκμετάλλευσιν τῶν φυσικῶν ἔδαφικῶν πόρων αὐτῶν (καθυστερήσεις τῆς ἀποπερατώσεως ἐγγειοβελτιωτικῶν ἔργων ἢ μὴ ἀξιοποίησις τῶν προϊόντων τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς διὰ περαιτέρω ἐπεξεργασίας ἢ διὰ τῆς προώθησός των πρὸς ἐξαγωγήν), ἢ καὶ εἰς τὴν ὀψιμον ἔναρξιν ἐκτελέσεως ἐγγειοβελτιωτικῶν ἔργων (Δυτικὴ Πελοπόννησος).

Ἡ ἀξιοποίησις τῶν δενδρῶνων τῆς κεντρικῆς Μακεδονίας διὰ τῆς ἐξαγωγῆς καὶ βιομηχανοποιήσεως τοῦ προϊόντος αὐτῶν, ὡς καὶ ἡ βιομηχανικὴ ἐπεξεργασία τῶν ζαχαροτεύτων τῆς Θεσσαλικῆς πεδιάδος ἀποτελοῦν ἐνδείξεις περὶ τῆς κατευθύνσεως τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ ἀκολουθῆ ἢ ἐνίσχυσις τῶν περιφερειῶν διὰ τῆς ἐκτελέσεως ἔργων ὑποδομῆς. Ἡ δημιουργία προϋποθέσεων παραγωγῆς ἀλλὰ καὶ διαθέσεως προϊόντων ὑψηλότερας ἀποδόσεως δὲν ἀφήνει ἀσυγκίνητον τὸν ἐγγύριον πληθυσμόν, ὁ ὁποῖος σπεύδει νὰ ἐκμεταλλεθῆ τὰς δημιουργουμένας συνθήκας, ἢ δὲ ἀνάπτυξις τοῦ πρωτογενοῦς εἰσοδήματος ὁδηγεῖ εἰς ἔντασιν καὶ τὰς λοιπὰς δραστηριότητας. Ἡ ἀτελής, μὴ ὠλοκληρωμένη, ἐνίσχυσις τῶν περιφερειῶν ὁδηγεῖ εἰς σπατάλην πόρων καὶ εἰς πενιχρὰ ἢ ἀρνητικὰ ἀποτελέσματα. Ὁμοίως, ἡ ἐνίσχυσις τοῦ μεταποιητικοῦ τομέως διὰ τῆς ἐγκαταστάσεως μεμονωμένων μεγάλων βιομηχανιῶν δὲν καταλήγει παρὰ εἰς τὴν δημιουργίαν μονομερῶν νησίδων καὶ οὐχὶ εἰς παράλληλον ἐξέλιξιν καὶ τῶν λοιπῶν τομέων τῆς οἰκονομίας.

Ἐπανερχόμεθα εἰς τὴν λεπτομερεστέραν ἐξέτασιν τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἐφαρμογῆς τῆς ἀναλύσεως Shift - Share ἐπὶ τῶν δεδομένων τῶν βιομηχανικῶν ἀπογραφῶν 1958 καὶ 1969.

1. Εἰς ὅλας τὰς περιφέρειας ἡ ἀναλογικὴ ἀπόκλισις τεσσάρων κλάδων (τῶν 20, 22, 23 καὶ 24) εἶναι ἀρνητικὴ, ὅπερ ἐπιβεβαιοῖ ὅτι ἡ μεταβολὴ τῶν κλάδων τούτων εἶναι μικρότερα τῆς μεταβολῆς τοῦ συνόλου τῆς ἀπασχολήσεως εἰς τὴν μεταποίησιν (1). Ἐὰν οἱ κλάδοι οὗτοι εἶχον ἐξελιχθῆ μὲ τὸν μέσον ἐθνικὸν ρυθμὸν αὐξήσεως τῆς ἀπασχολήσεως τοῦ μεταποιητικοῦ τομέως, θὰ ἔπρεπε νὰ ἐμφανίζον μηδενικὴν ἀναλογικὴν ἀπόκλισιν. Ἡ ἀρνητικὴ ἀπόκλισις κατὰ περιφέρειας σημαίνει ὅτι εἰς ἐκάστην περιφέρειαν οἱ κλάδοι οὗτοι ὑπελείφθησαν τῆς αὐξήσεως τὴν ὁποίαν θὰ ἔπρεπε νὰ ἐμφανίζον, ἐὰν ἡ μεταβολὴ των ἦτο ἀνάλογος πρὸς τὴν μεταβολὴν τοῦ ἐθνικοῦ μέσου ὄρου. Ἀντιθέτως, αἱ θετικαὶ ἀναλογικαὶ ἀποκλίσεις τῶν ὑπολοίπων κλάδων εἰς ὅλας τὰς περιφέρειας σημαίνουν ὅτι οἱ κλάδοι οὗτοι ἐσημείωσαν αὐξήσεις μεγαλυτέρας τῶν δικαιολογουμένων ὑπὸ τοῦ ἐθνικοῦ μέσου ὄρου, κατὰ τὰ ποσὰ τὰ ὁποῖα ἐμφανίζονται εἰς ἐκάστην περιφέρειαν. Αἱ ἀρνητικαὶ ἀναλογικαὶ ἀποκλίσεις τῶν 4 κλάδων εἶναι τόσον σημαντικαί, ὥστε εἰς ὅλας τὰς περιφέρειας, πλὴν τῆς Πρωτευούσης, ὑπεραντισταθμίζον τὰς θετικὰς ἀναλογικὰς ἀποκλίσεις τῶν λοι-

1. Λόγω ἀνεπάρκειας χώρου οἱ ἀναλυτικοὶ κατὰ περιφέρειαν πίνακες δὲν παρατίθενται ἐνταῦθα.

πῶν κλάδων μὲ ἀποτέλεσμα τὸ ἄθροισμα τῶν ἀναλογικῶν ἀποκλίσεων ὄλων τῶν περιφερειῶν, πλὴν Πρωτευούσης, νὰ εἶναι ἀρνητικόν. Εἰς τὴν περιφέρειαν Πρωτευούσης ἀντιθέτως αἱ θετικαὶ ἀναλογικαὶ ἀποκλίσεις εἶναι τόσον σημαντικά, ὥστε, παρὰ τὴν ὑψηλὴν ἀρνητικὴν ἀπόκλισιν τῶν τεσσάρων φθινόντων (ἀπὸ ἀπόψεως ἀπασχολήσεως) κλάδων, τὸ ἀλγεβρικὸν ἄθροισμα ὄλων τῶν κλάδων αὐτῆς νὰ εἶναι θετικόν. Τοῦτο εἶναι ἐπόμενον ἐφ' ὅσον αἱ ποσοστιαῖα μεταβολαὶ ὄλων τῶν λοιπῶν κλάδων τῆς περιφέρειᾶς εἶναι ἄνω τοῦ 25 %, εἰς ἕξ δὲ κλάδους ἢ μεταβολὴ εἶναι περίξ τοῦ 100 %.

2. Αἱ διαφορικαὶ μεταβολαὶ δεικνύουν, ὡς ἀνεφέρθη καὶ ἀνωτέρω, τὰς μεταβολὰς τῆς κλαδικῆς ἀπασχολήσεως, τὰς ὀφειλομένας εἰς τὴν ἀνάπτυξιν συγκριτικῶν πλεονεκτημάτων εἰς τὰς διαφόρους περιφέρειας. Παρ' ὄλον ὅτι ἐκ τῶν πραγματοποιηθεισῶν μεταβολῶν τῆς ἀπασχολήσεως, μεταξὺ 1958 καὶ 1969, φαίνεται ὅτι ἡ ἀπασχολήσις ηἰξήθη εἰς πέντε περιφέρειας (Πρωτευούσης, Στερεᾶς, Μακεδονίας, Θεσσαλίας καὶ Ἡπείρου), ἐκ τῆς ἀναλύσεως δὲ τῶν διαφορικῶν ἀποκλίσεων προκύπτει ὅτι μόνον εἰς τρεῖς ἐξ αὐτῶν τῶν περιφερειῶν (Πρωτευούσης, Μακεδονίας καὶ Στερεᾶς) διεμορφώθησαν συγκριτικὰ πλεονεκτήματα, τὰ ὅποια ὠδήγησαν εἰς κλαδικὰς ἀποκλίσεις μεγαλυτέρας ἐκείνων, αἵτινες θὰ ἐπραγματοποιούντο, ἐὰν ἐκάστη περιφέρεια εἶχε ἀναπτύξει τοὺς μεταποιητικοὺς κλάδους τῆς μὲ τοὺς ἀντιστοίχους ἐθνικοὺς ρυθμοὺς. Πράγματι εἰς ὅσας περιφέρειας ἢ μεταβολὴ τῆς ἀπασχολήσεως ἐνὸς κλάδου εἶναι μεγαλυτέρα τῆς μεταβολῆς τῆς ἀπασχολήσεως τοῦ αὐτοῦ κλάδου εἰς ὀλόκληρον τὴν Χώραν, ἐκεῖ καὶ ἡ ἀντίστοιχος διαφορικὴ ἀπόκλισις εἶναι θετικὴ. Εἰς ὅλας τὰς ἄλλας περιφέρειας αἱ διαφορικαὶ μεταβολαὶ εἶναι ἀρνητικαὶ διὰ τοὺς περισσοτέρους ἢ σχεδὸν ὄλους τοὺς κλάδους, ἢ δὲ ἐπίδρασις τῶν ἀρνητικῶν τούτων μεταβολῶν εἶναι τοιαύτη, ὥστε ἡ ὀλικὴ ἀπόκλισις τῶν περιφερειῶν τούτων νὰ εἶναι ἀρνητικὴ. Εἰδικώτερον αἱ περιφέρειαι Νήσων Αἰγαίου, Νήσων Ἰονίου, Πελοποννήσου, Θράκης καὶ Κρήτης ἔχουν θετικὰς διαφορικὰς ἀποκλίσεις μόνον εἰς ἕνα ἕως τέσσαρας κλάδους, ἀλλὰ καὶ οὗτοι δὲν εἶναι πάντοτε ἐκ τῶν 10 κλάδων μὲ τὰς ὑψηλοτέρας αὐξήσεις τῆς ἀπασχολήσεως τῶν ἐπὶ ἐθνικοῦ ἐπιπέδου. Αἱ τρεῖς περιφέρειαι, αἱ παρουσιάζουσαι θετικὰς διαφορικὰς ἀποκλίσεις συνολικῶς, δηλαδή αἱ Περιφέρειαι Πρωτευούσης, Στερεᾶς καὶ Μακεδονίας, ἔχουν θετικὴν ἀπόκλισιν εἰς 13, 14 καὶ 15 κλάδους ἀντιστοίχως, ἐκ τῶν κλάδων δὲ τούτων 5, 6 καὶ 7 εἶναι ἐξ ἐκείνων, οἱ ὅποιοι εἰς ἐθνικὸν ἐπίπεδον εἶχον τὴν ὑψηλοτέραν ποσοστιαίαν αὐξήσιν τῆς ἀπασχολήσεως.

Ἐνδιαφέρον ἐν προκειμένῳ παρουσιάζουσι αἱ κλαδικαὶ διαφορικαὶ ἀποκλίσεις τῶν τριῶν κυριωτέρων περιφερειῶν. Συγκεκριμένως:

α. εἰς τὴν περιφέρειαν Πρωτευούσης ἀρνητικὰς διαφορικὰς ἀποκλίσεις, δηλαδή ἀπώλειαν συγκριτικῶν πλεονεκτημάτων, παρουσιάζουσι οἱ κλάδοι εἰδῶν διατροφῆς (20), πετρελαίου (32), μὴ μεταλλικῶν ὀρυκτῶν (33), χάρτου (27), δέρματος (29) βασικῶν μεταλλουργικῶν (34) καὶ λοιπῶν (39). Πρόκειται πρᾶγματι περὶ κλάδων οἱ ὅποιοι εἴτε διὰ λόγους μεγαλυτέρας προσπελασιμότητος τῶν πρώτων ὑλῶν τῶν (20, 27, 29, 34), εἴτε διὰ λόγους προσ-

πελασιμότητα των αγορών των (33, 1 39), είτε, τέλος, διὰ λόγους πολιτικής (32) είχαν μεγαλύτερα πλεονεκτήματα ἐκ τῆς ἐγκαταστάσεώς των εἰς τὰς ἐκτὸς τοῦ κέντρου περιφέρειας. Εἶναι χαρακτηριστικὸν ἐξ ἄλλου τὸ ὅτι δύο κλάδοι (23 καὶ 24) τῶν ὁποίων ἡ συνολικὴ ἐπὶ ἐθνικοῦ ἐπιπέδου ἀπασχόλησις ἐμειώθη κατὰ τὴν ἐξεταζομένην περίοδον, ἐμφανίζουν εἰς τὴν περιφέρειαν Πρωτευούσης θετικὰς διαφορικὰς ἀποκλίσεις, ἀποτέλεσμα προφανῶς τῆς ἀναδιοργανώσεως τῶν κλάδων τούτων εἰς ἐπιχειρήσεις μεγάλου μεγέθους. (Οἱ δύο οὗτοι κλάδοι ἐμφανίζουν θετικὰς διαφορικὰς ἀποκλίσεις ἀκόμη καὶ εἰς τὰς τρεῖς περιφέρειας Στερεᾶς, Μακεδονίας καὶ Θεσσαλίας).

Εἰδικώτερον, ὡς πρὸς τοὺς κλάδους, οὔτινες εἰς τὴν περιφέρειαν Πρωτευούσης ἐμφανίζουν ἀρνητικὰς διαφορικὰς ἀποκλίσεις, δύνανται νὰ παρατηρηθοῦν τὰ ἐξῆς. Ὁ κλάδος τροφοίων ἀπασχολῶν τὸν μεγαλύτερον ἐξ ὄλων τῶν ἄλλων κλάδων ἀριθμὸν ἀτόμων (κατὰ τὴν ἀπογραφὴν 1969 81.500 ἄτομα ἐπὶ συνόλου τῆς μεταποιήσεως 500.000 περίπου, ἧτοι 16%), παρὰ τὰς βελτιώσεις καὶ τὸν ἐκσυγχρονισμόν του, τὰ ἀποτελέσματα τῶν ὁποίων ἐκδηλοῦνται περισσότερον εἰς τὴν ποιότητα καὶ τὴν ποικιλίαν τῶν προϊόντων, δὲν ἐνεφάνισε κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη μεταβολάς, τόσον ὡς πρὸς τὴν ἀπασχόλησιν ὅσον καὶ ὡς πρὸς τὸ εἰσόδημα, δυναμένως νὰ τοποθετήσουν αὐτὸν μεταξὺ τῶν ἡγετικῶν (Leading) κλάδων. Ἀποκτῆ ὅμως οὗτος ἰδιαιτέραν σημασίαν διὰ τὰς λοιπὰς, πλὴν Πρωτευούσης, περιφέρειας ὡς ἐπιδιώκων τὴν ἀξιοποίησιν τοῦ γεωργικοῦ προϊόντος τῶν περιοχῶν ἐκεῖνων καὶ συνεπῶς τὴν βελτίωσιν τοῦ εἰσοδήματος τῶν ἀγροτικῶν περιοχῶν. Ἡ διασπορὰ τῶν βιομηχανικῶν καὶ βιοτεχνικῶν μονάδων τοῦ κλάδου εἰς τὴν ἐπαρχιακὴν Ἑλλάδα ἐμφανίζει ὀρθὸν προσανατολισμὸν αὐτοῦ καὶ ἐπομένως ἡ ταχύτερα ἀνάπτυξις αὐτοῦ εἰς τὴν ἐπαρχίαν, τόσον ἐξ ἀπόψεως ἀπασχολήσεως ὅσον καὶ ἐξ ἀπόψεως προστιθεμένης ἀξίας καὶ παραγωγικότητος, φαίνεται περισσότερον δικαιολογημένη. Περίεργος ἴσως φαίνεται ἡ ἀρνητικὴ ἀπόκλισις τοῦ κλάδου εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς Μακεδονίας, ἡ ὁποία θὰ ἠδύνατο νὰ ἐρμηνευθῆ μόνον δι' εἰδικωτέρας ἐρεύνης. Ὁ κλάδος προϊόντων πετρελαίου καὶ ἄνθρακος (32) ἐμφανίζει ἀρνητικὴν διαφορικὴν μεταβολὴν εἰς τὴν περιφέρειαν Πρωτευούσης μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1958 καὶ 1963 λόγῳ τῆς ἐγκαταστάσεως τῶν δύο διυλιστηρίων εἰς περιοχὰς κειμένας (κατὰ τοὺς γεωγραφικοὺς ὁρισμοὺς τῶν ἀπογραφῶν) ἐκτὸς Πρωτευούσης. Εἶναι φυσικὸν ὅτι αἱ θετικαὶ διαφορικαὶ μεταβολαὶ τοῦ κλάδου τούτου ἐμφανίζονται εἰς τὰς περιφέρειας Μακεδονίας καὶ Στερεᾶς Ἑλλάδος. Ὁ κλάδος μὴ μεταλλικῶν ὀρυκτῶν, ἐπεκταθεὶς τελευταίως πλὴν τῶν δομικῶν ὕλων (τσιμεντοποιίας, πλινθοποιίας, ἀδρανῶν ὑλικῶν) καὶ τῆς ὑαλοουργίας καὶ εἰς ἄλλα προϊόντα κεραμικῆς, πυριμάχων ὑλικῶν καὶ εἰδῶν ἐκ τσιμέντου καὶ ἀμιάντου εἶναι

1. Ἡ αὔξησις τῆς ἀπασχολήσεως τοῦ κλάδου τούτου εἰς ὀρισμένας ἐκ τῶν λοιπῶν, πλὴν Πρωτευούσης, περιφερειῶν ἀντανაკλᾶ μᾶλλον τὴν ἀνάπτυξιν τῆς πλινθοκεραμοποιίας καὶ τῆς βιομηχανίας τῶν ἀδρανῶν δομικῶν ὑλικῶν, βιομηχανιῶν δηλαδὴ ἐξυπηρετουσῶν τὴν ἀνάπτυξιν τῆς οἰκοδομικῆς καὶ κατασκευαστικῆς δραστηριότητος. Ὡς ἐκ τούτου, μολονότι ἡ ὑπαρξίς πρώτων ὕλων διὰ τὰς βιομηχανίας ταύτας εἶναι προϋπόθεσις βασικὴ, ἡ ἀνάπτυξις των ἐξαρτᾶται καὶ ἐκ τῆς τοπικῆς ἀγορᾶς.

φυσικόν ὅτι ἀνεπτύχθη εἰς περιοχάς, αἱ ὁποῖαι διαθέτουν τὰς ἀναγκαίας πρώ-
 τας ὕλας καὶ εὐρίσκονται πλησιέστερον πρὸς τὰς τοπικὰς ἀγορὰς ἠϋξημένης
 οἰκιστικῆς καὶ κατασκευαστικῆς δραστηριότητος.

Ὁ κλάδος βασικῆς μεταλλουργίας, μὲ κυριώτερα προϊ-
 όντα κατὰ τὸ παρελθόν τὰ προϊόντα χαλυβουργίας καὶ μολύβδου, ἐπεξετάθη κατὰ
 τὴν τελευταίαν 10ετίαν καὶ εἰς τὴν παραγωγὴν νικελίου καὶ ἀλουμινίου μὲ τὰ
 ἀντίστοιχα ἐργοστάσια εἰς τοὺς τόπους τῶν ὄρυκτῶν. Ὡς ἐκ τούτου αἱ διαφο-
 ρικαὶ μεταβολαὶ ἐμφανίζονται εἰς τὰς ἀντιστοίχους περιφέρειας καὶ τὴν περιφέ-
 ρειαν Μακεδονίας, ὅπου ἡ ἐγκατάστασις χαλυβουργίας ὑπεγορεύθη ἐξ ἄλλων
 λόγων.

Ὁ κλάδος χάρτου παρὰ τὴν σημαντικὴν αὐξησιν τῆς ἀπασχολή-
 σεως εἰς τὴν περιφέρειαν Πρωτευούσης (κατὰ 50% περίπου) ἐμφανίζει ἀρνητικὴν
 διαφορικὴν ἀπόκλισιν μὴ δικαιολογούμενην, τοῦλάχιστον ἐκ τῆς αὐξήσεως τῆς
 ἀπασχολήσεως τοῦ κλάδου εἰς ἄλλας περιφέρειας (ὅπως δὲν δικαιολογεῖται καὶ
 ἡ ἀρνητικὴ ἀπόκλισις τοῦ ἰδίου κλάδου εἰς τὴν Πελοπόννησον).

Ἐνταῦθα σκόπιμον θὰ ἦτο νὰ παρατεθοῦν οἱ συντελεσταὶ χωροτα-
 ξικῆς διακυμάνσεως τῶν διαφορῶν κλάδων τῆς μεταποιήσεως, οἱ
 ὑπολογισθέντες βάσει τῶν δεδομένων ἀπασχολήσεως τῶν βιομηχανικῶν ἀπο-
 γραφῶν τῶν ἐτῶν 1958, 1963 καὶ 1969.

Ὑπενθυμίζεται ὅτι ὁ συντελεστὴς οὗτος ὑπολογίζεται διὰ τοῦ τύπου

$$S = \sqrt{\frac{\sum_r (X_j^r - \bar{X}_j)^2}{N}} \quad \text{καὶ} \quad \frac{S}{\bar{X}_j}$$

ὅπου $X_j^r = \frac{\text{ἀπασχόλησις εἰς κλάδον } j \text{ εἰς περιφέρειαν } r}{\text{συνολικὴ βιομηχανικὴ ἀπασχόλησις εἰς περιφέρειαν } r}$

$$\bar{X}_j = \frac{\sum_r X_j^r}{N}$$

καὶ N ὁ ἀριθμὸς τῶν περιφερειῶν. Συντελεσταὶ προσεγγίζοντες ἢ ὑπερβαίνοντες
 τὴν μονάδα δεικνύουν συγκέντρωσιν ἰσχυράν, ἀντιθέτως δὲ οἱ τεινοντες πρὸς τὸ
 μηδὲν δεικνύουν διασποράν. Οἱ ὑπολογισμοὶ ἐγένοντο κατόπιν ὀμαδοποιήσεως
 τῶν κλαδικῶν δεδομένων εἰς 5 περιφέρειας ἦτοι Ἀθηνῶν, Πελοποννήσου, Κεν-
 τρικῆς Ἑλλάδος, Βορείου Ἑλλάδος καὶ Νήσων, οἱ δὲ προκύψαντες συντελεσταὶ
 ἐμφαίνονται εἰς τὸν πρῶτον πίνακα τῆς ἐπομένης σελίδος.

Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ κατάταξις τῶν ἐν λόγῳ συντελεστῶν κατὰ τάξιν
 φθίνουσας (ἀπὸ τοῦ 1 πρὸς τὸ 0) ἢ ὁποῖα δεικνύει μεγαλυτέραν συσχέτισιν τῆς
 τάξεως τῶν συντελεστῶν τῶν ἐτῶν 1963 καὶ 1969 (ὀφειλομένην ἴσως εἰς τὴν μεγα-
 λυτέραν ὁμοιογένειαν τῶν στατιστικῶν ὀρισμῶν τῶν τελευταίων ἀπογραφῶν), ἀν
 καὶ θὰ ἠδύνατό τις νὰ εἴπη ὅτι καὶ κατὰ τὰς τρεῖς περιόδους ἢ διασπορὰ τῆς βιο-
 μηχανικῆς ἀπασχολήσεως κατὰ κλάδους ἀκολουθεῖ τὰς αὐτὰς γενικὰς γραμμάς.

Συντελεσταί χωροταξικής Διακυμάνσεως

Κλάδοι		1958	1963	1969
Τροφίμων	20 - 22	0,219	0,197	0,350
Ύφαντικά	23	0,263	0,153	0,277
Ένδύσεως κλπ.	24	0,148	0,098	0,155
Ξύλου - Επίπλων	25 - 26	0,230	0,073	0,123
Χάρτου	27	1,044	1,164	1,060
Έκδόσεις	28	0,771	0,397	0,804
Δερμάτων	29	0,642	0,713	0,935
Ελαστικού	30	1,051	0,655	0,992
Χημικά	31	0,636	0,599	0,623
Πετρελαίου	32	1,250	1,182	4,200
Μη μετ. όρυκτων	33	0,330	0,314	0,359
Μεταλλουργικά	34	1,382	1,648	17,615
Μεταλ. προϊόντων	35	0,153	0,123	0,137
Μηχανών	36 - 37	0,370	0,330	0,384
Μεταφορικών	38	0,113	0,208	0,239
Διάφοροι	39	0,644	0,354	0,467

Είς τόν επόμενον πίνακα ή κατάταξις τών κλάδων γίνεται βάσει τής τιμής τών συντελεστών του έτους 1969.

Κατάταξις τών κλάδων κατά φθίνουσαν τάξιν τών συντελεστών χωροταξικής διακυμάνσεως

Κλάδοι	1969	1963	1958
34	1	1	1
32	2	2	2
27	3	3	4
30	4	5	3
29	5	4	7
28	6	7	5
31	7	6	8
39	8	8	6
36-27	9	9	9
33	10	10	10
20-22	11	12	13
23	12	13	11
38	13	11	16
24	14	15	15
35	15	14	14
25-26	16	16	12

Ο ύψηλότερος συντελεστής συγκεντρώσεως τής βασικής μεταλλουργίας, τών εγκαταστάσεων πετρελαίου και τών βιομηχανιών χάρτου, έρμηνεύονται εύχερως έκ του ότι οί κλάδοι ούτοι περιλαμβάνουν όλίγας μεγάλας μονάδας, επό-

μενον δὲ εἶναι καὶ αἱ διαφορικοὶ ἀποκλίσεις τῶν κλάδων τούτων νὰ εἶναι θετικοὶ εἰς τὰς περιφερείας εἰς τὰς ὁποίας εἶναι συγκεντρωμένοι.

Ἄξιοσημείωτον ἐπίσης εἶναι τὸ ὅτι δύο δυναμικοὶ καὶ ταχεῖς ἐξελιξέως κλάδοι, ὁ 30 (ἐλαστικοῦ καὶ πλαστικῶν ὑλῶν) καὶ ὁ 31 (χημικαὶ βιομηχανία), ἔχουν ὑψηλὸν συντελεστὴν χωροταξικῆς διακυμάνσεως καὶ τοῦτο παρὰ τὸ ὅτι οἱ κλάδοι οὗτοι δὲν ἀποτελοῦνται ἐκ μονάδων μεγέθους, ὡς τὰ διυλιστήρια ἢ αἱ χαλυβουργαί, ἀλλ' ἐκ μικροτέρων μονάδων, αἱ ὁποῖαι ἔχουν στραφῆ πρὸς τὰς ἐκτὸς Ἀθηνῶν περιφερείας (βεβαίως ἢ συγκέντρωσις τῶν ἐργοστασίων πλαστικῶν ὑλῶν καὶ προϊόντων καὶ τῶν χημικῶν θὰ πρέπει νὰ ἀποδοθῆ κατὰ σημαντικὸν βαθμὸν εἰς τὰς ἐκ τῆς συγκεντρώσεως ἀναπτυσσομένης ἐξωτερικῆς οἰκονομίας, ἔν τινι δὲ βαθμῷ πρόκειται καὶ περὶ καθέτου εἰς τὸν αὐτὸν τόπον συγκεντρώσεως).

Ἐκ τῆς κατατάξεως τῶν κλάδων κατὰ φθίνουσαν τάξιν τῶν συντελεστῶν χωροταξικῆς διακυμάνσεως φαίνεται ὅτι οἱ 8 κλάδοι οἱ ἔχοντες κατὰ τὸ 1969 τοὺς ὑψηλοτέρους συντελεστὰς (δηλαδὴ οἱ κλάδοι 27,28,29,30,31,32,34 καὶ 39) εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι παρουσιάζουν θετικὰς ἀναλογικὰς ἀποκλίσεις εἰς τὰς περιφερείας, αἵτινες, πλὴν τῆς Πρωτευούσης, ἀρχίζουν νὰ ἐξελισσῶνται εἰς σημαντικὰ κέντρα βιομηχανικῆς δραστηριότητος.

Ἐκ τῶν λοιπῶν κλάδων μὲ τοὺς χαμηλοὺς συντελεστὰς χωροταξικῆς διακυμάνσεως μερικοὶ ἐμφανίζουν θετικὰς ἀποκλίσεις καὶ εἰς τὰς ἄλλας περιφερείας καὶ ἰδίᾳ εἰς τὴν Ἡπειρον, Θεσσαλίαν καὶ Κρήτην.

β. Εἰς τὴν περιφέρειαν Μακεδονίας μόνον 6 κλάδοι παρουσιάζουν ἀρνητικὴν διαφορικὴν ἀπόκλισιν, ἐκ τούτων δὲ μόνον τρεῖς εἶναι μεταξὺ τῶν 10 μὲ τὰς μεγαλυτέρας ἀνξήσεις τῆς ἀπασχολήσεως (οἱ 21, 29 καὶ 38). Εἰς οὐδεμίαν ἐκ τῶν περιπτώσεων τούτων εἶναι σαφεῖς οἱ λόγοι τῶν ἀρνητικῶν τούτων ἀποκλίσεων, ἐρμηνεῖα δὲ τῶν ἐξελιξέων εἰς τοὺς κλάδους τούτους θὰ ἠδύνατο νὰ δοθῆ μόνον κατόπιν ἐιδικωτέρας κλαδικῆς ἐρεῦνης.

γ. Εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ Ἐυβοίας αἱ ἐντονώτεραι ἀρνητικαὶ διαφορικοὶ ἀποκλίσεις ἐσημειώθησαν εἰς δύο ἐκ τῶν κλάδων μὲ τὰς κάτω τοῦ ἐθνικοῦ μέσου ὄρου μεταβολάς. Αἱ ὑπόλοιποι τέσσαρες ἀρνητικαὶ ἀποκλίσεις εἶναι μικροτέρας σημασίας καὶ θὰ ἠδύνατο ἴσως νὰ ἐρμηνευθοῦν ὡς ἐκ τοῦ ὅτι ἔνιοι τῶν ἀντιστοιχῶν κλάδων, ἀναπτυσσόμενοι εἰς τὸ περιβάλλον τῆς πολὺ ἰσχυροτέρας βιομηχανικῆς περιοχῆς τῆς περιφερείας Πρωτευούσης, δὲν ἐπεξετάθησαν εἰς τὴν ἐγγὺς τῶν ὀρίων τῆς περιοχῆς τῶν Θηβῶν ἢ τῆς Χαλκίδος.

3. Αἱ ὀλικάι ἀποκλίσεις συνιστοῦν τὸ τελικὸν (ἀλγεβρικὸν) ἀποτελεσμα τῶν δύο ἀποκλίσεων, τῆς διαφορικῆς καὶ τῆς ἀναλογικῆς, καὶ ἐκφράζουν τὴν θετικὴν ἢ ἀρνητικὴν διαφορὰν τῆς ἀπασχολήσεως ἐκάστου κλάδου εἰς ἐκάστην περιφέρειαν, πέραν τῆς πραγματοποιηθείσης, διαφορὰν ὀφειλομένην τόσον εἰς τὴν γενικὴν ἀύξησιν ἐκάστου κλάδου ὅσον καὶ εἰς τὰ συγκριτικὰ πλεονεκτήματα ἐκάστης περιφερείας. Αἱ ὀλικάι ἀποκλίσεις κατὰ περιφέρειας ἐμφανίζονται ὡς ἑξῆς :

α. Περιφέρεια Πρωτεύουσας: εις όλους τους κλάδους πλην τεσσάρων, αί όλικαί απόκλισεις είναι θετικά. Ἐκ τῶν ἀρνητικῶν ἀποκλίσεων ἡ μία ἐμφανίζεται εις τὸν κλάδον τῆς βασικῆς μεταλλουργίας (34), ὁ ὁποῖος ἀνεπτύχθη ὡς εἶναι φυσικὸν εις τὰς περιφερείας τὰς ἐχούσας τοὺς ἀναλόγους φυσικοὺς πόρους (ὑπόλοιπον Στερεάν, Μακεδονίαν), ἡ δευτέρα εις τὸν κλάδον εἰδῶν διατροφῆς (20), ὁ ὁποῖος ἀνεπτύχθη περαιτέρω εις ἄλλας περιφερείας, ἡ τρίτη εις τὸν κλάδον ὑφαντουργίας, ὁ ὁποῖος γενικῶς ἐνεφάνισε μικρὰν αὐξῆσιν τῆς ἀπασχολήσεως λόγῳ ἀναδιαρθρώσεως καί, τέλος, ἀρνητικὴ ὀλικὴ ἀπόκλισις ἐμφανίζεται εις τὸν κλάδον καπνοῦ (22), τοῦ ὁποῖου ἡ γενικὴ μείωσις τῆς ἀπασχολήσεως ὀφείλεται εις τὴν κατὰ τὴν ἀπογραφὴν 1969 χρησιμοποιοηθεῖσαν διάφορον ἔννοιαν τοῦ κλάδου. Ἐξ κλάδοι (οἱ 21,30,36,37,38 καὶ 39), οἱ ὁποῖοι παρουσιάζουν ἐντόνους θετικὰς ὀλικὰς ἀποκλίσεις ἀνήκουν εις τοὺς 10 κλάδους, οἱ ὁποῖοι κατὰ τὴν περίοδον 1958 - 1969 ἐσημείωσαν αὐξῆσιν τῆς ἀπασχολήσεως τῶν μεγαλυτέρων τοῦ 50%. Ὑψηλαί ἐπίσης θετικά ὀλικαί ἀποκλίσεις παρουσιάζονται εις τοὺς κλάδους ἐπεξεργασίας ξύλου, ἐκδόσεων - ἐκτυπώσεων, καὶ τῶν χημικῶν βιομηχανιῶν (25,28 καὶ 31), ἐξ ὧν ὁ τελευταῖος συγκαταλέγεται μεταξὺ τῶν τριῶν κλάδων, οἵτινες κατὰ τὴν περίοδον 1959 - 70 ἐσημείωσαν τοὺς ὑψηλοτέρους ρυθμοὺς αὐξήσεως τῆς παραγωγῆς. Παρ' ὅλον ὅτι εις τὴν περιφέρειαν Πρωτεύουσας ὀρισμένοι κλάδοι καὶ συγκεκριμένως οἱ 27,29,32,33 καὶ 39 παρουσιάζουν ἀρνητικὴν διαφορικὴν ἀπόκλισιν (ὅπερ σημαίνει ὅτι δι' αὐτοὺς ἀνεπτύχθησαν συγκριτικὰ πλεονεκτήματα εις ἄλλας περιφερείας), τὸ γεγονός ὅτι οἱ αὐτοὶ κλάδοι εἶχον αὐξῆσιν τῆς ἀπασχολήσεως τῶν ὑψηλοτέρων τοῦ γενικοῦ μέσου ὄρου ὀλοκλήρου τῆς Χώρας (λόγῳ τῆς κατὰ παράδοσιν ἰσχυρᾶς βιομηχανικῆς συγκεντρώσεως εις τὴν Πρωτεύουσαν), ὀδηγεῖ εις θετικὴν ὀλικὴν ἀπόκλισιν καὶ εις τοὺς κλάδους τούτους.

β. Αἱ δύο ἄλλαι περιφερίαι, αἱ ὁποῖαι ἔχουν θετικὸν ἄθροισμα τῶν κλαδικῶν τῶν ἀποκλίσεων, δηλαδὴ αἱ περιφερίαι Μακεδονίας καὶ Στερεᾶς Ἑλλάδος παρουσιάζουν ἐλαχίστας ἀρνητικὰς κλαδικὰς ἀποκλίσεις καὶ μάλιστα μόνον εις τοὺς «παραδοσιακοὺς» κλάδους (20 - 24, ἐκτὸς τῆς Στερεᾶς ἡ ὁποία ἔχει μικρὰν ἀρνητικὴν ἀπόκλισιν καὶ εις τὸν κλάδον 29), ἐνῶ ἀντιθέτως παρουσιάζουν ἐντόνους θετικὰς ἀποκλίσεις εις τοὺς ἀναπτυσσομένους κλάδους.

γ. Εἰς ὅλας τὰς ἄλλας περιφερείας, αἱ ὁποῖαι ἔχουν ἀρνητικὸν ἄθροισμα ὀλικῆς ἀποκλίσεως, ἐμφανίζονται, κατὰ κλάδους, καὶ θετικά ἀποκλίσεις τινὲς τῶν ὁποίων εἶναι χαρακτηριστικά καὶ ἐνίοτε ἀναμενόμενα.

Ἐπὶ παραδείγματι, ὁ κλάδος 30 (προϊόντα ἐξ ἐλαστικοῦ) ἐμφανίζεται μὲ σημαντικὴν θετικὴν ὀλικὴν ἀπόκλισιν μόνον εις τὴν Πελοπόννησον (Pirelli) οἱ κλάδοι 36 (κατασκευῆς μηχανῶν) καὶ 38 (μεταφορικῶν μέσων), περιλαμβάνοντες καὶ τὰ συνεργεῖα ἐπισκευῶν, ἐμφανίζουν θετικὰς ἀποκλίσεις εις ὅλας σχεδὸν τὰς περιφερείας· ὁ κλάδος 27 (χάρτου) ἔχει θετικὰς ἀποκλίσεις εις τὴν Θεσσαλίαν (χαρτοπολτὸς) καὶ Πελοπόννησον (Χαρτοβιομηχανία Πατρῶν καὶ Αἰγίου), ὁ κλάδος 33 (μὴ μεταλλικῶν ὀρυκτῶν) ἐμφανίζει θετικὰς ἀποκλίσεις εις τὰς περιφερείας Πελοποννήσου, Ἡπείρου καὶ Κρήτης (ἡ ἀνάπτυξις τοῦ κλάδου εις τὰς περιφερείας

ταύτας θὰ ἠδύνατο νὰ ἐρμηνευθῆ ὡς προσπάθεια καλύψεως τῶν ἀναγκῶν ἐκ τῆς ἠϋξημένης οἰκοδομικῆς δραστηριότητος διὰ τῆς ἐκμεταλλεύσεως τοπικῶν πόρων, ἐνῶ ἡ ἀρνητικὴ ἀπόκλισις ἢ ἐμφανιζομένη π.χ. εἰς τὰς νήσους τοῦ Ἰονίου καὶ τοῦ Αἰγαίου δεικνύει πλὴν ἄλλων καὶ τὴν εὐχερῆ διὰ θαλάσσης κάλυψιν τῶν οἰκοδομικῶν ἀναγκῶν ἐξ ἄλλων κέντρων παραγωγῆς).

3.3. Σύγκρισις Ἀποκλίσεων Ἀπασχολήσεως καὶ Ἀποκλίσεων Ἀκαθαρίστου Περιφερειακοῦ Προϊόντος, 1958 - 1969

Παρὰ τὰς διαφορὰς τῶν περιφερειῶν, αἱ ὁποῖαι ἐχρησιμοποιήθησαν εἰς τὰς δύο ἀναλύσεις (Γεωγραφικὰ Διαμερίσματα εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς ἀπασχολήσεως καὶ Περιφερειακαὶ Διοικήσεις, εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Α.Π. προϊόντος), τὴν διαφορὰν τοῦ τρόπου ἐκτιμήσεως τοῦ προϊόντος κατὰ τὰ δύο ἔτη 1958 καὶ 1969, καὶ παρὰ τὴν διάφορον ἔκτασιν τῶν δύο ἀναλύσεων (ἀπασχολήσις εἰς τὸν μεταποιητικὸν τομέα μόνον καὶ συνολικὸν περιφερειακὸν προϊόν ἀναλυόμενον εἰς πέντε τομεῖς, Γεωργίας, Μεταποιήσεως, Λοιπῆς Βιομηχανίας, Ὑπηρεσιῶν καὶ Κρατικῆς δραστηριότητος), παρὰ τὰς τρεῖς ταύτας οὐσιώδεις διαφορὰς, αἱ ὁποῖαι τονίζονται πρὸς ἀποφυγὴν ἐσφαλμένων ἐντυπώσεων, μεταξύ τῶν δύο ἀναλύσεων, παρουσιάζονται αἱ ἐξῆς ὁμοιότητες καὶ διαφοραὶ (πρὸς συντομίαν ἀναφέρομεν τὰς λέξεις «ἀπασχολήσις» καὶ «Α.Π.Π.» ἐννοοῦντες καὶ εἰς τὰς δύο περιπτώσεις τὰς ἀντιστοιχοῦς ἀναλύσεις ἀποκλίσεων τὰς ἀναφερομένας εἰς τὸν τομέα τῆς Μεταποιήσεως).

1. Ἡ διαφορικὴ ἀπόκλισις τῆς ἀπασχολήσεως ἐμφανίζεται θετικὴ εἰς τρεῖς περιφερείας, Πρωτευούσης, Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ Μακεδονίας, ἐνῶ ἡ διαφορικὴ ἀπόκλισις τοῦ Α.Π.Π. ἐμφανίζεται θετικὴ μόνον εἰς δύο, τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Θεσσαλονίκης¹. Ὑπενθυμίζεται ὅτι ἡ ΥΣΑΠ Ἀθηνῶν περιλαμβάνει —πλὴν τῆς περιοχῆς Πρωτευούσης— καὶ τὴν Ἀνατολικὴν Στερεὰν καὶ Εὐβοίαν καὶ κατ' ἀκολουθίαν αἱ δύο ταξινομήσεις, τῆς ΥΣΑΠ Ἀθηνῶν ἀφ' ἐνὸς καὶ τῶν γεωγραφικῶν διαμερισμάτων Πρωτευούσης καὶ Λοιπῆς Στερεᾶς καὶ Εὐβοίας ἀφ' ἑτέρου, θὰ ἠδύνατο ἐν προκειμένῳ νὰ θεωρηθοῦν ὡς περίπου ταυτόσημοι, δεδομένου ὅτι ἡ ἀπασχολήσις καὶ τὸ προϊόν τῆς μεταποιήσεως τῆς Λοιπῆς Στερεᾶς καὶ Εὐβοίας, συγκεντροῦνται εἰς τὴν Ἀνατολικὴν περιοχὴν τοῦ διαμερίσματος, ἢ ὁποῖα περιλαμβάνεται καὶ εἰς τὴν ΥΣΑΠ Ἀθηνῶν. Οὕτω καταλήγομεν εἰς τὸ ὅτι ἡ θετικὴ διαφορικὴ ἀπόκλισις περιορίζεται εἰς δύο περιοχὰς τόσον ἀπὸ ἀπόψεως Α.Π.Π. ὅσον καὶ ἀπὸ ἀπόψεως ἀπασχολήσεως. Εἰς ὅλας τὰς ἄλλας ΥΣΑΠ (ὡς πρὸς τὸ Α.Π.Π.) ἢ τὰ ἄλλα γεωγραφικὰ διαμερίσματα (ὡς πρὸς τὴν ἀπασχολήσιν) ἡ διαφορικὴ ἀπόκλισις εἶναι ἀρνητικὴ, μάλιστα δὲ ἡ σειρὰ κατατάξεως τοῦ μεγέθους τῶν ἀποκλίσεων εἶναι εἰς γενικὰς γραμμὰς περίπου ἢ αὐτὴ ὡς φαίνεται ἐκ τῆς ἀντιπαραθέσεώς των :

1. Βλ. Πίνακα 3.3.1 εἰς τὸ τέλος τοῦ κειμένου. Λόγῳ ἀνεπαρκείας χώρου δὲν παρατίθενται οἱ ἀναλυτικοὶ πίνακες.

Διαφορική απόκλισις Ἀπασχολήσεως

Διαφορική απόκλισις Α.Π. Προϊόντος

Νῆσοι Αἰγαίου	-9.985		
Πελοπόννησος	-7.782	Πάτραι	-1.633
Νῆσοι Ἴονίου	-3.349		
Κρήτη	-5.960	Ἡράκλειον	-590
Θράκη	-2.618	Καβάλα	-272
Θεσσαλία	-1.669	Ἰωάννινα	-259
Ἡπειρος	-35	Λάρισα	-57

2. Ἡ ἀναλογικὴ ἀπόκλισις τοῦ μὲν Α.Π. Προϊόντος ἐμφανίζεται θετικὴ εἰς ὅλας τὰς ΥΣΑΠ, τῆς δὲ ἀπασχολήσεως ἐμφανίζεται θετικὴ μόνον εἰς τὸ γεωγραφικὸν διαμέρισμα τῆς Πρωτευούσης, ἐνῶ εἰς ὅλα τὰ ἄλλα διαμερίσματα εἶναι ἀρνητικὴ. Ὑπενθυμίζεται ὅτι ἡ ἀναλογικὴ ἀπόκλισις τῆς ἀπασχολήσεως εἶναι ἀρνητικὴ εἰς τέσσαρας μόνον κλάδους τῆς μεταποιήσεως (τοὺς 20,22,23 καὶ 24), ἀλλὰ λόγω τῆς ὑψηλῆς συμμετοχῆς τῶν κλάδων τούτων εἰς τὸ σύνολον τῆς ἀπασχολήσεως τῆς μεταποιήσεως καὶ τῆς ἰσχυρᾶς αὐτῶν ἀποκλίσεως, ἡ θετικὴ ἀναλογικὴ ἀπόκλισις ὄλων τῶν ἄλλων ὑπεραντισταθμίζεται καὶ οὕτω τὸ ἀλγεβρικὸν ἄθροισμα τῆς ἀναλογικῆς ἀποκλίσεως ὄλων τῶν γεωγραφικῶν διαμερισμάτων (πλὴν Πρωτευούσης) καθίσταται ἀρνητικόν. Εἰς τὴν περίπτωσησιν τοῦ Α.Π. Προϊόντος ἡ αὔξησις τῆς παραγωγικότητος εἰς τὴν μεταποίησιν ὑπεραντεστάθμισεν, εἰς ὅλας τὰς ΥΣΑΠ, τὰς ἐπιδράσεις ἐκ τῆς μειώσεως τῆς ἀπασχολήσεως τῶν κλάδων.
3. Τέλος, ἡ ὀλικὴ ἀπόκλισις τῆς ἀπασχολήσεως εἶναι θετικὴ εἰς τὰ γεωγραφικὰ διαμερίσματα Πρωτευούσης - Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ Μακεδονίας, ἐνῶ ἡ ὀλικὴ ἀπόκλισις τοῦ Α.Π.Π. εἶναι θετικὴ εἰς τὰς ΥΣΑΠ Ἀθηνῶν, Μακεδονίας καὶ Λαρίσης. Ἡ θετικὴ ὀλικὴ ἀπόκλισις τοῦ Α.Π.Π. τῆς ΥΣΑΠ Λαρίσης προκύπτει, διότι ἡ ἀρνητικὴ διαφορικὴ ἀπόκλισις τῆς περιοχῆς ταύτης εἶναι μικρὰ καὶ ὑπερκαλύπτεται ὑπὸ τῆς θετικῆς ἀναλογικῆς ἀποκλίσεως αὐτῆς.

3.4. Ἡ Μέθοδος Μεταβολῆς — Ποσοστιαίας Διαρθρώσεως καὶ ἡ Χρησιμότης ταύτης διὰ τὰς Προοπτικὰς Περιφερειακῆς Βιομηχανικῆς Ἀναπτύξεως

Ἡ προηγηθεῖσα ἀνάλυσις τῆς ἐξειλίξεως τῆς βιομηχανικῆς ἀπασχολήσεως καὶ τοῦ προϊόντος κατὰ γεωγραφικὰ διαμερίσματα βάσει τῆς μεθόδου μεταβολῆς - ποσοστιαίας διαρθρώσεως, αἱ γενόμεναι συμπληρωματικαὶ παρατηρήσεις πρὸς ἐρμηνείαν τῶν προκυψάντων ἀποτελεσμάτων καὶ τὰ ἀναφερθέντα εἰς τὸ τμήμα 2.1. μειονεκτήματα τῆς θεωρίας τῆς κλαδικῆς διαρθρώσεως τονίζουν τὰς ἀδυναμίας τῆς ἐν λόγω μεθόδου, ὡσάκις αὕτη χρησιμοποιεῖται μεμονωμένως.

Εἰδικότερον, ἡ γενομένη κριτικὴ τῆς μεθόδου Shift - Share ἀναφέρεται τόσον

είς εμπειρικούς περιορισμούς, ὅσον καὶ εἰς θεωρητικούς τοιούτους¹. Οἱ ἐμπειρικοί περιορισμοὶ ἀφοροῦν εἰς τὰ γνωστὰ προβλήματα τῆς βάσεως τῶν δεικτῶν, καὶ κυρίως εἰς τὴν μεταβολὴν τῆς σημασίας τῆς διαφορικῆς καὶ ἀναλογικῆς ἀποκλίσεως ἀναλόγως πρὸς τὸ μέγεθος τῶν γεωγραφικῶν μονάδων ἀναλύσεως. Ἰδιαιτέρας ὡσαύτως σημασίας τυγχάνει ἡ παρατήρησις ὅτι εἰς τὰς ὀλιγότερον ἀνεπτυγμένας χώρας ἡ ὑπαρξίς ὑποαπασχολήσεως εἰς τὰς διαφόρους περιφερείας δὲν ἐπιτρέπει τὴν ἐξαγωγήν ἀσφαλῶν συμπερασμάτων, ὡς πρὸς τὴν σημειωθεῖσαν ἀνάπτυξιν καὶ τὰ μελλοντικὰ συγκριτικὰ πλεονεκτήματα τῶν διαφόρων περιφερειῶν.

Ἐπὶ θεωρητικοῦ ἐπιπέδου, ἡ ἀμφισβήτησις τῆς σημασίας τῆς μεθόδου ἀναφέρεται εἰς τὰς κυρίας οἰκονομικὰς ἐπιδράσεις, τὰς ὁποίας αὕτη προσπαθεῖ νὰ διακρίνη ἐπὶ τῶν διαφόρων περιφερειῶν. Οὕτως, ἡ ἐπίδρασις ἐπὶ μιᾶς περιφερείας τῆς ἐθνικῆς ἀναπτύξεως, δικαιολογεῖται μόνον εἰς τὴν περίπτωσιν «ἐθνικοῦ» καὶ οὐχὶ «τοπικοῦ» κλάδου βιομηχανίας. Ἐν προκειμένῳ προσπάθεια ἐρμηνείας τῶν παραγόντων περιφερειακῆς ἀναπτύξεως δύναται νὰ προκαλέσῃ σύγχυσιν ἀντὶ νὰ διαφωτίσῃ τοὺς μηχανισμοὺς περιφερειακῆς ἀναπτύξεως. Ἐξ ἄλλου, εἰς τὴν περίπτωσιν κλάδου μὲ περιωρισμένην τοπικὴν ἀγοράν, εἶναι δύσκολον νὰ συσχετισθῇ ἡ αὔξησις τῆς ἀπασχολήσεως εἰς τὸν ἐν λόγω κλάδον ἐπὶ ἐθνικοῦ ἐπιπέδου πρὸς τὴν αὔξησιν τῆς περιφερειακῆς ἀπασχολήσεως, λόγω συμμετοχῆς εἰς τὴν ἐθνικὴν ζήτησιν (ἀναλογικὴ ἐπίδρασις ὡς ἐκ τῆς ὁμοιότητος κλαδικῆς συνθέσεως) ἢ λόγω ἀναπτύξεως συγκριτικῶν πλεονεκτημάτων (διαφορικὴ ἐπίδρασις ὡς ἐκ τῆς ἠδὲ ὑψημῆς ἀνταγωνιστικότητος).

Ἐν τούτοις ἀναγνωρίζεται ὅτι ἡ ὑπὸ κρίσιν μέθοδος ἐφαρμοζομένη διὰ μακρὰς ἰδίαις περιόδους στοιχείων, ἐπιτρέπει : α) τὴν ποσοτικὴν καὶ ποιοτικὴν συσχέτισιν τῶν περιφερειῶν μεταξύ των καὶ πρὸς τὸ ἐθνικὸν σύνολον, β) τὴν περιγραφὴν τῆς σχετικῆς οἰκονομικῆς δομῆς τῶν περιφερειῶν, γ) τὴν ἐπισήμανσιν τῶν ἀναπτυξιακῶν παραγόντων, οἵτινες ἐπηρεάζουν τὸ σύνολον ἢ ὀρισμένας περιφερείας, δ) τὸν χαρακτηρισμὸν τῶν σταθερῶν, καὶ μὴ, στοιχείων εἰς τὴν σύνθεσιν τῶν διαφόρων περιφερειῶν. Ὡς ἤδη ἐτονίσθη, ἡ ἀνάλυσις τῶν παραγόντων προσφορὰς καὶ ζητήσεως ἐπὶ ἐθνικοῦ καὶ περιφερειακοῦ ἐπιπέδου δέον ὅπως συμπληροῦται ὑπὸ λεπτομεροῦς ἐξετάσεως τῶν τοπικῶν παραγόντων δι' ἕκαστον κλάδον ἢ ἐπιχείρησιν.

Ἡ μέθοδος μεταβολῆς — ποσοστιαίας διαρθρώσεως δύναται συνεπῶς νὰ χρησιμοποιηθῇ ὡς μία τῶν μεθόδων — βάσεων ἐκτιμήσεως ἢ προγραμματισμοῦ τῆς περιφερειακῆς βιομηχανικῆς ἀναπτύξεως διὰ τὸ μέλλον. Πρὸς τούτοις ἀπαιτοῦνται κατ' ἀρχὴν τὰ στοιχεῖα ἐπὶ ἐθνικοῦ ἐπιπέδου (π.χ. ἀπασχολήσεως, προϊόντος κλπ.) διὰ τὴν ἐπιθυμητὴν περίοδον. Ἐν συνεχείᾳ εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ ἡ ὑπόθεσις ἰσχύος τῆς ἀναλογικῆς μεταβολῆς (ἐπίδρασεως) τῶν ἐθνικῶν παραγόντων

1. Βλ. H.J. Brown, «Shift-Share: A Critique» in *Techniques of Regional Forecasting*, Regional Development Institute, Inc., Pittsburgh, U.S.A., 1967.

ἐφ' ἑκάστης περιφερείας, παραλλήλως δὲ νὰ προσαρμοσθῇ τὸ προκῦπτον ἀποτελεσμα ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐκτιμωμένων διαφορικῶν ἐπιδράσεων¹. Ἡ ἐκτίμησις τῶν τοιούτων διαφορικῶν ἐπιδράσεων ἀποτελεῖ βεβαίως καὶ τὸ ἀσθενέστερον σημεῖον τῆς ἀξίας τῆς μεθόδου διὰ τὸ μέλλον, καθ' ὅσον ἡ μέθοδος αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν δὲν συμβάλλει εἰμὴ εἰς τὸν μηχανικὸν διαχωρισμὸν τῶν παρελθουσῶν διαφορικῶν ἀποκλίσεων. Εἶναι ἐμφανὲς ὅτι διὰ ταχέως ἀναπτυσσομένης χώρας, μὲ δυναμικὰς τομεακὰς ἀναδιαρθρώσεις καὶ χωροταξικὰς ἀνακατανομὰς τῶν δραστηριοτήτων των, εἴτε αὐτονόμους εἴτε ὡς ἀποτέλεσμα ἐνεργοῦ ἀναπτυξιακῆς πολιτικῆς, δὲν εἶναι πάντοτε χρήσιμα τὰ ἐπισημανθέντα εἰς τὸ παρελθὸν συγκριτικὰ πλεονεκτήματα τῶν διαφόρων περιφερειῶν. Γενικῶς πάντως ὑποστηρίζεται ὅτι διὰ μέσης διαρκείας περιόδους (π.χ. πενταετίαν) τὰ συμπεράσματα τῆς μεθόδου μεταβολῆς - ποσοστιαίας διαρθρώσεως δύνανται νὰ χρησιμοποιηθοῦν προβολικῶς, ἰδίᾳ ἐν συνδυασμῷ πρὸς συμπληρωματικὰς μεθόδους ἀναλύσεως καὶ πληροφορίας.

Εἶναι ἐξ ἄλλου γνωστὸν ὅτι εἰς τὸν τομέα προβλέψεως καὶ προγραμματισμοῦ τῆς κατανομῆς ἐν τῷ χώρῳ τῆς βιομηχανικῆς ἀναπτύξεως, αἱ ὑφιστάμεναι μέθοδοι θεωροῦνται ἀνεπαρκεῖς ἢ μὴ εὐκόλως χρησιμοποιήσιμοι². Οὕτως, ἡ ἀπλουστερά μεθόδος ἥτις συνήθως χρησιμοποιεῖται ἐν προκειμένῳ εἶναι ἡ «λογικὴ μέθοδος», βασιζομένη εἰς τὴν ἀνάλυσιν τῶν διαφόρων στοιχείων προσφορᾶς καὶ ζήτησεως μιᾶς περιφερείας (ἢ μιᾶς χώρας) καὶ τὴν χρῆσιν τοῦ συγκριτικοῦ κόστους ὀφέλους διὰ μεμονωμένας βιομηχανίας, αἵτινες θεωροῦνται ὅτι ἀποτελοῦν τὴν «οἰκονομικὴν βάση» τῆς ὑπ' ὄψιν περιφερείας³.

Πλέον ἐξεζητημένα μέθοδοι ἔχουν βεβαίως ἀναπτυχθῆ καὶ περιορισμένως ἐφαρμοσθῆ ὑπὸ διαφόρων χωρῶν. Αἱ μέθοδοι Klaassen καὶ Electre ἀποτελοῦν προσαρμογὰς οἰκονομετρικῶν μεθόδων, γραμμικοῦ προγραμματισμοῦ κλπ. διὰ τὴν πρόβλεψιν ἢ προγραμματισμὸν τῆς βιομηχανικῆς ἀναπτύξεως ἐπὶ περιφερειακοῦ ἐπιπέδου. Ἔτι πληρεστέρα εἶναι ἡ μέθοδος διαπεριφερειακοῦ πίνακος εἰσροῶν - ἐκροῶν ἥτις βεβαίως ἀπαιτεῖ στοιχεῖα σπανίως διαθέσιμα εἰς τὰς ἀναπτυσσομένης χώρας⁴.

1. Τοιαύτη χρησιμοποίησις τῆς μεθόδου μεταβολῆς — ποσοστιαίας διαρθρώσεως ἐγένετο κατὰ τὴν προσπάθειαν περιφερειακοποίησεως τοῦ 4ου Γαλλικοῦ Προγράμματος, βλ. *Commissariat du Plan, Recherches sur la distribution regionale des activites*, Paris, 1960.

2. Βλ. C.T. Tiebout «State of Economic Forecasting: Regional Aspects» εἰς *Techniques of Regional Forecasting*, ἐνθ' ἄνωτ.

3. Μία σχετικὴ προσπάθεια διὰ τὴν πρόβλεψιν καὶ προγραμματισμὸν τῆς περιφερειακῆς κατανομῆς τῆς βιομηχανικῆς ἀναπτύξεως ἐγένετο τὸ 1966 ὑπὸ τῆς Ὑπηρεσίας Οἰκονομικοῦ Περιφερειακοῦ Προγραμματισμοῦ τοῦ Κέντρου Προγραμματισμοῦ καὶ Οἰκονομικῶν Ἐρευνῶν. Καίτοι ἡ μελέτη αὕτη δὲν ἐκυκλοφόρησε, περιεῖχεν ἐν τούτοις λίαν ἀξιόλογον ἀνάλυσιν, ὑπὸ τοῦ οἰκονομολόγου - κ. Α. Κιντῆ, τῆς ἐν Ἑλλάδι περιφερειακῆς βιομηχανικῆς διαρθρώσεως καὶ τῶν (τότε) προσπαθειῶν διὰ τὸ μέλλον.

4. Βλ. σχετικῶς: L. Klaassen, «Méthodes de selection des Industries pour les Regions de Stagnation», O.E.C.D., 1967, P. Bernard et F. Rosenfed, «L'orientation de l'industrialisation d' une Region» ἐνθ' ἄνωτ. W. Isard, «Interregional & Regional Input - Output Analysis» *Review of Economics and Statistics*, Vol. 33, Nov. 1961.

Εἰς τὴν χώραν μας δὲν γνωρίζομεν νὰ ἔχη ἐφαρμοσθῆ οἰαδήποτε ἐκ τῶν ἀνωτέρω μεθόδων διὰ τὴν συστηματικὴν μελέτην τῶν δυνατοτήτων βιομηχανικῆς ἀναπτύξεως καὶ τὸν προγραμματισμὸν ταύτης εἰς τὸν χρόνον. Κατὰ τὴν κατάρτισιν τοῦ Σχεδίου Προτύπου Μακροχρονίου Ἀναπτύξεως τῆς Ἑλλάδος, 1973 - 1987, κατεβλήθη ἀξιόλογος προσπάθεια διὰ τὴν ἐπισήμανσιν τῶν προβλημάτων καὶ δυνατοτήτων βιομηχανικῆς ἀναπτύξεως τῶν ἑλληνικῶν περιφερειῶν κατὰ τὴν προσεχῆ 15ετίαν. Εἶναι ἀξιοσημείωτον ὅτι, καίτοι δὲν ἐχρησιμοποιήθη ἐξεζητημένος τρόπος προβλέψεως καὶ προγραμματισμοῦ, ἐχρησιμοποιήθησαν ἅπαντα τὰ διαθέσιμα στοιχεῖα ἐπὶ ἐθνικοῦ καὶ περιφερειακοῦ ἐπιπέδου. Ὁ μακροχρόνιος βεβαίως ὀρίζων ἀπετέλεσε πρόσθετον δυσχέρειαν προεξοφλήσεως τῶν ἐπιπτώσεων τῆς τεχνολογίας, τοῦ ἐνδεχομένου ρόλου τῶν παρατηρηθέντων εἰς τὸ παρελθὸν ἡγετικῶν κλάδων καὶ ταχείας ἀναπτύξεως βιομηχανιῶν, ὡς καὶ τῶν ἀναπτυχθησομένων συγκριτικῶν πλεονεκτημάτων τῶν διαφόρων περιφερειῶν. Διὰ τὴν ἐπισήμανσιν τῶν τοιούτων συγκριτικῶν πλεονεκτημάτων κατεβλήθη ἰδιαίτερα προσπάθεια ἀξιοποιήσεως τῶν στοιχείων καὶ πληροφοριῶν τῶν περιφερειακῶν παραγόντων, οὕτως ὥστε νὰ ἀναπληρωθῆ ἡ ποιοτικὴ ἀνάλυσις προσπελασιμότητος, ἣτις συνήθως ἀπαιτεῖται πρὸς συμπλήρωσιν τῆς μεθόδου μεταβολῆς - ποσοστιαίας διαρθρώσεως. Οὕτω δύναται νὰ λεχθῆ ὅτι ἐμμέσως ἐγένετο σημαντικὴ προσέγγισις τῶν ἀποτελεσμάτων, ἅτινα θὰ προέκυπτον ἐκ συστηματικότερας μεθόδου. Περαιτέρω, ἡ προβλεπομένη περιφερειακὴ ἀνάπτυξις ἀνταποκρίνεται καὶ εἰς τὰς ἐπιδιώξεις τῆς τεθείσης πολιτικῆς πλέον ἰσορροπιοῦ ἀναπτύξεως καὶ τῆς δημιουργίας ἐνὸς συστήματος ἀστικῶν κέντρων μὲ βιομηχανικὰς καὶ ἄλλας ἐξειδικεύσεις εἰς τὸν ἑλληνικὸν χρόνον (1) (2).

1. Διὰ τὰς προοπτικὰς βιομηχανικῆς ἀναπτύξεως κατὰ περιφέρειαν, βλέπε : ΚΕΠΕ, Σχέδιον Προτύπου Μακροχρονίου Ἀναπτύξεως τῆς Ἑλλάδος, 1973-87, Β' Μέρος, Κεφάλαια 12 καὶ 13, σελ. 233 - 400, Ἀθῆναι, 1972.

2. Ἡ ἀρχικὴ πρόθεσις ἡμῶν διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς ὑπὸ ἐξέτασιν μεθόδου ἐπὶ τῶν προοπτικῶν περιφερειακῆς βιομηχανικῆς ἀναπτύξεως κατὰ τὴν προσεχῆ πενταετίαν δὲν κατέστη δυνατόν νὰ πραγματοποιηθῆ λόγω μὴ διαθεσιμότητος εἰσέτι τῶν ἀναγκαίων ἐπισήμων στοιχείων. Οὕτως, ἐνῶ ὑφίστανται ἐκτιμήσεις τῶν κατὰ κλάδους ρυθμῶν ἀδείξεως τοῦ προϋόντος κατὰ τὴν περίοδον 1973-77, ἔλλείπουν αἱ κατὰ περιφέρειαν ἐκτιμήσεις τοῦ παρελθόντος. Ὡσαύτως, ἐνῶ ὑφίστανται στοιχεῖα ἀπασχολήσεως κατὰ περιφέρειαν διὰ τὸ παρελθόν, δὲν ἔχουν εἰσέτι ἐκτιμηθῆ οἱ κατὰ κλάδον ρυθμοὶ ἀδείξεως τῆς ἀπασχολήσεως ἐπὶ ἐθνικοῦ ἐπιπέδου διὰ τὴν περίοδον 1973 - 77. Ἡ σχετικὴ ἐπεξεργασία θέλει πραγματοποιηθῆ, εὐθὺς ὡς τὰ ἀναγκαῖα ταῦτα στοιχεῖα καταστοῦν διαθέσιμα.

Όλική, Διαφορική και Αναλογική Απόκλισις Ακαθαρίστου Έγχωριου Προϊόντος, 1958-1969

Περιφέρεια	Όλική Απόκλισις St	Διαφορική Απόκλισις Sd	Αναλογική Απόκλισις Sp
Αθήναι	+6.489	-9	+6.498
Θεσσαλονίκη	+2.627	+2.710	-83
Πάτραι	-6.331	-3.904	-2.427
Ήράκλειον	-1.201	-513	-688
Λάρισα	-424	+915	-1.339
Ιωάννινα	-570	-37	-533
Καβάλα	-590	+838	-1.428
	±9.116	±4.463	±6.498

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ

Δεκαπενθήμερος επιθεώρησης των οικονομικών εξελίξεων
Έκδοτης - Διευθυντής

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Α ΑΝΔΡΟΥΔΙΛΑΚΗΣ

Συστηματική παρακολούθηση

των εξελίξεων της ελληνικής και των ξένων οικονομιών.

Περιέχει άρθρα, μελέτες και στατιστικά στοιχεία.

Συνδρομαί ετησίαι

Όργανώσεων, Όργανισμών, Δημοσίων Υπηρεσιών, Τραπεζών
Δρχ. 600. Ανωνύμων Εταιρειών Δρχ. 300. Ίδιωτών Δρχ. 200

Έξωτερικού : \$ 20

Γ ρ α φ ε τ α

Όδός Δραγοισανίου 4 - Ζ' Όροφος - Αθήναι 122

Τηλέφωνον : 233.437